

Vankien ja läheisten näkökulmia perhesuhteiden tukemisesta van- keusprosessin aikana

Maija Hell
Tuuli-Maaria Kaisto

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Vankien ja läheisten näkökulmia perhesuh- teiden tukemisesta vankeusprosessin aikana

Maija Hell ja Tuuli-Maaria Kaisto
Rikosseuraamusala (AMK)
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2019 2019

Maija Hell ja Tuuli-Maaria Kaisto

Vankien ja läheisten näkökulmia perhesuhteiden tukemisesta vankeusprosessin aikana

Vuosi 2019 2019

Sivumäärä 75

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten vangit ja heidän läheisensä kokevat vankeusajan toimien palvelevan perhesuhteiden vahvistamista ja tukemista. Tavoitteena oli saada tietoa siitä, mitkä olisivat vankien ja heidän puolisoidensa näkökulmasta tarvittavat toimet, jotka tukisivat perhesuhteiden ylläpitoa vankeusprosessin aikana ja sen eri vaiheissa. Opinnäytetyön tilaajana toimi Ensi- ja turvakotien liiton Vanhempi vankilan portilla -hanke. Hankkeen tavoitteena on ollut kehittää vanhemmuutta ja lapsen turvallisuutta tukevaa vankiperhetyötä.

Teoreettinen viitekehys tässä opinnäytetyössä koostuu vankilan perhetyöhön, vangin perheeseen ja vankeuteen liittyvistä aihepiireistä. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin haastattelemalla vankeja ja heidän puolisoitaan (n=8). Aineistonkeruumenetelmänä toimi puolistrukturoitu teemahaastattelu ja aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä. Haastattelut toteutettiin 2019 touko- ja kesäkuun aikana. Saatujen tulosten perusteella todetaan, että Rikosseuraamuslaitoksen perhetyössä on haastateltavien kokemusten mukaan toimivia tukimuotoja eniten itse vankeusaikana, tuomion asettamisen jälkeen. Kehitystarpeet puolestaan kohdistuvat haastateltavien kokemusten perusteella eniten tutkintavankeuden ja vankeudesta vapautumisen vaiheisiin. Tulosten perusteella keskeisimmäksi johtopäätökseksi nousi esiin tiedonkulun parantaminen erityisesti tutkintavankeusaikana. Tämän lisäksi tuen jatkumo ja verkostotyö vankeudesta vapautumisen vaiheeseen koettiin tärkeäksi. Opinnäytetyön tuloksia on mahdollista hyödyntää Ensi- ja turvakotien liiton kehitystyössä koskien rikosseuraamusasiakkaiden lapsi- ja perhetyötä.

Asiasanat: Perhetyö, lapsityö, vankeus, perhe, perhesuhteet

Maija Hell ja Tuuli-Maaria Kaisto

The perspectives of inmates and their families on the support of family relations during imprisonment

2019

2019

Pages

75

The purpose of this thesis was to investigate how inmates and their family experience the measures taken to reinforce family relations. The purpose was to find information about the measures needed from the inmates' and their partners' perspective that would support family relations during imprisonment and its different phases. The thesis was commissioned by The Federation of Mother and Child Homes and Shelters' project 'Vanhempi vankilan porttila'. The project has aimed to improve parenthood and family work that supports children's safety during a parent's imprisonment.

The theoretical framework is concentrated on the topic around the inmate's family, detention and prison family work. The thesis was conducted as a qualitative study and the data was collected by interviewing inmates and their partners (n=8). The method used was a semi-structured theme interview and the analysis was done in the form of a content analysis. The interviews took place in May and June 2019. The study concludes that the interviewees experience the best support from the family work of the Criminal Sanctions Agency during the actual imprisonment, after the sentence has been set. In turn, according to the interviewees' experiences, developmental needs are mostly focused on the stages of pre-trial detention and release. Based on the results, the main focus area is the improvement of the flow of information, especially during detention on remand. In addition, the continuation of support and networking after discharge was considered important. The results of the thesis can be utilized in The Federation of Mother and Child Homes and Shelters' development in regard to the family work of the clients of the Criminal Sanctions Agency.

Keywords: Family work, work with children, imprisonment, family, family relations

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Ensi- ja turvakotien liitto opinnäytetyön toimintaympäristönä	8
3	Rikosseuraamuslaitoksen perhetyötä ohjaavat lait sekä sopimukset	10
3.1	Vankeuslaki	10
3.2	Lastensuojelulaki ja sosiaalihuoltolaki	10
3.3	YK:n lasten oikeuksien sopimus	11
3.4	Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset	11
3.5	Sosiaalialan ja Rikosseuraamuslaitoksen arvot	14
4	Opinnäytetyön tietoperusta	14
4.1	Vangin perhe ja lapset	14
4.2	Ylisukupolvisuus	16
4.3	Vankilan perhetyö.....	16
4.4	Rangaistusajan suunnitelma ja vapauttamissuunnitelma	18
4.5	Uusintarikollisuutta ehkäisevät tekijät.....	19
4.6	Aiempi tutkimus aiheesta.....	20
5	Tutkimusasetelma.....	21
5.1	Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	21
5.2	Tutkimuksen toteutus	22
5.3	Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä	23
5.4	Teemahaastattelu ja aineiston keruu	24
5.5	Aineiston analyysi.....	25
5.6	Eettisyys ja luotettavuus	27
6	Opinnäytetyön tulokset	31
6.1	Taustatiedot	31
6.2	Perhetyön toimivat muodot.....	31
6.3	Kokemukset vankeusajasta perhesuhteiden näkökulmasta.....	35
6.4	Haastateltavien muutostoiveet.....	39
6.5	Tarvittavia tukitoimia vankeuden eri vaiheissa.....	43
7	Johtopäätökset	48
7.1	Hyviä käytänteitä perhesuhteiden tukemisen kannalta.....	48
7.2	Perheen kokemuksia vankeusajasta	50
7.3	Haastatteluista kerättyjä kehitysehdotuksia.....	51
7.4	Huomioitavaa vankeusajan nivelkohdissa.....	52
8	Pohdinta.....	55
8.1	Opinnäytetyön prosessi	55
8.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	57

8.3 Tutkimuksen hyödyllisyys ja jatkotutkimusehdotukset	58
Lähteet	60
Kuviot	65
Liitteet.....	66

1 Johdanto

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten vangit ja heidän läheiset kokevat vankeusajan toimien palvelevan perhesiteiden vahvistamista ja tukemista. Tavoitteena on saada tietoa siitä, mitkä olisivat vankien ja heidän puolisoitten näkökulmastaan tarvittavat toimenpiteet, jotta rangaistusajan- ja vapauttamissuunnitelmiin kirjatut tavoitteet todella kävisivät toteen. Toteutimme opinnäytetyön yhteistyössä työelämän edustajan Ensi- ja turvakotien liiton kanssa, joka oli opinnäytetyön tilaaja. Liitolla on parhaillaan meneillään Vanhempi vankilan portilla -hanke, jonka tarkoituksena on kehittää toimivampaa perhetyötä vankilaan, erityisesti lapsen asema huomioiden. Opinnäytetyön tarkoituksena on vangin perhesuhteiden tukemisen tarpeen selvitys erityisesti vankeusajan nivelvaiheissa. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluina haastatteleamalla vankeja ja heidän puolisoitaan Vanhempi vankilan portilla -hankkeen kohdekaupungeissa.

Vankeusaikana perheen tuki, rikollisuudesta irrottautumista tukevana elementtinä vaikeutuu, kun tuomioistuimen asettama ehdoton vankeusrangaistus rajoittaa yhteydenpitoa ja vankilassa olevan vanhemman rooli muuttuu poissaolevaksi. Perheellä on kuitenkin tärkeä rooli rikollisesta elämästä irrottautumisen polulla. Vangin perhesuhteet voivat tukea rikollisuudesta irrottautumista ja näin voivat ehkäistä uusintarikollisuutta (Enroos 2015a, 55). Lapsen asemaa pyritään parantamaan monilla aikuissosiaalityötä tekevilla sektoreilla, kuten myös rikosseuraamusalalla. Uusissa, vuonna 2019 päivitettyissä lapsi- ja perhetyön linjauksissa on korostettu lapsinäkökulmaa ja sen tuomista lähemmäksi lähityötä sekä koko henkilökunnan työtettä. (Rikosseuraamuslaitos 2019a). Riihimäen vankilassa pilotoitu Lapset puheeksi- menetelmä pyrkii tuomaan erityisohjaajille ja valvontaa suorittavalle henkilökunnalle työkaluja ottamaan strukturoidusti lapsi ja perhe puheeseen arjessa henkilökunnan ja vangin välille (Mielenterveystalo).

Rikosseuraamuslaitoksessa eletään muutoksen aikaa aktiivisen lähityön ja vuorovaikutusta lisäävän ohjelmityön sekä perhetyön ottaessa tilaa aikaisemmin lähtökohtaisesti valvontatehtäviä sisältävältä kentältä. Lähtökohtana muutokselle on Rikosseuraamuslaitoksen strategia (2019c), jonka tavoitteena on uusintarikollisuuden vähentäminen sekä yhteiskunnan turvallisuuden lisääminen. Aktivoivalla, vuorovaikutustaitoja korostavalla lähityöllä sekä arjen selviytymiseen painotetulla kuntouttavalla ohjelmityöllä pyritään vahvistamaan yhteiskuntaan integroitumista rangaistusajan jälkeen. Muiden mukana myös Rikosseuraamuslaitos valtion sektorina on kustannussäästöpainoiden alla, tämän vuoksi selvitystyö oikein kohdennetuista, turvallisuuden ja kuntoutuksen näkökulmista katsottuna toimivista perhetyön muodoista on ajan-kohtainen. (Ylisassi, Seppänen, Uusitalo, Kalavainen & Piispanen 2016, 17.)

2 Ensi- ja turvakotien liitto opinnäytetyön toimintaympäristönä

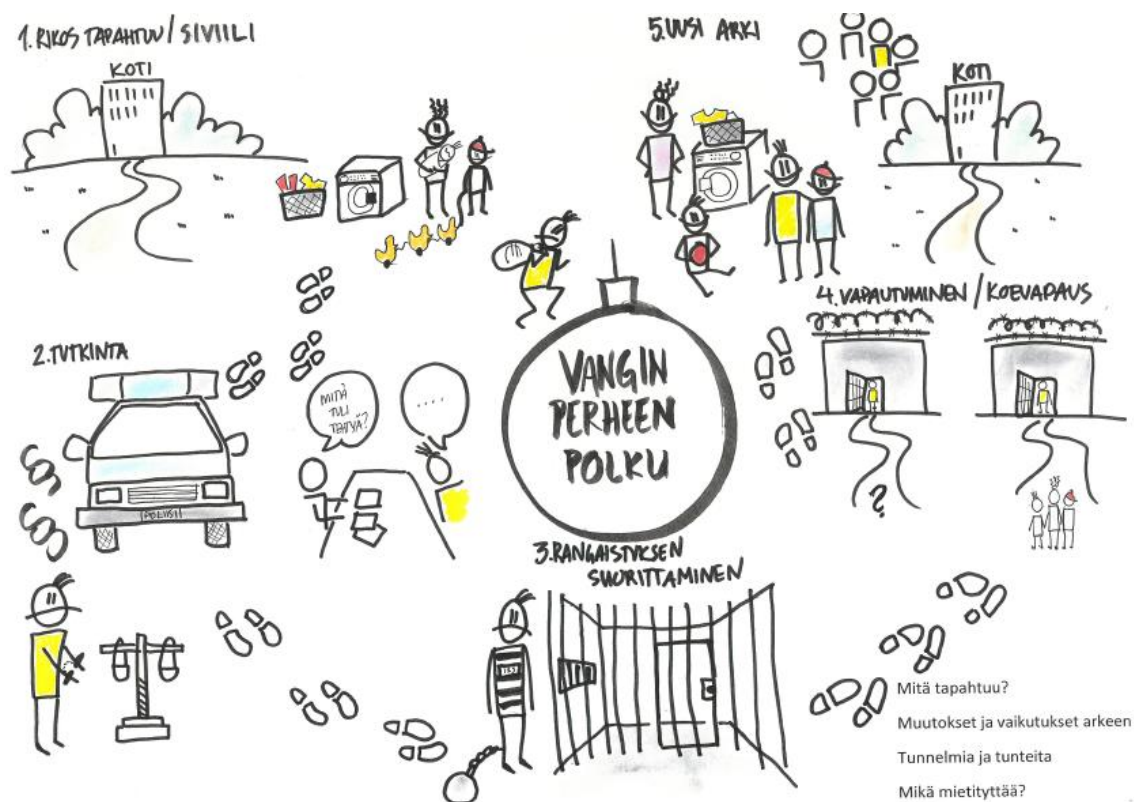
Opinnäytetyömme tilaaja, Ensi- ja turvakotien liitto, tukee lapsia ja perheitä, jotka elävät turvattomissa tai vaikeissa oloissa. Liitolla on 30 jäsenyhdistystä eri puolilla Suomea, jotka tarjoavat ammatillista apua sekä vapaaehtoisten tukea. (Ensi- ja turvakotien liitto a.) Vuonna 2017 Ensi- ja turvakotien liitto käynnisti hankkeen, jonka tarkoituksena oli selvittää ja kehittää vankien perhesuhteiden tukemista sekä heidän läheisten kanssa tehtävää työtä (Ensi- ja turvakotien liitto b).

Vanhempi vankilan portilla -hanke on Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen rahoittama kolmen vuoden mittainen hanke, joka päättyy vuoden 2019 lopussa. Hankkeen yhteistyökumppaneita ovat Rikosseuraamuslaitos, Kriminaalihuollon tukisäätiö sekä Vankien omaiset ry. Toteuttajakumppaneina hankkeessa ovat Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksistä Kanta-Hämeen perhetyö ry, Kuopion ensikotiyhdistys ry sekä Lahden ensi- ja turvakotiyhdistys ry. Tavoitteena hankkeessa on kehittää vankiperhetyötä, joka tukisi vanhemmuutta ja lapsen turvallista arkea. Toisena tavoitteena on kehittää viranomais- ja järjestöverkoston yhteistyötä erityisesti vahvistamalla vankiperheiden sekä lasten osallisuutta. (Ensi- ja turvakotien liitto 2019a, 3.)

Hankkeessa nähdään lapsilähtöisyys tärkeäksi, sillä lasten näkökulma jää helposti vähemmälle huomiolle. Tehokkaalla perhetyöllä voidaan myös ehkäistä rikollisuuden ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta. Perhetyöllä voidaan vaikuttaa myönteisesti vangin rangaistusaikaan ja tukea valmiuksia elämänhallintaan. Hanke painottaa lasten oikeuksien sopimusta, joka on otettava huomioon Rikosseuraamuslaitoksen työskentelyssä. Lasten oikeuksien sopimus koskee rikosseuraamustyötä kuuden artiklan osalta. Artiklat ovat: 2. Olla vapaa syrjinnältä, 3. lapsen edun turvaaminen, 9. olla suorassa ja tiheässä yhteydessä erossa olevaan vanhempansa, sisältäen oikeuden saada tietoa, missä vanhempi on, jos se on lapsen edun mukaista, 12. tuoda esille mielipiteitään ja kokemuksiaan ja lasta on kuultava asioissa, jotka koskevat häntä, 16. perhe-elämän ja yksityisyyden suojaan, 19. suojaan fyysiseltä ja psyykkiseltä haitalta ja väkivallalta. Myös artiklassa 18 on mainittu, että vanhemmille on annettava asianmukaista tukea lastenkasvatustehtäviinsä. (Ensi- ja turvakotien liitto 2018, 10-12.)

Ensi- ja turvakotien liitto on hankkeessaan kehittänyt uuden Vangin perheen polku -työskentelyvälineen (Kuvio 1). Tässä opinnäytetyössä olemme julkaisseet kuvan työskentelyvälineestä Ensi- ja turvakotien liiton luvalla. Työskentelyvälineen avulla vanki voi jäsentää omaa rikosprosessiaan perheen näkökulmasta. Lapsen mielipiteen selvittäminen, kuuntelu sekä hänen tietonsa lisääntyminen helpottuvat käyttämällä Vangin perheen polkua rikosprosessin läpikäymisessä. Välineen avulla voidaan hahmottaa ja arvioida tuen tarvetta vankeuden eri vaiheissa. Vangin perheen polku- kuvaan on hahmoteltu visuaalisesti rikosprosessi alusta loppuun asti.

Kuvio 1: Vangin perheen polku (Ensi- ja turvakotien liitto 2019)

Rikosseuraamuslaitos liittyy opinnäytetyön toimintaympäristöön siten, että osa haastateltavista olivat vielä suorittamassa vankeustuomiota. Rikosseuraamuslaitoksen organisaation muodostavat keskushallintoyksikkö, täytäntöönpanoyksikkö ja kolme rikosseuraamusaluetta; Etelä-Suomen rikosseuraamusalue (ESRA), Länsi-Suomen rikosseuraamusalue (LSRA) ja Itä-Suomen rikosseuraamusalue (IPRA). Rikosseuraamusaleilla toimivat omat alue- ja arviointikeskukset, vankilat, yhdyskuntaseuraamustoimistot ja muut rangaistuksien toimeenpanosta vastaavat yksiköt. (Rikosseuraamuslaitos 2017a.)

Rikosseuraamuslaitos toimii oikeusministeriön alaisuudessa. Sen tehtävänä on vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten rangaistusajan suunnittelu, toimeenpano sekä valvonta rangaistusaikana. Rikosseuraamuslaitoksen eri toimijoiden toimintaa ohjaavat lait ja asetukset. Lainmukaisuuteen kuuluu normaalisuusperiaatteen noudattaminen, eli tuomitulle ei tulisi olla muita kuin rangaistukseen kuuluvia rajoitteita enempää kerrannaisvaikutuksia. Suunniteltu rangaistusaika pyritään toteuttamaan niin, että tuomittu voi rangaistusaikana kehittää taitojaan ja valmiuksiaan kohti rikoksetonta elämää, sekä parantaa mahdollisuuksia integroitua takaisin yhteiskuntaan rangaistusajan jälkeen yhdenvertaisena kansalaisena. (Rikosseuraamuslaitos 2017b.)

3 Rikosseuraamuslaitoksen perhetyötä ohjaavat lait sekä sopimukset

Rikosseuraamuslaitoksen perhetyötä ohjaa erilaiset lait ja sopimukset, kuten vankeuslaki, lastensuojelulaki, YK:n lasten oikeuksien sopimus sekä Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset. Tässä luvussa esittelemme lyhyesti nämä lait, sopimukset sekä linjaukset.

3.1 Vankeuslaki

Vankeinhoidon tehtävänä on rangaistuksen täytäntöönpano, mutta sen lisäksi vankeuden aikana on myös yritettävä vähentää vankeudesta johtuvia negatiivisia vaikutuksia ja estää uusintarikollisuutta tukemalla vangin elämänhallintaa ja integroitumista yhteiskuntaan. Lain mukaan vangilla on oikeus tavata vieraita vankilan järjestyksen ja toiminnan puitteissa. Vangin oikeudesta yhteydenpitoon vankilan ulkopuolelle säädetään vankeuslain luvussa 13. Tapaamistiloista laissa on säädetty siten, että vankiloissa tulee olla soveltuvat tilat valvottuihin sekä valvomattomiin tapaamisiin. Vangin yhteydenpidon säilymisen tai muuhun vastaavaan syyhyn perustuen voidaan myöntää lupa valvomattomiin tapaamisiin lähiomaisen tai muun läheisen kanssa. Vangille voidaan myöntää lapsitapaaminen alle 15-vuotiaan lapsen kanssa siihen soveltuvassa tilassa, mikäli se on lapsen edun mukaista sekä tarpeen yhteydenpidon ylläpitämiseksi. Huostaanotettu lapsi tarvitsee vanhempiensa tapaamista varten lastensuojeluviranomaiselta suostumuksen. (L767/2005.)

3.2 Lastensuojelulaki ja sosiaalihuoltolaki

Lastensuojelulain mukaisesti lapsen hoidon ja tuen tarve tulee selvittää ja sen perusteella turvata riittävä hoito ja tuki, lapsen vanhemman, huoltajan tai muun lapsen kasvatuksesta vastaavan henkilön ollessa tutkintavankeudessa tai suorittamassa vankeusrangaistusta. Lapsen turvallinen arki on turvattava huomioimatta vanhemman vankeusrangaistuksesta. Lapsella on oikeus elää turvallisesti omaa arkeaan, vaikka vanhempi on vankilassa. Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa olevan työntekijän tulee ilmoittaa lastensuojelulle, mikäli tietää lapsesta, jonka tilanne edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. (L417/2007.) Lapselle tulee järjestää riittävä hoito ja tuki, kun vanhempi on saamassa hoitoa omiin ongelmiin tai hänen kykynsä huolehtia lapsesta on heikentynyt. Jo vanhemman tutkintavankeuden aikana lapsen tilanne tulee selvittää. Tämä selvitystyö tarkoittaa käytännössä sitä, että tarkistetaan, onko lapsella riittävä hoito ja tuki järjestetty. Toisinaan riittää, että asia tarkastetaan ja tilanne ei vaadi toimenpiteitä, mutta usein voidaan tarvita myös asiakkaan ohjaamista toisten palveluiden piiriin tai lastensuojelun tarkempaa selvittämistä. Mikäli tilannetta tarvitsee selvittää tarkemmin, tehdään tässä vaiheessa lastensuojeluilmoitus. Lapsen etu on aina ensisijaisesti huomioitava lastensuojelun tarpeen arvioinnissa ja lastensuojelua toteuttaessa. Vangin lapsella tulee olla aina voimassa oleva asiakassuunnitelma, mikäli hän on lastensuojelun asiakkaana. (Heinonen 2018.)

Sosiaalihuoltolain mukaisesti vangin saapuessa vankilaan on henkilökunnan selvitettävä asiakkaan hoidossa olevan lapsen tilanne. Henkilökunta on siis velvoitettu selvittämään vangin perhesuhteiden tilannetta. Lain mukaan lapsen etu on myös huomioitava kaikissa sosiaalihuollon toimissa, jotka lasta koskevat. (L1301/2014).

3.3 YK:n lasten oikeuksien sopimus

YK:n vuonna 1989 laadittu lasten oikeuksien sopimus, jonka Suomi allekirjoitti vuonna 1991, koskee rikosseuraamustyötä muutaman artiklan osalta. Sopimuksen toisessa artiklassa kerrotaan lapsella olevan oikeus olla vapaa syrjinnältä (Unicef). Kolmannen artiklan mukaan lapsen etu on aina turvattava. Yhdeksäs artikla määrittelee sen, että lapsella on oikeus olla suorassa ja tiheässä yhteydessä erossa olevaan vanhempaansa, sisältäen oikeuden saada tietoa, missä vanhempi on, jos se on lapsen edun mukaista. Vanhemman joutessa vankilaan, on täten lapsen saatava tietää hänen olinpaikkansa, mikäli tämä ei ole lapselle vahingollista. 12:sta artiklassa lukee lapsella olevan oikeus tuoda esille mielipiteitään kokemuksiaan. Tässä artiklassa on turvattava myös se, että lasta on kuultava asioissa, jotka häntä koskevat. 16:sta artiklan mukaan lapsella on oikeus perhe-elämän ja yksityisyyden suojaan ja 19:sta artikkeli määrittää lapsen oikeuden olla suojassa sekä fyysiseltä että psyykkiseltä haitalta ja väkivallalta. Esimerkiksi vanhempien pahoinpidellessään lasta, on ensisijaisesti turvattava lapsen oikeus fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Myös artiklassa 18 on mainittu, että vanhemmille on annettava asianmukaista tukea lastenkasvatustehtäviinsä. (Unicef.)

3.4 Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset perustuvat kansainvälisiin sopimuksiin sekä lainsäädäntöön koskien vankeusaikaa ja lastensuojelua. Vuonna 2008 voimaan astunut uudistus lastensuojelulaissa sekä sitä seuranneet tarkennukset vuonna 2010 täsmensivät lapsen ja perheen asemaa myös rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen edelliset linjaukset julkaistiin vuonna 2013, tällöin linjauksissa painotettiin YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisien oikeuksien toteutumista, lapsimyönteisyyttä ja lapsinäkökulman ottamista sekä lapsinäkökulman huomioimista alalle tulevassa henkilöstössä jo koulutuksessa. Linjaukset uudistettiin vuonna 2018 ja julkaistiin keväällä 2019. Uusissa linjauksissa huomioidaan edellisiä enemmän lasten etua ja lapsen näkökulmaa päätösten teossa sekä henkilökunnan suorittamassa lähityössä. Vankilassa tehtävällä perhetyöllä pyritään vähentämään vankeudesta aiheutuvia haittoja, parantamaan mahdollisuuksia vangin integroitumiseen takaisin yhteiskuntaan sekä tukemaan vanhemmuutta. Desistanssin toteutumista tukevat vanhemmuus ja perhe, jotka edistävät muutos halukkuutta rikoksettomaan ja päihteettömään elämään vankeuden jälkeen, tämä parantaa myös lapsen turvallisen kasvuympäristön mahdollistumista. (Rikosseuraamuslaitos 2019a.)

Vankiloissa toteutettava perhetyö on Rikosseuraamuslaitoksen linjausten (2019a) mukaan vanhempilähtöistä, jolloin lapsen etu ja oikeudet ovat toissijaisessa asemassa tuomiolla olevan vanhemman etuun. Tällä viitataan esimerkiksi laitospäiväjärjestyksiin ja niihin istutettuihin mahdollisuuksiin pitää yhteyttä lapsiin, joita saattavat rajoittaa lapsen päivähoito- tai koulunkäyntiajat.

Lähtökohtaisesti vanhemmuutta pyritään tukemaan rikosseuraamusalalla, sen tuoman tuen rikoksettoman elämän mahdollistumiseen sekä uusintarikollisuuden ehkäisyyn. Kuitenkin rikosseuraamusalalla on otettava huomioon ensisijaisesti lapsen etu sekä turvallisuus näkökulma. Kaikenlaista vanhemmuutta ei voida tukea, mutta suurimmassa osassa jonkinlaisen perhetyön toteutuminen on mahdollista, kun lähtökohdat ovat realistisia sekä vanhemman ja lapsen edut eivät ole ristiriitaisia. Ammattihenkilöstön vastuulla on tunnistaa ja toteuttaa perhetyötä lapsen edun mukaisesti, vanhempaa tukien. (Rikosseuraamuslaitos 2019a.)

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjausten (2019a) mukaan vankiloissa perhetyö voidaan jakaa kuuteen kategoriaan; lakisääteiseen selvittämiseen ja ilmoituksen tekemiseen, yhteydenpitoon vangin ja perheen välillä, vangin perhesuhteiden hoitoon ja vanhemmuuden tukemiseen, kuntouttavaan työhön, alaikäisiä tuomittuja koskevaan perhetyöhön sekä verkostotyöhön.

Selvitystyöllä Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa (2019a) tarkoitetaan vangin perhesuhteisen kartoittamista sekä vankeutta suorittavan vanhemman lapsen hoidon ja tuen tarpeen selvittämistä jo tutkintavankeusaikana. Selvitystyö aloitetaan vangin tullessa vankilaan, jolloin täytäntöönpanoyksiköissä tiedot tarkastetaan väestötietojärjestelmistä. Kaikki tieto vangin perhesuhteista ei välttämättä käy ilmi väestörekisteristä, jos esimerkiksi puolisoilla on lapsia, vaikka tuomiota suorittava olisikin asunut samassa taloudessa ennen tuomiolla tuloa. Tämän vuoksi selvitystyöhön on käytettävä rekisteritietojen lisäksi tuomitun haastatteluja sekä kyselylomakkeita. Sosiaalihuoltolaki (L1301/2014) velvoittaa kartoittamaan lapsen hoidon ja tuen tarpeen, kun vanhempi on suorittamassa vankeusrangaistusta.

Normaalisuusperiaatteella tarkoitetaan vangin pääsääntöistä oikeutta yhteiskunnan normaaleihin etuuksiin ja palveluihin tuomiosta huolimatta (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2018). Tämä periaate ohjaa Rikosseuraamuslaitoksen perhetyötä ja vankien yhteydenpitoa saa rajoittaa vain sen verran, kun vankilan järjestyksen ylläpitäminen edellyttää. Yhteydenpito pitää sisällään puhelut vangin ja perheen välillä, valvotut sekä valvomattomat tapaamiset, lapsi- vanhempi tapaamiset/ryhmät sekä perheleirit. Puheluajat ja käytänteet vaihtelevat eri laitoksissa, mutta vankilan on kuitenkin mahdollistettava vanhemman ja lapsen puhelut sellaisiin aikoihin, kun se on lapselle mahdollista. Lapsi-vanhempi- tapaamisten käytänteet ja tapaamiin käytetyt tilat vaihtelevat eri laitoksien välillä. Vuodesta 2015 lähtien Rikosseuraamuslaitoksessa on mahdollistettu joissakin yksiköissä sähköinen yhteydenpito vangin ja läheisten

välillä. Sähköinen yhteydenpito pitää sisällään sähköpostin sekä tapaamisen järjestämisen Skype-yhteydellä. (Rikosseuraamuslaitos 2019a.)

Perhesuhteiden hoitoa järjestetään Rikosseuraamuslaitoksessa niin yksilö-, kuin pari- tai perhetyönä sekä verkostotyönä. Arjen taitoja opetellaan sekä pyritään tukemaan vankeusaikana, jotta siviiliin palaaminen sujuisi mutkattomammin. Kuntoutustyössä tärkein tavoite on uusintarikollisuuden ehkäisy, pitäen sisällään vanhemmuuden taitojen vahvistamisen, perheen ollessa tukeva tekijä rikollisesta elämästä irrottautumiseen, koulutuksen ja työelämään palaamisen lisäksi, myös päihdekuntoutuksen katsotaan olevan vanhemmuuden tukemista. Yksilötyössä käytössä on myös kohdennettuja metodeja vanhemmuuden tukemiseen kuten esimerkiksi Lapset puheeksi- menetelmä. Menetelmä on yksi keskeisimmistä Rikosseuraamuslaitoksen käyttöön ottamista strukturoiduista menetelmistä koskien perhetyötä. Vuoden 2019 aikana Rikosseuraamuslaitoksella on tarkoitus päivittää yhteistyössä Terveystieteiden- ja hyvinvoinninlaitoksen kanssa menetelmää huomioimaan rikosseuraamustyöhön liittyvät erityispiirteet. (Rikosseuraamuslaitos 2019a.)

Parisuhdetyö kuuluu myös Rikosseuraamuslaitoksen perhetyön piiriin yhtenä osa-alueena. Sosiaalisten suhteiden tiedetään tukevan rikoksetonta elämää. Vankeus kuitenkin vaikuttaa koko perheeseen, sen kaikkiin jäseniin tuomitun lisäksi ja usein kotona olevalle puolisolle jää vastuulleen taloudellinen hyvinvointi sekä arjesta huolehtiminen. Parisuhteen tukemiseen kuuluu Rikosseuraamuslaitoksen linjausten (2019a) mukaan yksilökeskustelujen lisäksi henkilökunnan koulutuksesta riippuen pari- sekä muita terapiamuotoja. Parisuhdetta tuetaan myös ohjelmatoiminnan keinoin, näistä erityisesti naisasiakkaille tarkoitettu VINN- ohjelma käsittelee problematiikkaa liittyen parisuhteisiin, vanhemmuuteen ja lähisuhdeväkivaltaan.

Vankilassa olevan vanhemman vastuuta lapsen kasvatuksessa pyritään tukemaan ja edesauttamaan. Vastuun ottamisella tarkoitetaan lapsen elämän seuraamista ja osallistumista lapsen elämään vankilan puitteissa. Vanhemmalle annetaan mahdollisuus osallistua lapsi- vanhempi tapaamisilla esimerkiksi koulutehtävissä auttamiseen tai nauhoittaa lapselle tallenteelle lukemiaan satuja, joita lapsi voi kotonaan kuunnella. (Rikosseuraamuslaitos 2019a.)

Vanhemmuuden tukemiseen kuuluu Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjausten (2019a) mukaan myös mahdolliset tukitoimet vanhemman vankilatuomion puheeksi ottoon lapsen kanssa. Vaikka käsitys vanhemman vankilatuomion salaamisesta lapselta saatetaan ajatella lapsen parhaaksi, on asian käsittely lapsen ikätaso huomioiden usein lapselle paras tapa käsitellä vanhemman äkillistä ja pitkää poissaoloa perheen arjesta. Näin vältetään lapsen pelko mahdollisten omien mielikuvien luonnille, joissa poissaoleva vanhempi saatetaan kuvitella esimerkiksi kuolleen. Jokainen tilanne tulisi käsitellä yksilöllisesti pohtien kuinka paljon tietoa on tarpeen lapselle jakaa, lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Lapsi- ja perhetyön linjausten mukaan (Rikosseuraamuslaitos 2019a) perhetyö kuuluu koko Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstölle. Vankilan perhetyön tulee näkyä eri laitoksien tehtävään nimettyjen henkilöiden lisäksi myös muiden vangin kanssa työskentelevien virkamiesten tehtävissä. Tuen jatkuvuus tulisi vankeusajan jälkeen turvata tukipartioiden tarpeen mukaisella osaamisella palveluohjaukseen ja keskusteluapuun sekä ottamaan huomioon muiden valvontatehtävien lisäksi eri tilanteissa perheen lasten etu. Ensisijaisesti yhdyskuntaseuramustoimistoissa tehtäväksi lapsi- ja perhetyöksi luokitellaan työ alaikäisten asiakkaiden kanssa, johon kuuluu työskentely asiakkaiden vanhempien kanssa. Keskusteluapu ja palveluohjaus korostuvat yhdyskuntatoimistojen rikosseuraamustyöntekijöiden tekemässä perhetyössä.

3.5 Sosiaalialan ja Rikosseuraamuslaitoksen arvot

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry on antanut vuonna 2017 ammatteittiset ohjeet. Ohjeissa todetaan, että ihmisarvoa on kunnioitettava jokaisessa tapauksessa, eikä ihmisoikeudet riipu esimerkiksi henkilön omasta käytöksestä. Asiakas on kohdattava kokonaisvaltaisena henkilönä, johon vaikuttaa hänen perheensä, ystävät, asuinympäristö ja moni muu yksilöllinen tekijä. Asiakkaan on siis itse saatava tehdä omat valinnat ja työntekijän tulee tukea asiakkaan omaa osallisuutta. (Talentia 2017, 11;18.)

Rikosseuraamuslaitos on asettanut työn keskeisiksi arvoiksi ihmisarvon kunnioittamisen, oikeudenmukaisuuden, turvallisuuden sekä uskon ihmisen mahdollisuuksiin kasvaa ja muuttua. Arvojen noudattaminen ja niihin sitoutuminen takaa tuomittujen kohtelemisen inhimillisesti ja asiallisesti. (Rikosseuraamuslaitos 2017b.) Jokainen vanki on vankilassa oikeutettu saamaan tasapuolista kohtelua Rikosseuraamuslaitoksen koko henkilökunnalta. Jokainen työntekijä on työssään sitoutunut näihin arvoihin ja niiden pohjalta toteutettavaan työhön. Näihin arvoihin myös me opinnäytetyön tekijöinä sitouduimme.

4 Opinnäytetyön tietoperusta

Tässä luvussa esittelemme opinnäytetyömme tietoperustan. Teoria pohjautuu vangin perhesuhteisiin, rikosseuraamusalan perhetyöhön sekä rangaistusajan- ja vapauttamissuunnitelmiin. Käsittelemme lyhyesti myös aiempia tehtyjä tutkimuksia liittyen opinnäytetyömme aiheeseen.

4.1 Vangin perhe ja lapset

Nykyään yhteiskunnassamme on hyvin erilaisia perheitä. Perheeseen voi kuulua perinteisen ydinperheen sijasta vain yksi vanhempi ja lapset, samaa sukupuolta olevat vanhemmat ja heidän lapsensa sekä monimuotoisia uusioperheitä, joissa toinen kasvattaja ei ole biologinen vanhempi. (Monimuotoiset perheet.) Perheeseen voidaan käsittää kuuluvan hyvin paljon erilaisia ihmisiä ja sukulaisia, mutta tutkimuksen johdonmukaisuuden ja selkeyden vuoksi olemme rajanneet perheen käsitettä. Opinnäytetyössämme vangin läheisiksi on rajattu avio- ja

avopuolisot, lapset sekä puolison lapset, jotka asuvat vangin kanssa samassa taloudessa. Vankeuslain (L767/2005) mukaan vangin lähiomaisiksi lasketaan myös vangin omat vanhemmat, mutta opinnäytetyössämme olemme rajanneet läheiset koskemaan niitä henkilöitä, jotka vangin kanssa asuivat ennen tuomiota samassa taloudessa. Opinnäytetyön haastateltavista puolisoista kolme täyttää tämän kriteerin. Yksi haastateltavista, jota haastattelimme 'puoliso'-statuksella oli eronnut puolisostaan ennen vankeustuomiota. Heidän yhteiset lapset olivat kuitenkin pitäneet perhesuhteen tiiviinä, jonka vuoksi pidimme myös tätä näkökulmaa tärkeänä opinnäytetyössämme. Vankiloissa perhetapaamisia varten perheen määritelmää on haluttu rajata. Yleisesti samassa taloudessa elävät käsitetään perheenjäseniksi. Pelkästään samassa asunnossa asuminen ei kuitenkaan täytä automaattisesti perheenjäsenen edellytyksiä. (Rikosseuraamusvirasto 2003, 15.)

Vankeusrangaistuksen aikana vangin läheiset voivat jäädä hyvin yksin ongelmiensa kanssa. Tilanne saatetaan kokea myös niin häpeälliseksi, etteivät läheiset uskalla itse hakea apua. (Sassi 2016, 35; 38.) Siviilissä perheessä voidaan olla myös hyvin epä tietoisia siitä, mistä apua voisi hakea ja missä sitä olisi tarjolla (Rikosseuraamusvirasto 2003, 19). Perhe voi joutua leimatuksi toisen vanhemman vankeuden myötä ja joutua näin ollen eristetyksi ympäristöstä. Toiset vanhemmat voivat esimerkiksi kieltää heidän lapsiaan leikkimästä vangin lapsen kanssa. Rikosprosessi on rankka myös vangin läheisille ja tukea tulisikin saada jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Sassi 2016, 35; 38.) Tarkkaa määrää vankien lasten lukumäärästä ei ole tiedossa, mutta noin puolella vangeista on arvioitu olevan lapsia. Vanhemman vankeusrangaistus voi vaikuttaa suuresti myös lapsen elämään, sillä vanhemman poissaolo aiheuttaa lapsessa suuria ja voimakkaita tunteita, kuten häpeää, surua, syyllisyyttä sekä ahdistusta. Epätietoisuus siitä, missä vanhempi on ja mitä tulee seuraavaksi tapahtumaan, on lapselle vaikeasti käsiteltävä asia. Vanhemman vankeusrangaistus voi myös herättää lapsessa erilaisia pelkoja sekä vieraantumista vanhemmastaan. (Ryynänen & Suomela 2011, 10; Sassi & Huhtimo 2006, 22; Sassi 2016, 35.)

Vanhemman vankeus voi vaikuttaa lapseen monella eri tavalla. Vaikutukset voivat liittyä esimerkiksi lapsen tunne-elämään, hänen tarpeidensa jäämiseen vailla huomiota, perheen hyvinvointiin ja epävakauteen sekä taloudellisiin asioihin. Osaltaan myös vangin perhe voi kokea tulleen rangaistuksi, sillä lapsen mahdollisuus kanssakäymiseen ja yhteydenpitoon toisen vanhemman kanssa vähenee huomattavasti. Lapsi voi ilmentää turhautumista toisen vanhemman poissaolon vuoksi. (Rikosseuraamusvirasto 2003, 17.) Vanhemman vangitseminen ja sen jälkeistä vankeusaikaa pidetään haitallisena lapsuuskokemuksena, joka saattaa altistaa lapsuudentraumaan ja vaikutukset saattavat olla kauaskantoiset. Näinä haittavaikutuksina voivat olla antisosiaalinen käyttäytyminen ja riskialtis terveystyytymisen. (Gramer, Goff, Peterson & Sandstorm 2017; Murphy & Cooper 2015).

Vankien lapset eivät ole yhtenäinen ryhmä, jolle voidaan tehdä yhtenäisesti jotain, vaan jokaisen lapsen tilanne on erilainen ja he reagoivat eri tavoin tilanteisiin. (Enroos 2015b, 43.) Tämän vuoksi jokainen lapsi tulee kohdata yksilöllisesti, ja tarjota tukea juuri hänen tarpeitaan vastaavalla tavalla. Gramer, Goff, Peterson ja Sandstorm (2017) kirjoittavat: ”I have the right not to be judged, blamed or labelled because my parent is incarcerated”. Lapsi tulisi siis myös kohdata lapsena ja ottaa huomioon hänen oikeudet, eikä tuomita lasta hänen vanhempansa vankeuden perusteella.

4.2 Ylisukupolvisuus

Tiettyjen ominaisuuksien, kuten vanhempien päihde- tai mielenterveysongelmien periytymistä vanhemmalta lapselle kutsutaan ylisukupolvisuudeksi (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016). Myös vanhemman rikollinen käyttäytyminen voi jatkua ylisukupolvisesti lapselle. Enroosin (2008, 34; 2015b, 49) tutkimuskatsauksen mukaan vanhemman vankeuden vaikutuksia lapsiin tarkastellaan usein sukupolvien välisen ketjun näkökulmasta. Tutkimuksissa on pohdittu päihderiippuvuuden, perheiden huono-osaisuuden sekä vankilassa olevien vanhempien lasten käytös- ja tunnehäiriöiden ennakoivaa yhteyttä lapsen vankilauraan.

Vanhemman vankeusrangaistus voi tuntua lapsesta myös rangaistuksena hänelle itselleen. Vankeus vaikuttaa koko perheeseen ja perhe voi joutua sosiaalisesti leimatuksi. Vanhemman rangaistuksella voi olla vaikutuksia lapsen kautta sukupolvesta toiselle. Tällöin vankeusrangaistuksen siirtyvät ylisukupolvisesti. (Rikosseuraamusvirasto 2003, 17.) Huono-osaisuuden ylisukupolvisuudella tarkoitetaan mielenterveys- ja päihdeongelmien, koulusta pudonneisuuden sekä sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien ja niiden vaikutteiden siirtymistä seuraavalla sukupolvelle mallioppimisen myötävaikutuksesta. Sosiaalialalla selvitetty ja toimivimmiksi todetut keinot huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden vaikuttamiseksi ovat varhainen toteaminen, kohdennettu varhainen tuki sekä jo syntyneiden ylisukupolvisuuden haasteiden tunnistaminen palvelutarpeita arvioidessa. (Helsingin kaupunki 2016.)

4.3 Vankilan perhetyö

Perhesuhteiden heikkenemiseen tai katkeamiseen voi olla suuri riski toisen tai molempien vanhempien joutuessa vankilaan. Useilla vangeilla voi olla vanhemmuuden taidoissa ongelmia, joita voidaan käsitellä vankeuden aikana mahdollisuuksien mukaan. Vanhemmuuden ongelmiin vaikuttaneita tekijöitä on erilaisia, kuten päihitteet ja aikaisemmat vankeusrangaistukset, jotka ovat heikentäneet suhteita perheeseen. Vankeusrangaistuksen aikana vastuu kasvatuksesta jää pitkälti kotona olevan vanhemman vastuulle, sillä vankilasta käsin vanhempi ei pysty osallistumaan perhearkeen samalla tavalla kuin tavanomaisesti siviilissä. (Sassi & Huhtimo 2006, 22;25.) Vankeuden aikana perhe tarvitsee tukea arkeensa, sillä vankeuden aiheuttamat ongelmat näkyvät myös vankilan ulkopuolella. Tämän järjestäminen vaatii yhteistyötä vankilaviranomaisten ja vankilan ulkopuolella työskentelevien toimijoiden välillä. (Sassi 2016, 38-39.)

Vankilan perhetyön tavoitteena on tukea ja edistää perhesuhteita. Perhetyössä pyritään edistämään integroitumista takaisin yhteiskuntaan vankeusrangaistuksen jälkeen sekä vähentämään siitä aiheutuvia haitallisia vaikutuksia. Perhetyötä toteutetaan eri muodoin. Siihen kuuluu perhekuntoutus, yhteydenpidon järjestäminen, neuvonta ja ohjaus sekä perheen kriisitilanteissa annettu tuki. Perhetyön avulla tuetaan vangin ja hänen läheistensä psyykkisiä, sosiaalisia sekä taloudellisia asioita. (Sassi & Huhtimo 2006, 22-25.) Perhetapaamisten katsotaan lievittävän hylkäämiskokemuksia, kun perhe saa olla fyysisessä kontaktissa, leikkiä ja viettää aikaa. Yhdessä vietetyn ajan katsotaan vahvistavan ja korjaavan perhesuhteita, lisäämällä emotionaalista yhteenkuuluvuuden tunnetta (Gramer ym. 2017).

Perhesuhteiden väkivallattomuutta tukeva toiminta kuuluu olennaisesti myös perhetyöhön. Jo rangaistusajan suunnitelmassa voidaan ottaa huomioon perhetyön järjestäminen, sillä suunnitelmassa yhtenä osiona on sosiaaliset sidokset ja elämäntapa, johon perhetyö liittyy. Vankilan kaikkien työntekijöiden, joiden työ kohdistuu vangin perheeseen tavalla tai toisella, on osallistuttava perhetyöhön. Vankilan henkilökunnalla ei kuitenkaan ole resursseja toteuttaa kokonaan itsenäisesti perhetyötä, vaan siihen tarvitaan lisäksi muita toimijoita, kuten kunnan sosiaalitoimi. Jo ennen tuomion täytäntöönpanoa olisi hyvä aloittaa perhesuhteiden tukeminen ja toivottavaa olisi jatkaa perhetyötä koko vankeuden ajan vapautumiseen asti sekä vielä tämän jälkeenkin yhteistyössä yhteiskunnan muiden toimijoiden, kuten päihdehuollon, työvoimahallinnon tai vertaisjärjestöjen kanssa. Tämä vaatii hyvää yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Suunnitelmien laatiminen jatkuu vapautumisen jälkeen on tärkeää aloittaa hyvissä ajoin, jotta vapautuminen tapahtuisi asteittain. (Sassi & Huhtimo 2006, 22-25.)

Perhekuntoutukseen vankilassa kuuluu eri järjestöjen ja vankilan yhteistyössä järjestämät perheleirit. Perheleiri on mahdollisuus vangeille ja heidän läheisilleen viettää aikaa yhdessä pidempiaikaisesti. Leiri on hyvää jatkumoa jo alkaneelle vankilan perhetyölle. Leirejä on erilaisin teemoin, kuten esimerkiksi perheleirejä, isä-lapsileirejä sekä parisuhdeleirejä. Osa leireistä voivat painottua vain yhdessäoloon ja vapaa-ajan viettoon ja toiset taas painottavat tarkemmin esimerkiksi vanhemmuutta. (Sassi & Huhtimo 2006, 22-25.)

Lapset puheeksi- menetelmää on pilotoitu Riihimäen vankilassa ja se on kokeiluajana todettu hyväksi menetelmäksi osana vankilan perhetyötä sekä vankien että työntekijöiden keskuudessa (Mielenterveystalo). Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksista (2019a) löytyy maininta siitä, että menetelmää ei ole vielä akkreditoitu, mutta akkreditointimenettelyssä olisi hyvä huomioida päivitetty käsikirja. Lapset puheeksi- menetelmää ollaan vuoden 2019 aikana päivittämässä yhteistyössä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa, jotta menetelmässä voitaisiin huomioida vielä paremmin rikosseuraamusalaan liittyviä erityiskysymyksiä.

Lapset puheeksi- menetelmä pohjautuu työskentelyyn vanhempien ja muiden tärkeiden aikuisten kanssa, jotka ovat läsnä lapsen elämässä. Menetelmään kuuluvat keskustelut ja neu-

vonpidot, joissa pyritään kartoittamaan perheen voimavarat ja haasteet sekä rakentamaan perheelle tarpeita vastaavaa tukiverkosta. Menetelmän tarkoitus on rakentaa ymmärrystä ja yhteistyötä erilaisissa elämäntilanteissa oleville lapsille ja perheille, vahvistaa vanhemmuutta sekä toimijuuden tunnetta. Menetelmässä korostuu arkisen vuorovaikutuksen ja toiminnan merkitys lapselle, vaikka kehitysympäristö ja elämäntilanne olisi muutoksessa. Toiminnan tarkoituksena on pyrkiä tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä, lisätä hyvinvointia sekä ehkäistä ongelmia. Konkreettinen tavoite on, että lapsen arki olisi sujuvaa, niin kotona kuin muissakin kehitysympäristöissä, elämäntilanteet ja yksilölliset erityiset piirteet huomioon ottaen. (Mielenterveystalo.)

Rikosseuraamusalan sosiaalityöhön on 2000-luvulla alettu kiinnittämään huomiota yksilöllisempään palveluohjaukseen muiden kuntouttavien, toimintakykyä ja desistanssia tukevien työmuotojen lisäksi. (Linderborg, Suonio & Lassila 2014.) Palveluohjauksella tarkoitetaan palvelukartoitukseen perustuvaa työtä, jossa mahdollisuuksien mukaan ohjaaja luo pidempi aikaisen luottamukseen perustuvan suhteen asiakkaan kanssa. Tarkoitus on asiakkaan omien voimavarojen ja tavoitteiden pohjalta kartoittaa ja etsiä tarpeenmukaiset palvelut, jotka tukevat asiakkaan tilannetta ja tukevat tavoitteita. (Suomen palveluohjaus yhdistys 2019.) Vankilassa tuomiota suorittavalle vangille palveluohjaus olisi hyvä tulla kyseeseen varsinkin lähellä vapautumisen vaihetta, jolloin kartoitus tukipalveluista olisi vangilla itsellään tietoa ja tukiverkostot olisivat valmiina.

4.4 Rangaistusajan suunnitelma ja vapauttamissuunnitelma

Vankeuslain (767/2005) mukaan jokaiselle vangille on laadittava rangaistusajan suunnitelma sekä vapautuessaan vapauttamissuunnitelma. Rangaistusajan suunnitelma sisältää vankeusajan keskeiset tavoitteet, tietoa osallistumisvelvollisuuteen liittyvän toiminnan laadusta, sisällöstä sekä vaativuustasosta, turvallisuusjärjestetyillä asetettavat vaatimukset, suunnitelman mahdollisten poistumislupien edellytyksistä ja ajankohdista, suunnitelman mahdollisen valvotun koevapauden ajankohdasta ja edellytyksistä sekä vapauttamissuunnitelman. Valvontaan määrätyn vangin kohdalla rangaistusajan suunnitelmaan liitetään myöskin valvontasuunnitelma. (Arola-Järvi 2012, 50.)

Rangaistusajan suunnitelmaan asetetaan vangille tavoitteet vankeusajalle. Tavoitteiden tulisi olla ainakin selkeästi ilmaistu, tarkasti määritelty ja sellaisia, joista niiden toteuttaja itse oikeasti hyötyy. Tavoitteiden painopiste on rikollisen käyttäytymisen vähentämisessä. (Arola-Järvi 2012, 53.) Tästä syystä on hyvä rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa selvittää vangin perhesuhteiden tilanne. Enroosin artikkelin mukaan (2015a, 55-58) perhesuhteet nähdään vangin uusintarikollisuudelta suojaavina tekijöinä. Haastateltujen vankeinhoidon arviointikeskuksen työntekijöiden mukaan kaikkia perhesuhteita ei kuitenkaan tulisi ylläpitää. Tällaisia

tapauksia ovat muun muassa sellaiset, joissa rikos on kohdistunut perheenjäseneen tai perhe lisää vangin riskiä syyllistyä rikoksiin. Perheissä voi olla myös lapsiin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua. Näissä tapauksissa on huomioitava sosiaalihuoltolain (L1301/2014) mukaisesti ensisijaisesti lapsen etu, sillä tällöin perhesuhteen ylläpitäminen on lapselle haitallista. Huomiota on hyvä kiinnittää myös tilanteisiin, joissa vanki käyttää perhesuhteitaan välineenä tiettyjen etujen saamiseksi, kuten pääsyyn suljetusta vankilasta avovankilaan. Työntekijät pyrkivät arvioimaan vangin oikeaa motiivia perhesuhteiden ylläpitämiseen. Aina tilanteet eivät ole yksinkertaisia, vaan joskus perhe voidaan nähdä kyllä tärkeänä, mutta samanaikaisesti se voi olla uhkana rikollisen toiminnan jatkumiselle. Perhesuhteiden ylläpidon ja rajoittamisen välillä joudutaan välillä tasapainoilemaan. (Enroos 2015a, 55-58.)

Suurin osa vangeista pääsee ehdonalaan vapauteen, jolloin heille tehdään vapauttamissuunnitelma viimeistään puoli vuotta ennen vapautumisen ajankohtaa. Vapautuminen on yksi tärkeä nivelkohta vankeusprosessissa, sillä silloin riskit ja tarpeet konkretisoituvat. (Arola-Järvi 2012, 17.) Yhdessä Ensi- ja turvakotien liiton kanssa olemme pohtineet, että vapautumisen nivelvaiheessa erityisesti perhesuhteiden tukeminen olisi tärkeää, sillä perhe on taas uuden muutoksen äärellä, kun toinen vanhempi palaa vankilasta kotiin. Kotona olevalla perheelä ja vangilla saattaa olla erilaiset käsitykset ja odotukset uudesta arjesta ja siksi uuden muutoksen lähestyessä olisi asiasta hyvä yhdessä keskustella. Vangin hyvät perhesuhteet ovat suojaavia tekijöitä hänen uusimisriskin kannalta (Enroos 2015a, 55-58), joten vapautumisen huolellinen suunnittelu tukisi myös vangin mahdollisen uusintarikollisuuden ehkäisyä.

Jo vapauttamissuunnitelmaa laatiessa voitaisiin perhesuhteita ylläpitäviä tukitoimia suunnitella vapauteen, jotta vapautuminen ja uusi arki sujuisivat mahdollisimman hyvin. Vangin suostumuksella voidaan vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa tehdä yhteistyötä vangin kotikunnan kanssa (Arola-Järvi 2012, 18). Perheellisen vangin kohdalla voisi olla tarkoituksenmukaista järjestää verkostopalaveri esimerkiksi sosiaalitoimen kanssa.

4.5 Uusintarikollisuutta ehkäisevät tekijät

Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa on arvioitava vangin riski syyllistyä uusiin rikoksiin. Uusintarikollisuutta arvioitaessa käytetään termejä staattiset ja dynaamiset riskitekijät. Staattiset tekijät ovat pysyviä tai muuttumattomia, jotka lisäävät uusimisriskiä. Tällaisia ovat esimerkiksi ikä ensimmäisen rikoksen aikana, rikollisen käyttäytymisen historia sekä sukupuoli. Näihin tekijöihin ei pystytä siis vaikuttamaan, toisin kuin dynaamisiin. Dynaamisilla tekijöillä tarkoitetaan tekijöitä, joita voidaan muuttaa tai joihin voidaan puuttua. Näitä ovat muun muassa antisosiaalinen ja rikosmyönteinen ajattelu sekä asenteet. Tämän lisäksi dynaamisiin tekijöihin lasketaan myös rikosmyönteinen lähipiiri. Rikosmyönteiset tai antisosiaaliset ajattelutavat ovat yhteydessä usein esimerkiksi omien tekojen tai rikosten vähättelyyn,

taipumukseen siirtää vastuu itsestään ulkopuolelle, kyvyttömyyteen tehdä järkeviä suunnitelmia sekä ajattelun epäloogisuuteen ja joustamattomuuteen. (Arola-Järvi 2012, 30-31.)

Uusintarikollisuutta vähentäviä tekijöitä kutsutaan suojaaviksi tekijöiksi. Suojaavat tekijät ovat sosiaalisia olosuhteita tai henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka vähentävät uusimisriskin todennäköisyyttä. (Arola-Järvi 2012, 32.) Hyvät ihmissuhteet toimivat suojaavina tekijöinä, joten perhesuhteiden vahvistaminen ja tukeminen kuntoutuksen aikana vähentää myös vangin uusimisriskiä. Huonot ihmissuhteetkaan eivät kuitenkaan suoraan lisää uusimisriskiä. (Nurminen 2018, 46-47.) Vailla perhesiteitä olevalla vangilla uusintarikollisuuden riski on huomattavasti korkeampi (Sassi & Huhtimo 2006, 22).

Rikollisuutta ennaltaehkäisevästi voidaan vaikuttaa dynaamisiin tekijöihin ja näin ollen vahvistaa vangin desistanssia, eli rikollisuudesta irrottautumista (Arola-Järvi 2012, 31). Rikollisuudesta irrottautuminen voidaan nähdä prosessina, jossa henkilö luopuu rikollisesta käyttäytymisestä erilaisten sosiaalisten ja psykologisten tekijöiden avulla. Hyvät perhesuhteet sosiaalisina tekijöinä voivat siis edistää desistanssia. Desistanssi jaotellaan usein kahteen eri asteeseen, primaariin ja sekundaariin desistanssiin. Primaarilla desistanssilla tarkoitetaan vaihetta, jolloin ihminen on ollut irti rikollisesta käyttäytymisestä. Sekundaari desistanssi on pidempi prosessi ja siihen liittyy vahvasti identiteetin muuttuminen ja tämän sisäistäminen. (McNeill 2006, 47.)

Jo rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa on hyvä kartoittaa vangin perhesuhteiden tilanne. Läheisten perhesuhteet voivat toimia vangin suojaavina tekijöinä uusintarikollisuudessa (Enroos 2015a, 55), joten perhesuhteiden tukeminen on tällöin erittäin tärkeää sekä vangin että läheisten kannalta.

4.6 Aiempi tutkimus aiheesta

Suomessa vankien perhesuhteita laajemmassa kaavassa on tutkittu hyvin vähän. Perhesuhteet tulevat tutkimuksissa ilmi lähinnä erillisenä teemana tai lyhyenä viittauksena (Enroos 2015b, 34.) Esimerkiksi Granfeltin tekemässä tutkimuksessa (2007) vankilassa olevat äidit toivat esille naisvankien vanhemmuutta. Granfeltin tutkimus koski Vanajan vankilan vapauteen valmentavan päihdeohjelman naisvankeja. Naiset toivat esille vanhemmuuteen liittyviä asioita, kuten lapsiin kohdistuva ikävä, tapaamisiin liittyvistä haasteista sekä suhteista omiin sijoitettuihin lapsiin. Myös Kivivuori ja Lindeborg (2010) ovat tutkimuksessaan sivunneet perhesuhteita. Perhesuhteita on kuitenkin tarkasteltu lähinnä uusintarikollisuuden vähentämisen näkökulmasta. Osa tutkittavista oli kuvannut esimerkiksi rikoksettoman kumppanin ja lapsen syntymän positiivisena käännekohtana (Kivivuori & Lindeborg 2010, 134).

Enroos on tehnyt tutkimuksen (2008) lapsista, jotka lapsuuttaan viettävät äidin vankeuden vuoksi vankilassa. Tutkimus toteutettiin kyselynä naisvangeille. Selvityksen perusteella vanki-

lassa elävät lapset olivat melko näkymättömissä sekä tutkimuksissa, että rikosseuraamustyön käytännöissä. Selvityksen myötä tuli myös ilmi, että epätietoisuutta oli siinä, miten lapsen etu tulisi ottaa huomioon äidin vankeuden yhteydessä.

Muutamia opinnäytetöitä on tehty liittyen esimerkiksi vankien vanhemmuuden tukemiseen, mutta Enroosin (2015, 34) mukaan laajempaa kotimaista tutkimusta aiheesta ei ole tällä hetkellä tehty. Me opinnäytetyössämme haluamme keskittyä tutkimaan perhesuhteita kokonaisvaltaisemmin, sekä vangin että läheisten näkökulmasta.

5 Tutkimusasetelma

Esittelemme seuraavissa kappaleissa opinnäytetyön tavoitteet, tutkimusaseman sekä muotoilemamme tutkimuskysymykset, joihin pyrimme löytämään opinnäytetyössämme vastauksia. Tutkimusmenetelmäksi valitsimme kvalitatiivisen eli laadullisen menetelmän, jonka Ensi- ja turvakotien liitto oli tilauksessaan asettanut valituksi menetelmäksi. Itse tutkimuksen toteutimme teemahaastatteluin, joista kerätyn aineiston litteroimme, eli auki kirjoitimme sanatar-kasti. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä.

5.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitteena on saada tietoa siitä, mitkä olisivat vankien ja heidän puolisoitten näkökulmastaan tarvittavat toimenpiteet, jotta rangaistusajan- ja vapauttamissuunnitelmiin kirjatut tavoitteet todella kävisivät toteen. Sosiaalisen kontrollin katsotaan yhdessä muiden tekijöiden kanssa vaikuttavan desistanssin muodostumiseen ja uusintarikollisuuden ehkäisyyn (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018). Tästä syystä vapautumisen hetkellä tuettu vapautuminen on niin vangin, vangin perheen, kuin yhteiskunnankin näkökulmasta tavoiteltava asia. Vankien läheisten mielipiteiden ja kokemusten kuuleminen perhesuhteiden tukemisen kannalta on äärimmäisen tärkeää. Vankeus on kriisi myös vangitun läheiselle tai puolisolalle, joten varhaista tukea ja tietoa tulevasta vankeudesta tulisi olla saatavilla vangin lisäksi myös hänen perheenjäsenilleen. (Sassi 2016, 35.) Toisena tavoitteena opinnäytetyössämme on, että näitä haastatteluista saatuja tietoja voitaisiin käyttää hyväksi hankkeen kehitystyössä. Vanhempi vankilan portilla -hankkeen yksi tavoitteista on kehittää viranomais- ja järjestöverkostojen yhteistyötä siten, että pystyttäisiin vankiperheiden ja erityisesti lasten osallisuutta ja turvallista arkea vahvistamaan (Ensi- ja turvakotien liitto 2019, 3).

Vanhempi vankilan portilla -hankkeessa keskitytään erityisesti lapsen paikkaan vangin perheen polulla (Ensi- ja turvakotien liitto 2019). Lapset, joiden vanhempi/vanhemmat ovat tai ovat olleet vankilassa, jäävät usein yksin ilman ammattimaista tukea asian käsittelyssä. Kun isä tai äiti on vankilassa, pidetään asiaa enemmän tabuna ja salailtavana häpeiltävänä asiana, kuin asiana, josta olisi mahdollista avoimesti puhua ja purkaa tuntemuksia. (Sassi 2016, 35.) Lapsi ja muu perhe voivat joutua kokemaan sosiaalista vieraantumista ja leimaantumista van-

gitun vanhemman vuoksi (Council on Crime and Justice 2006, 2). Tästä syystä lapsi olisi hyvä ottaa mahdollisimman hyvin mukaan ja huomioon perhetyössä, jotta voidaan tukea lapsen normaalia kehitystä ja ennaltaehkäistä vanhemman vankeustuomion negatiivisia vaikutuksia lapsen elämässä. Vankiloiden ohjelmatoiminnassa on olemassa ohjelmia, jotka sivuavasti pyrkivät tukemaan muun lisäksi vastuullista vanhemmuutta. Strukturoitu ja keskitetysti perhetyöhön suuntaava akkreditoitu ohjelmatyö tekee vasta tuloaan rikosseuraamusalalle, esimerkiksi Lapset puheeksi- keskustelumalli odottaa akkreditointia.

Monet lapset, joiden vanhempi on vankilassa, ovat vailla foorumia, jossa voisivat tilanteesta puhua ja tuoda oman äänensä kuuluviin. Lasten haastattelemiseen liittyy kuitenkin paljon eettisiä haasteita (Kallinen, Pirskanen & Rautio 2018, 83-85) ja tästä syystä opinnäytetyöstä rajattiin pois lasten haastattelut. Lasten ääntä pyritään tuomaan kuuluviin vanhempien haastatteluiden kautta.

Tutkimuskysymyksiksi asetettiin seuraavasti:

1. Mitkä Rikosseuraamuslaitoksen perhetyön tukitoimet ovat onnistuneet tavoitteessaan ylläpitää ja vahvistaa vangin perhesuhteita vankien ja heidän puolisoitensa mielestä?
2. Miten vangit, heidän puolisonsa ja lapsensa ovat kokeneet vankeusajan perhesuhteiden näkökulmasta?
3. Mitä muutoksia vankien ja heidän puolisoitensa mielestä tarvittaisiin vankiloissa toteutettavaan perhetyöhön ja vangin perhesuhteiden tukemiseen?
4. Mitä tukitoimia perhesuhteisiin tarvittaisiin vankien ja heidän puolisoitensa mielestä erityisesti vankeusajan nivelkohdissa?

5.2 Tutkimuksen toteutus

Aloitimme opinnäytetyöprosessin tammikuussa 2019, jolloin kirjoitimme opinnäytetyösuunnitelman. Alkuun tarkoituksena oli haastatella vankien ja puolisoitensa lisäksi myös heidän lapsia, mutta lasten haastatteluihin liittyvien eettisten haasteiden vuoksi tutkittava kohde rajattiin vain vanhempiin. Suunnitelmaseminaarissa esitetyn suunnitelman jälkeen anoimme tutkimusluvut (liitteet 1 ja 2) Ensi- ja turvakotien liiton lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallinnolta, sillä osa haastateltavista olivat vielä tuomiota suorittavia sekä valvotussa koevapaudessa olevia vankeja ja heidän perheitään. Haastatteluja varten laadimme puolisoille ja vangeille omat haastattelurungot (liitteet 3 ja 4). Haastatteluihin valmistauduimme osallistumalla Ensi- ja turvakotien liiton Vanhempi- vankilan portilla- hankkeen hankepäiville 26.3.2019. Päivän avulla saimme tietoa lisää Vangin perheen polku- välineestä ja harjoittelimme sen käyttöä. Haastatteluista kävimme vielä hankepäivien jälkeen erikseen hankekoordinaattorien kanssa keskustelua.

Hyväksytyjen tutkimuslupien jälkeen toteutimme haastattelut touko- ja kesäkuun 2019 aikana. Tiedot haastattelusta kiinnostuneista saimme Vanhempi vankilan portilla -hankkeen työntekijältä, jonka jälkeen otimme yhteyttä kiinnostuneisiin ja sovimme haastattelut. Vielä vankkeuttaan suorittavien vankien osalta luvat haastatteluihin pyydettiin myös Rikosseuraamuslaitoksen tutkimusluvan ohjeistuksen mukaisesti vankilan johtajalta. Haastattelujen aluksi haastateltaville annettiin lomake, jossa oli tietoa opinnäytetyöstämme ja tämän lisäksi suostumus haastatteluun (liite 5). Alun perin tarkoituksena oli saada tehtyä kaikki haastattelut kevään 2019 aikana, mutta varasimme aikaa myös kesälle. Tämä osoittautui hyväksi järjestelyksi, sillä aikatauluhaasteista johtuen viimeiset haastattelut toteutettiin kesäkuun 2019 lopussa. Puolisoita oli haastavampaa löytää haastattelua varten, joten yksi haastateltavista oli tästä syystä hankkeen ulkopuolelta. Haastattelujen jälkeen litteroimme eli kirjoitimme auki äänitiedostot. Tämän jälkeen analysoimme aineiston sisällönanalyysillä.

Opinnäytetyöprosessin loppuksi esittelemme 3.12.2019 Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa Vanhempi vankilan portilla -hankkeen päätösseminaarissa opinnäytetyössämme saadut tulokset ja johtopäätökset, joita Ensi- ja turvakotien liitto voi kehitystoiminnassaan hyödyntää.

5.3 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimusmenetelmä oli tilaajan asettama toive, mutta myös menetelmä, jonka itsekin koimme parhaimmaksi valinnaksi opinnäytetyömme toteuttamiseen. Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on päästä tutkimaan asiaa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esille, käytetään paljon laadullisessa tutkimuksessa. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tiedon keruu tapahtuu haastatteleamalla ihmisiä, jotka ovat valittu kohdejoukoksi tarkoituksenmukaisesti, eikä satunnaisotoksena. Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän avulla voidaan pyrkiä tutkimaan kohdetta kokonaisvaltaisemmin ja kuvaamaan nimenomaan todellista elämää. Tarkoituksena yleisesti on enemminkin löytää jotain uutta tietoa kohteesta, kuin todentaa jo olemassa olevia asioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 164; 160-161.)

Keskiössä laadullisessa tutkimuksessa on enemminkin tutkittavan näkökulma, kuin tutkijan asettaman hypoteesin todentaminen. Laadullisella tutkimuksella tulosten on tarkoitus kuvata todellista elämää, asioita, joita ei voida mitata määrinä, tai pilkkoa pieniin osiin. Tutkimuksen aineistot ovat henkilökohtaisia kokemuksia, näkemyksiä ja tuntemuksia eri tilanteista, joista tutkijat rakentavat tulkintoja teorian pohjalta. Laadullisessa tutkimuksessa usein myös havainnointi on osana aineistonkeruuta, joka tapahtuu todellisissa ja luonnollisissa tilanteissa. Tutkimuksen pyrkimys on löytää ja tuoda esiin tosiasioita, kuin todentaa jo olemassa olevia. Laadullisen tutkimuksen positiivisina vaikuttimina liittyen aiheeseemme voidaan pitää myös

sen mahdollisuutta uusien ideoiden ja käytäntöjen syntyyn vangeilta ja heidän läheisiltään tulleen tiedon pohjalta. (Hirsjärvi ym. 2018, 158-164.)

5.4 Teemahaastattelu ja aineiston keruu

Laadullista tutkimusta tehdessä haastatteluiden avulla voidaan saada syvempää tietoa tutkitavasta aiheesta (Hirsjärvi ym. 2018, 205). Opinnäytetyömme haastattelut toteutimme teemahaastatteluina. Haastateltavia vankeja ja puolisoita oli yhteensä kahdeksan. Teemahaastattelu eroaa muista haastattelumuodoista siten, että se ei sido haastattelijaa tiettyihin yksityiskohtaisiin kysymyksiin, vaan haastattelu etenee ennalta määriteltyjen keskeisten teemojen sisällä. Tämä mahdollistaa haastateltavien oman äänen esiintulon paremmin, sekä vapauttaa vuorovaikutussuhdetta haastattelijan ja haastateltavan välillä. Valittujen teemojen avulla pystytään kuitenkin siihen, että kaikkien haastateltavien kanssa puhutaan samoista asioista. Teemojen alle teimme vangeille ja puolisoille kysymyspatteristot, jotka pohjautuvat teoriakirjallisuuteen ja Vangin perheen polun vaiheiden olennaisimpiin asioihin. Teemahaastattelu muotona on puolistrukturoitu haastattelu, joka mahdollistaa kysymysten uudelleen muotoilun, sekä kysymysten järjestyksen tarkoituksen mukaisen muuttamisen yksilöidyissä haastatteluissa. Pyrimme haastatteluissa luomaan turvallisen, luottamuksellisen ja vuorovaikutteisen asetelman haastattelijan ja haastateltavan välille. (Eskola & Suoranta 2008, 88; Hirsjärvi & Hurme 2008, 47-48.) Kallinen, Pirskanen ja Rautio (2018, 51-52) ovat todenneet kirjassaan teemahaastattelun hyväksi menetelmäksi sensitiivistä aihetta tutkittaessa. Teemahaastattelu antaa mahdollisuuden edetä haastateltavan ehdoilla ja antaa tilaa hänelle puhua niistä aiheista, mistä kokee pystyvänsä puhua. Huomioon tulee ottaa kuitenkin myös se, että teemahaastattelusta johtuen haastattelusta saattaa tulla rönsyilevä. Haastattelijoina varauduimmekin siihen, että haastateltavat voivat olla hyvin puheliaita tai puolestaan niukkasanaisia (Hirsjärvi ym. 2018, 211).

Haastattelujen teemat perustuvat Vangin perheen polku- vaiheisiin (Aika ennen vankeutta ja perustiedot, tutkintavankeus, rangaistuksen suorittaminen, vapautuminen ja uusi arki). Jokainen teema, eli kyseinen nivelvaihe käytiin Vangin perheen polku- välineen avulla läpi. Haastattelujen aluksi haastateltaville esiteltiin Vangin perheen polku ja käytiin läpi, mitä haastatteluissa tarkoitamme puhuessamme Rikosseuraamuslaitoksen perhetyöstä. Perhetyöllä ja perhesuhteiden tukitoimilla haastatteluissa tarkoitettiin vankilan aikana tapahtuvaa yhteydenpitoa ja tapaamisia sekä mahdollisia toimia jo tutkintavankeudesta vapautumiseen asti. Myös kaikki muut perheen vuorovaikutusta ja vastuullista vanhemmuutta tukevat toimet sisältyvät perhetyöhön.

Haastattelut toteutimme yksilöhaastatteluina. Yksilöhaastatteluissa keskustelut voivat olla vapautuneita ja luontevia. Haastateltavan valinta riippuu olennaisesti siitä, ketkä ovat haastateltavina ja mikä tutkimuksen aihe on. (Hirsjärvi ym. 2018, 210.) Opinnäytetyössämme

käsitlemme sensitiivistä aihetta, joten päätimme haastatella vangit ja puoliset erikseen, ettei kummankaan haastateltavan tarvitse pohtia, mitä voi toisen läsnä ollessa kertoa. Vangin perheen polku- työvälinettä käytimme pohjana teemahaastattelulle, jolla havainnoimme eri vaiheet rikoksen tapahtumahetkestä elämään tuomion jälkeen. Kuvitettu Vangin perheen polku- väline auttoi niin meitä haastattelihoita, kuin haastateltaviakin kohdentamaan kysymykset sekä ajoittamaan ne kyseessä olevaan vaiheeseen. Haastattelussa voi olla hyvä käyttää visuaalisia ja osallistavia menetelmiä, sillä näin voidaan keventää sensitiivistä teemaa (Kallinen ym. 2018, 190). Haastattelussa keskityimme kysymyksillämme nimenomaisesti aikajakson ja tuomion eri nivelvaiheisiin, jotka olisivat konkreettisia käännekohtia ja mahdollisuuksia aktiiviselle perhetyölle sekä vastuullisen vanhemmuuden tukemiselle.

Opinnäytetyön suunnitelmaseminaarin ja hyväksytyjen tutkimuslupien jälkeen toteutimme haastattelut, jotka tapahtuivat touko- ja kesäkuussa 2019 Vanhempi vankilan portilla -hankkeen kohdekaupungeissa. Haastattelut sovimme puhelimitse haastateltavien kanssa ja haastattelut toteutettiin kaupungista riippuen eri tiloissa, pääasiassa haastateltavalle neutraalissa ympäristössä. Haastattelupaikoiksi valitsimme mahdollisimman rauhalliset tilat. Jokaisen haastattelun aluksi haastateltavilta pyysimme kirjallisen luvan haastatteluun. Tarkoituksena oli pyrkiä saamaan haastateltaviksi jo vapautuneita vankeja tai vielä koevapaudessa/ehdonalaisessa vapaudessa olevia vankeja ja heidän puolisoitaan. Haastateltavamme ovat kulkeneet koko vangin ja vangin perheen polun tai elävät viimeisessä nivelvaiheessa, jolloin heillä on mahdollisimman paljon omaa näkemystä kaikista vankeuden nivelkohdista. Haastatelluista vangeista kaksi olivat vielä vankilassa ja valvotussa koevapaudessa, loput jo vapautuneita vankeja. Jokaiseen haastatteluun oli varattu aikaa kaksi tuntia, jotta tilanne olisi kiireetön. Haastatteluiden kestot vaihtelivat 40-75 minuutin välillä. Haastattelumme pohjautuivat vahvasti Ensi ja turvakotien liiton Vanhempi vankilan portilla -hankkeen tuottamaan Vangin perheen polku- työvälineeseen.

5.5 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi sopii analyysimenetelmänä laadullisen tutkimuksen kaikkiin muotoihin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Sisällönanalyysi voi olla teorialähtöistä, teoriaohjaavaa tai aineistolähtöistä. Sisällönanalyysin keinoin aineisto pyritään järjestämään tiivistettyyn ja selkeään muotoon. Tämän avulla aineistosta saadaan esille selkeää informaatiota ja näin ollen voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä aiheesta. Opinnäytetyömme aineiston analysoimme aineistolähtöisellä, eli induktiivisella sisällönanalyysillä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107-109; 117.)

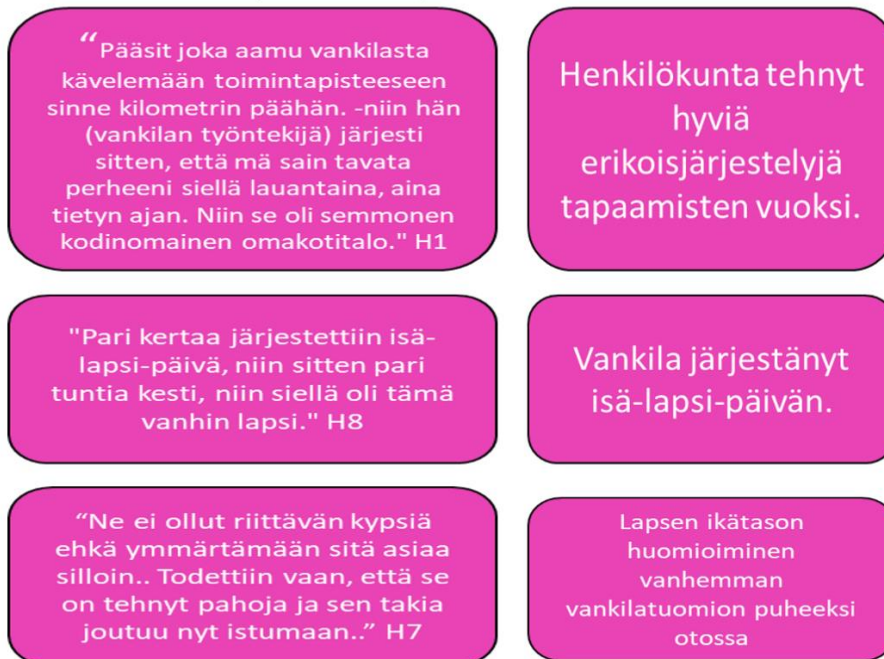
Aineistolähtöisen sisällönanalyysin voi jakaa kolmeen vaiheeseen, jotka ovat aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja käsitteellistäminen. Ensimmäisessä vaiheessa litteroitu haastatteluaineisto pelkistetään, jolloin aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennaiset asiat pois. Aineistoa voidaan pelkistää esimerkiksi niin, että alleviivataan eri väreillä tutkimuskysymysten

kannalta olennaiset asiat. Nämä listataan peräkkäin ja alkuperäisilmauksista laaditaan pelkistetyt ilmaukset. Ryhmittelyvaiheessa koodatut alkuperäisilmaukset käydään läpi ja etsitään samankaltaisuuksia ilmaisuista. Ryhmittely toteutetaan niin, että samaa asiaa tarkoittavat käsitteet yhdistetään samaan alaluokkaan, joka nimetään käsitteellä, joka luokkaa kuvaa parhaiten. Viimeisessä vaiheessa saatuja alaluokkia yhdistellään vielä kokonaisuuksiksi yläluokkiin. Tämän avulla aineisto pystytään liittämään teoreettisiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-124.)

Haastattelujen jälkeen aloitimme aineiston läpikäymisen litteroinnilla, joka tarkoittaa äänitteiden kirjoittamista kirjalliseen muotoon (Kananen 2014, 101). Yhteensä litteroitua tekstiä tuli 89 sivua fonttikoolla 11 ja rivivälillä 1,15. Aineisto koodattiin litteroinnin niin, että vankeistatuksella haastatellut haastateltavat nimettiin V ja puoliset P lyhenteellä, jonka jälkeen on suoritettujen haastatteluiden järjestysnumero. Tällöin haastateltavat pysyvät anonyymeinä. Haastattelut jaoimme puoliksi opinnäytetyön tekijöiden kesken. Haastattelut kirjoitettiin sanasta sanaan, muuttaen kuitenkin esimerkiksi murretyylit neutraaliin muotoon anonymitteettin säilymiseksi. Aineistosta poistettiin kaikki tunnistettavat tiedot, kuten lasten nimet ja paikkakunnat. Karsimme aineistosta pois tutkimuksemme ulkopuolelle jäävän materiaalin, kuitenkin niin, että haastateltavien kokemuksien tarinallinen kerronta säilyy. Tämän lisäksi aineistosta poistettiin turhia täytesanoja, joita olivat esimerkiksi ”öö” ja ”niinku”. Täytesanojen karsimisen lisäksi muutimme lainauksissa käytetyt virkkeet yleiskielisiksi, vähentäen näin haastateltavien tunnistettavuutta.

Litteroinnin jälkeen luimme useampaan kertaan aineiston läpi ja aloimme etsiä sieltä tutkimuskysymystemme kannalta olennaisia asioita. Redusointi, eli pelkistäminen, aloitettiin alleviivaamalla tutkimuskysymysten perusteella olennaiset asiat eri värein ja näistä alkuperäisistä ilmauksista tehtiin pelkistettyjä ilmauksia. Tämän vaiheen jälkeen analyysi eteni pelkistämiseen, eli näistä ilmauksista keräsimme yhteneväiset asiat yhteen taulukkoon, johon muodostimme omat alaluokat sisällön mukaisesti nimettyinä. Tämän jälkeen yhdistelimme alaluokkia yhteen yläluokiksi. Nimesimme yläluokat niin, että nämä kuvasivat mahdollisimman hyvin alaluokkien sisältöä. Yläluokkien jälkeen muodostimme vielä pääloukat niin, että saimme erotettua tutkimusaineistosta opinnäytetyön kannalta olennaisen tiedon. Nämä kaikki luokat kokosimme taulukoksi (Liite 6). Analyysin käsitteellistämisvaiheessa yhdistellään käsitteitä ja aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Näin saadaan muodostettua kuvausta tutkittavasta kohteesta, jotka esitellään opinnäytetyön tuloksissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127.)

Lainaus - pelkistys

Kuvio 2: Lainauksista pelkistykseen - Esimerkkitaulukko sisällönanalyysistä

Alaluokka – Yläluokka - Pääluokka

Kuvio 3: Alaluokista pääluokkiin - Esimerkkitaulukko sisällönanalyysistä

5.6 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyötä tehdessä toimimme sosiaalialan sekä Rikosseuraamusalan arvojen mukaisesti. Kohtasimme haastateltavat aina oikeudenmukaisesti sekä ihmisarvoa kunnioittavasti, sosiaa-

lialan arvojen (Talentia 2017) mukaisesti. Kunnioittava suhtautuminen ja haastateltavan oman kertomuksen arvostaminen voi auttaa haastateltavaa tuntemaan itsensä oman elämänsä asiantuntijana (Alasuutari 2005, 19-20). Opinnäytetyössämme toteutimme tutkimusta tutkimuseettisen neuvottelukunnan asettamien hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaan. Näihin kuuluvat rehellisyys, tarkkuus, objektiivisyys, tieteellisten menetelmien käyttö, tulosten avoimuus sekä vastuullisuus, muiden tutkijoiden tuotosten kunnioittaminen, tutkimuksen eettinen suunnitteleminen, toteuttaminen sekä tallentaminen, tutkimusluvut, oikeudet, vastuut, velvollisuudet, mahdolliset sidonnaisuudet sekä muut seikat, kuten henkilöstö- ja taloushallinto ja tietosuojat. Näitä tieteellisiä käytäntöjä noudattamalla pyrimme opinnäytetyössämme turvaamaan sen, että opinnäytetyömme olisi mahdollisimman luotettava sekä eettisesti hyväksyttävä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.)

Haastateltavat olivat entisiä vankeja, koevapaudessa olevia ja jo vapautuneita vankeja sekä heidän läheisiään. Koevapaudessa ja vankeudessa olevien vankien haastatteluihin tarvitsimme luvan Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallinnolta. Lupahakemuksen teimme opinnäytetyösuunnitelman valmistumisen ja sen seminaarissa esittämisen jälkeen. Myönteisen luvan saatamme aloimme toteuttaa haastatteluja. Luvista keskustelimme yhdessä Ensi- ja turvakotien liiton kanssa. Haastatteluja varten tutkimusluvut pyydettiin myös Ensi- ja turvakotien liitolta sekä haastateltavilta itseltään. Suostumukset haastatteluun pyysimme haastateltavilta kirjallisina, sillä tutkimuksen kohteena on sensitiivinen aihe. Kirjallisen suostumuksen saatteeksi laitoimme infokirjeen, jossa kerroimme tutkimuksen aiheen, tarkoituksen ja tavoitteet sekä haastattelijoiden yhteystiedot. Haastateltavan on tärkeää saada riittävä informaatio tutkimuksesta, ennen kuin antaa siihen lupansa (Kallinen ym. 2018, 150). Haastattelun alkaessa varmistimme vielä suullisesti suostumuksen, jotta se tulee myös nauhoitettua. Nämä tekijät vahvistavat opinnäytetyömme läpinäkyvyyttä sekä luotettavuutta. (Kananen 2017, 191-193.)

Haastateltavista voi tuntua epä mukavalta kertoa kokemuksiaan tuntemattomalle henkilölle. Tutkijan on syytä informoida haastateltaville tutkimuksesta mahdollisimman perusteellisesti. (Mäkinen 2006, 117). Tästä syystä pyrimme selvittämään tutkimuksen tarkoituksen sekä tavoitteet haastateltaville mahdollisimman tarkasti, jotta roolimme haastatteluissa olisi selkeä, eikä haastateltaville jäisi epäselvyyksiä. Haastateltaville on hyvä tiedottaa tutkimuksen aihe, tutkijoiden yhteystiedot, aineistonkeruun konkreettinen toteutustapa ja siihen kuluva aika, kerätyn aineiston käyttötarkoitus sekä osallistumisen vapaaehtoisuus, joka kuuluu laadullisen tutkimuksen peruseräpäätteisiin (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 6; Luomanen & Nikander 2017, 289). Tämä varmistaa sen, että haastateltavat pystyisivät antamaan tietoisesti suostumuksensa haastatteluun. Kysymysten testaamista varten koehaastateltavien hankkiminen on haasteellista, mutta niiden avulla pystytään testaamaan hyvin haastattelukysymysten toimivuutta, kun tutkimuksen kohteena on arkaluontoinen aihe (Kallinen ym. 2018, 42). Toinen opinnäytetyöntekijä, Maija Hell, testasi vankien haastatteluteemoja- ja kysymyksiä harjoittelupaikassaan Jokelan vankilassa maaliskuussa 2019. Puolison haastattelukysymyksiä tes-

tasimme yhdellä koehenkilöllä, jonka entinen puoliso ja lastensa isä on ollut vankilassa. Kaikki koehenkilöt kokivat, että pystyisivät rehellisesti ja anonyymisti vastaamaan kysymyksiin. Kysymykset koettiin myös ymmärrettäviksi ja selkeiksi. Yhden muutosehdotuksen perusteella teimme hieman muutoksia kysymyksiin liittyen tutkintavankeusaikaan.

Opinnäytetyössämme tutkittava asia voi olla haastateltaville hyvin sensitiivinen aihe. Tällä tarkoitetaan kokemuksia tai aiheita, jotka ovat haavoittaneet sellaisen kokenutta ihmistä tai aiheuttaneet ihmiselle häpeää. (Kallinen ym. 2018, 16.) Sensitiivinen aihe voi olla esimerkiksi väkivalta, trauma tai kuten opinnäytetyömme aihe, henkilön oma tai läheisen vankeusrangaistus. Läheisen vankeusrangaistus on aina kriisi (Sassi 2016, 37), johon kiinnitimme huomiota haastatteluja tehdessämme. Sensitiivisen aiheen tutkimuksessa tutkijoina tullaan ihmisen yksityisyyden alueelle, jolloin tutkijoilta vaaditaan herkkyyttä, jotta haastateltavan saavutettua tasapainoa ei järkytetä tai hänen traumaansa herätetä uudestaan (Laitinen 2004, 51). Haastattelijan on varauduttava kohtaamaan myös se, että haastattelutilanteet voivat olla emotionaalisesti latautuneita sekä eteen saattaa tulla asioita, joihin emme ole pystyneet varautumaan (Pösö 2005, 121-122; Uusitalo 2006, 103).

Haastattelukysymyksissä pyrimme siihen, että teeman viimeinen kysymys oli suunnattu positiivisiin asioihin. Vaikka opinnäytetyössä käsitellään vaikeita asioita, voi haastattelun viimeiset kysymykset olla tarkennettuja positiivisiin asioihin. Opinnäytetyössämme varauduimme haastatteluihin ennakkoon ja teimme etukäteisvalmisteluja, joita täytyy tehdä, kun tutkimuksen kohteena on sensitiivinen aihe (Kallinen ym. 2018, 19-20; 52). Huolellinen suunnitelman kirjoittaminen, haastattelujen teemojen ja kysymysten suunnittelemine sekä yhteistyö opinnäytetyön tilaajan kanssa auttoivat meitä pyrkimään hyvään ennakkovarautumiseen.

Alun perin opinnäytetyössämme pohdimme myös lasten haastattelemista. Lapset ovat usein vailla paikkaa, missä voisivat asioistaan puhua. Lasten haastatteluihin liittyy kuitenkin paljon eettisiä haasteita. Haastatteluissa lasten kohdalla väärinymmärrysten riski on suuri ja lapsi saattaa pyrkiä myös miellyttämään tutkijaa. (Kallinen ym. 2018, 84-85.) Lasten haastattelut vaativat hyvää ammattitaitoa haastattelijana, ettei haastatteluhetkellä esimerkiksi lapsen mahdollista traumaa herätetä uudelleen (Laitinen 2004, 51). Haasteen lasten haastattelemiseen tuo myös sopivan ikätason määrittäminen ja kysymysten laatiminen tarpeeksi ymmärrettäviksi (Kallinen ym. 2018, 88). Aihetta tuli myöskin rajata, sillä lasten haastatteluja varten meidän olisi tullut tehdä puolisoiden ja vankien kysymyspatteristojen lisäksi vielä yksi patteristo lapsille. Tällöin aihe olisi ollut opinnäytetyön resursseihin nähden turhan laaja. Näistä syistä johtuen opinnäytetyön haastatteluista rajattiin lapset pois. Otimme kuitenkin huomioon haastatteluissa sen, että saisimme tuotua myös lasten ääntä esille vanhempien kautta.

Koko opinnäytetyöprosessin ajan huomioimme haastateltavien anonymiteetin, mikä kuuluu tutkimusetiikan perusteisiin. Tutkittavalle on hänen halutessaan taattava mahdollisuus säilyä

anonyyminä valmiissa tutkimuksessa. Tutkimuskohteena on haastateltavien henkilökohtaiset kokemukset, joten tutkimuksessa pidämme heidät anonyymeinä. Tämä helpottaa myös meitä opinnäytetyön tekijöinä, sillä voimme käsitellä sensitiivisiä asioita tutkimuksessa. Anonymitteetti voi antaa rohkeutta sekä helpottaa haastateltavia puhumaan avoimemmin henkilökohtaisista kokemuksistaan. (Mäkinen 2006, 114.) Haastateltaville selvensimme haastattelujen alussa sen, että ketkä kerättyä aineistoa pääsevät tarkastelemaan ja analysoimaan. Selväksi toimme myös sen, että tutkijoina emme tietoja levitä eteenpäin. Haastateltaville selitimme, miten valmis teksti anonymisoidaan.

Anonymisoinnin tekniikoihin kuuluu muuttaminen, poistaminen ja kategorisointi. Muuttamisella tarkoitetaan sitä, että aineistossa henkilöt koodataan, esimerkiksi termillä V1 (Ensimmäinen vanki- haastateltava), jolloin tunnistettavia tietoja ei tule missään vaiheessa näkyviin tekstiin. Poistamisella tarkoitetaan tunnistettavien tietojen hävittämistä. Esimerkiksi perheitä haastatellessamme ryhmänä, pidämme huolen siitä, että he eivät ole perheenä taustansa vuoksi tunnistettavissa valmiista opinnäytetyöstä. Kategorisoinnin avulla epäsuoria tunnistetiedot pyritään kirjoittamaan yleisellä tasolla. (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 419.) Näillä keinoin opinnäytetyön luottamuksellisuus pyritään varmistamaan (Mäkinen 2006, 116). Haastattelujen litteroinnin yhteydessä anonymisoimme tekstit, eikä aineistoihin kirjoitettu näin ollen missään vaiheessa haastateltavien nimiä. Sitouduimme myöskin tutkijoina noudattamaan vaa- dittavaa vaitiolovelvollisuutta, josta tietosuojalain kuudennessa luvussa säädetään (L1050/2018). Haastattelujen litteroinnin jälkeen nauhoitteet tuhottiin. Opinnäytetyön valmistuttua myös aineisto hävitetään. Aineiston hävittämisessä otetaan huomioon, että tiedoston lopulliseen poistamiseen voidaan käyttää apuna erilaisia siihen tarkoitettuja ohjelmia (Tietoarkisto 2015).

Eettisyyden tarkastelun ja sen huomioimisen lisäksi opinnäytetyössä tulee kiinnittää huomiota myös tutkimuksen luotettavuuteen. Laadullisessa tutkimuksessa tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta parantaa työn luotettavuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa tuodaan ilmi esimerkiksi haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät ja paikka, jossa aineisto on kerätty. Lisäksi aineiston analyysissä tehtyjen luokittelujen syntyminen tulee kertoa lukijalle. Tuloksien tulkinnessa on myös kerrottava, mihin tekijä päätelmänsä perustaa. (Hirsjärvi ym. 2018, 232.) Näillä keinoin pyrimme varmistamaan mahdollisimman hyvin tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta sekä ottamaan huomioon mahdolliset riskitekijät. Haastatteluja varten varauduimme kuitenkin myös siihen, että ihmisten kanssa työskennellessä ja tutkimusta toteuttaessa voi tulla yllättäviä käännteitä, joita kukaan ei pysty täysin ennakoimaan (Uusitalo 2006, 103). Haastatteluissa tuli ilmi käännekohtia, joihin emme osanneet varautua, esimerkiksi kävi ilmi, että eräs haastateltava, jonka olimme ennakkotietojen mukaisesti ajatelleet haastateltavan puolison statuksella, puolisolalle tehdyin kysymyspatteristoin, oli tullut vanhemmaksi omana vankeusaikanaan.

6 Opinnäytetyön tulokset

Tässä luvussa avaamme haastateltavien taustatietoja ja esittelemme opinnäytetyön haastateluista saadut tulokset. Vastaukset ovat teemahaastattelusta saatuja vankien ja heidän puolisoitten näkemyksiä ja kokemuksia aiheesta. Tulokset on esitelty mukaillen opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä.

Haastattelujen tuloksista kävi ilmi haastateltavien kokemuksia vankeusajasta eri nivelvaiheiden sekä vankien, että heidän puolisoittensa näkökulmasta. Puolisoille esitettyjen kysymysten asetteluilla saimme mukaan myös vangin perheen lasten kokemuksia vankeusajasta. Perhetyö käsitteenä oli hieman hankalasti ymmärrettävä, eivätkä kaikki haastateltavat osanneet mieltää saatuja tukitoimia puhtaasti perhetyöksi. Lähes kaikilla haastateltavista löytyi haasteista huolimatta myös positiivisia kokemuksia saadusta tuesta vankeusajan jostain vaiheesta. Useat haastateltavat kokivat haastavana huonon tiedonkulun, painottuen erityisesti vankeusajan alkuun. Tämä toistui niin vankien kuin heidän puolisoittensa vastauksissa. Haastateltavien kokemukset työntekijöiden asenteista, kohtaamistaidoista ja vuorovaikutustaidoista vaihtelivat. Lasten näkökulmasta haasteita toi epätietoisuus vangitsemistilanteesta ja huoli vanhemman hyvinvoinnista vankeusaikana.

6.1 Taustatiedot

Opinnäytetyötä varten haastatellut henkilöt olivat vankeja ja heidän puolisoitaan. Yksi puoliso- haastateltavista oli eronnut vangista jo ennen vankeustuomiota, mutta yhteisten lasten vuoksi suhde oli edelleen tiivis. Haastateltavia oli yhteensä kahdeksan, joista viisi olivat vankeja ja kolme puolisoa. Haastateltavat olivat eri vaiheissa vangin perheen polkua, pääasiassa kuitenkin elivät vankeusaikaa tai olivat jo vapautuneet vankeudesta. Mukana haastatteluissa oli sekä lyhyempiä että pidempiä tuomioita suorittaneita. Vankeustuomioita osalla vangeista oli takana yksi ja osalla useampi. Haastateltavista kaksi olivat miehiä ja kuusi naisia, joista kaikki olivat työikäisiä.

Elämäntilanteet ennen vankeutta ja vankeuden jälkeen olivat haastateltavilla olleet erilaisia. Pääasiassa haastateltavat kuvasivat elämäntilanteensa ennen vankeutta tavalliseksi perhe-elämäksi, mutta osa haastateltavista kertoivat vankeutta edeltäneen elämäntilanteensa olleen hyvin sekava. Elämäntilanteensa ennen vankeutta sekavaksi kuvanneet haastateltavat kertoivat vankeusajan ja perheen rauhoittaneen elämää. Vankeuden jälkeen elämäntilanne kuvattiin hyväksi, mutta erityisesti puoliset ilmaisivat myös huolta vapautumisen jälkeisestä vaiheesta, että miten yhteinen arki vankeuden jälkeen tulee sujumaan.

6.2 Perhetyön toimivat muodot

Haastateltavat toivat haastatteluissa esille erilaisia heidän kokemustensa perusteella jo toimivia tukitoimia, jotka ylläpitävät ja vahvistavat vangin perhesuhteita. Perhesuhteiden ylläpi-

tämiseksi hyviä tukitoimia kuvattiin lähinnä vankeusaikaan liittyen. Myös tutkintavankeus- ja vapautumisvaiheeseen liittyen nousi esille joitakin hyviä tukitoimia, mutta enemmän haastateltavilta löytyi kehitysideoita näihin nivelvaiheisiin.

Haastatteluissa tuli esiin myös positiivisia asioita yhteydenpidon järjestämisestä tutkintavankeuden aikana. Yhteydenpitoa järjestettiin vankilasta työntekijöiden avustamana ja asetetuista yhteydenpitorajoituksista huolimatta mahdollistettiin silti myös yhteydenpito lapsiin vankilaosaston soittoaikojen ulkopuolella. Soittoajoilla tarkoitetaan eri vankilaosastojen päiväjärjestyksessä toteutettavia aikoja, jolloin osasto on auki ja vangit saavat käyttää osaston vankipuhelinta, tai erillisiä iltatoiminnoiksi määriteltyjä aikoja. Tällöin vangit voivat pitää yhteyttä läheisiin niin sanottujen normaalien soittoaikojen ulkopuolella, jotka ajoittuvat virka-aikaan.

*“Yks sosiaalityöntekijä siellä oli, että kun puheaika oli joka toinen päivä kymmenen minuuttia, niin sosiaalityöntekijä välillä haki, et “hei haluatko soittaa kotiin?” hänen huoneestaan ja se oli kanssa kaiuttimella. Et sai pitemmän kaa-
van kautta jutella kaikkia kotiasioita mitä pitää hoitaa” V1*

“Yritettiin, että kun jos oli lapset tässä niin et mä sain laittaa kaiuttimen, niin et pääsi sanoo heipat” P8

Yksi haastateltavista toi esille perhesuhteita ylläpitävänä toimintana sen, että hänen lähtiessä suorittamaan vankeutta, on laitossijoittelussa huomioitu perhesuhteet siten, että lapset pääsisivät vankilassa häntä tapaamaan.

“Mun sijoituspaikka on mun mielestä aina huomioitu tosi hyvin. Siis silleen, että on päässyt lapset.” V1

Vankeusaikaan liittyen haastateltavista useammat kertoivat, että he olivat saaneet Rikosseuraamuslaitoksen toimesta erityisjärjestelyitä vankeuden aikana perhesuhteiden vuoksi, esimerkiksi tapaamisten järjestelyssä, jonka olivat kokeneet hyväksi toiminnaksi koko perheen, mutta erityisesti lasten kannalta. Tapaamisia oli mahdollistettu tavallista tapaamishuoneen sijasta isommissa ja viihtyisämmissä tiloissa, kuten liikuntasalissa. Vankilan tavalliset perhetapaamistilat olivat koettu ahtaiksi useamman lapsen kanssa, jonka vuoksi heille oli liikuntasaliin mahdollistettu tapaamisia. Liikuntasalissa järjestetyt tapaamiset koettiin hyväksi, sillä tämä mahdollisti lasten vapaamman ja rennomman kanssakäynnin vanhemman kanssa. Yksi haastateltava kertoi lapsensa alkaneen reagoida vankilan tapaamisiin voimalla fyysisesti pahoin. Tästä johtuen perheelle oli järjestetty tapaaminen vankilan vieressä olevassa rakennuksessa. Tämä oli koettu helpottavan perheen tapaamisia.

“Et silloin (vankeusaikana tapaamisissa) oltiin aina siellä liikuntasalissa ja lapset pääsi vähän touhuu ja tekemään, niin ne oli heti vähän enemmän omia itsejään.” V4

“No meillä kävi vielä niin onnellisesti, et mä en tiedä pääskö muut. Mutta meitä on niin monta, niin me päästiin melkein joka kerta tämänkin vuoden puolella niin, et me päästiin sinne liikuntasaliin. Et siellähän noi pääsi juoksee ja pelaa palloa ja leikkii piilosta. Lapset tykkäsi tosi paljon, et pääsi, et mun mielestä myös se perhetapaamistila on tosi viihtyisä, et se oli meidän porukalle vähän pieni, mutta siellä oli tosi siistiä ja leluja oli, et ei ole mitään huonoa sanottavaa sieltä.” P8

“(..) Pääsit joka aamu vankilasta kävelemään semmoseen toimintapisteeseen sinne kilometrin päähän. Ni hän (vankilan työntekijä) järjesti sitten, että mä sain tavata perheeni siellä lauantaina, aina tietyn ajan. Niin se oli semmonen kodinomainen omakotitalo.” V1

Yksi haastateltavista kuvasi vankilasta saadun tuen merkitystä perhesuhteisiin laajemminkin, kuin pelkkään vankeuteen liittyen. Saadun tuen avulla perhesuhteita ja perheen sisäisiä asioita on saatu käsiteltyä ja se oli tukenut perheen yhdessä pysymistä. Haastateltava pohti vankeuden ja sen myötä perhesuhteiden käsittelyn merkitystä elämäänsä, vaikka kokikin, että vankeus ei ole tavoiteltava asia.

“On varmastikki, on (vankilasta saatu tuki auttanut). Et jos ajatellaan, että.. Otetaan tämä nyt vähä nurinkurisesti, et jos mä en olisi koskaan vankilaan joutunut, niin ei tämmösiä asioita olisi varmaan koskaan käsiteltykää, et oltaisiko tässä edes mikään perhe enää. En mä nyt tarkoita, että vankila on mikään hyvä juttu, mut..” V1

Lasten kohtaamisesta ja heidän huomioimisesta vankilan puolesta haastateltavilla oli erilaisia kokemuksia, mutta suurin osa heistä oli kokenut lasten kohtaamisen hyväksi esimerkiksi perheen tullessa vankilan perhetapaamiseen. Henkilökunnan suhtautuminen lasten reaktioihin ja käyttäytymiseen tapaamistilanteissa tai tapaamisiin siirryttäessä oli koettu ymmärtäväiseksi. Yksi haastateltava puolestaan kertoi, että heidän kohdallaan lapsia ei oltu erityisemmin huomioitu henkilökunnan toimesta, vaan vastaanotto oli ollut samanlaista, kuin muillekin vankia tapaamaan tuleville läheisille. Tutkintavankeus- ja vankeusajan välillä ei ollut eroavaisuuksia lasten kohtaamisen osalta.

“Mutta useimmiten oli semmosia tosi mukavia (vankilan henkilökuntaa), jotka huomioi niitä lapsiakin vähän ja ymmärtää sen, et ne tosiaan vähän juoksee ja vähän lähtee ääntä ja vähän kestää.” P8

“Mun mielestä yllättävän hyvin (henkilökunta suhtautui lapsiin), kun meilläkin lapset reagoi aika- et ne reagoi tosi sillain riehumisella ja sillain, ei- toivotulla käytöksellä, niin mun mielestä yllättävän hyvin, ettei siellä yleensä koskaan sanonut. Ei ollut semmosia tiukkapiposia.” P5

“No itseasiassa lapset vastaanotettiin ihan siinä samalla linjastolla me kaikki mentiin ja ei niitä minusta erityisemmin huomioitu lapsina, vaan ne kävi sen saman turvatarkastuksen läpi ja jotenkin..” P7

Henkilökunnalta saatu tuki ja heidän toimintansa nousi yhtenä positiivisena tekijänä vankeus-aikana perhesuhteiden tukemisessa. Haastateltavat vangit nimesivät tiettyjä työntekijöitä, jotka olivat heidän perhesuhteitaan tukeneet eri tavoin ja jääneet näin vankien mieleen vankeuden aikana sekä sen jälkeenkin. Tällaisia työntekijöitä olivat esimerkiksi sosiaalityöntekijä, vankilan johtaja ja diakoni. Vastauksissa korostui työntekijöiden asenteen ja kohtaamistaitojen merkitys.

“Et tämä (avovankilan johtaja), se on huima tyyppi. Mutta se on tosi oikeudenmukainen, siis se perehtyy jokaiseen vankiin ja huolehtii.. Se on päätöksissään oikeudenmukainen.” V2

“No diakoni oli semmonen, joka järjesti kaikkea ja oli tosi mukava.” V6

Vankeuden aikaiseen yhteydenpitoon liittyen yhdessä haastattelussa nousi esille muutamia hyviä käytänteitä, joita perhe oli hyödyntänyt. Videopuheluiden mahdollistaminen sekä avovankilan mahdollistama vängin oma puhelin oli koettu helpottavaksi yhteydenpidon tekijäksi. Vängin saadessa oman puhelimen avovankilassa pystyi puoliso siviilistä myös itse soittamaan vängille. Videopuhelut ovat myös koettu mahdollistavan vängin saavan kokemuksen perheen arjen seurannasta, kun lapset ovat saaneet ison ruudun edessä tehdä ja toimia kuten tavallisesti, ilman vankilan fasiliteettien tuomaa rajoitusta ja näin kiinnittävän häntä enemmän perheen arkeen.

“Ja just kun sai oman puhelimen (avovankilassa), et mäkin pystyn soittaa sinne, et nämä nyt muuttuu tässä noi yhteydenpidot ja silleen.” P8

“(..) Siihen ollaan yritetty just ne videopuhelut hakee aina, kun se (lapsi) on päässyt koulusta, meillä on ne joka keskiviikko silleen.” P8

”Et mä heijastan sen aina tuohon telkkaan puhelimesta ja sitten lapset hyppii tuossa edessä ihan innoissaan näyttää kaikki tempuat ja kuperkeikat ja tekee majat tähän. Et just mieskin sanoo et pääsee näkemään tätä arkea, et vaikka lapset hyppii ja menee, niin pääsee kuitenkin näkemään sitä normi ar-

kea. Et ne varmaan kyllä auttaisi itseänikin ja sitten sitä vankiakin, lapsia, kaikkia.” P8

Hyviä perhetyön tukitoimia kuvailtiin haastatteluissa monenlaisia. Useat hyvät käytänteet liittyivät yhteydenpidon järjestämiseen ja siihen annettuihin helpottaviin toimiin. Hyvää palautetta tuli myös Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunnan myönteisestä asennoitumisesta perhetyötä kohtaan. Haastattelujen perusteella ei noussut kuitenkaan esille mitään tiettyä linjausta tai käytännettä, jonka jokainen haastateltava olisi kokenut toimivaksi. Positiivisia kokemuksia perhetyön tukitoimista löytyi seitsemällä haastateltavalla.

6.3 Kokemukset vankeusajasta perhesuhteiden näkökulmasta

Haastatteluissa nousi esille hyvin paljon vankien ja puolisoitten näkökulmia vankeusajasta perhesuhteiden kannalta, jonka vuoksi koimme tarpeelliseksi lisätä yhden tutkimuskysymyksen liittyen näihin kokemuksiin. Haastateltavien kokemukset saivat pohtimaan asian tärkeyttä kiinnittää entistä enemmän huomiota perhesuhteiden tukemiseen vankeusaikana. Kokemukset luovat pohjaa sille, miksi haastateltavat kaipasivat erilaisia muutoksia vankeuden aikaiseen perhetyöhön.

Haastateltavat kertoivat kokemuksistaan vangitsemistilanteesta, kokemukset painottivat lapsen näkökulmaa. Vangitsemistilanne ja siihen kuuluva kotietsintä olivat haastateltavien mielestä olleet lapsille vaikeita kokemuksia, joissa epätietoisuus oli aiheuttanut tuntemuksia hämmennyksestä pelkoon.

“Mä muistan, kun lapsi kävi siinä kysymässä, että ‘mitä tapahtuu?’ Se varmaan näki ilmeestä et, vaikka yritti sanoa et ‘ei tässä mitään hätää’ niin varmaan näki.. Kyllähän lapsi vaistoaa, että olin niin kun kakat housussa.” P5

“(..) On ollut tosi traumaattinen kokemus hänelle, että hän on siellä säbämailalla puolustanut meidän kotia, et ‘ketä te ootte?’, että ‘te ette tänne tule!’” V2

Vaikka haastateltavat olivat saaneet henkilökunnalta tukea perhesuhteisiin, oli osalla heistä erilaisia kokemuksia myös henkilökunnan asenteista vankeusaikana. Yksi haastateltavasta kuvasi, että perhesuhteisiin liittyvä saatu tuki on riippunut työntekijästä. Toisen työntekijän kanssa perhesuhteita on lähdetty aidosti käsittelemään ja toisen kanssa asiaa ei olla lainkaan käsitelty. Yhden haastateltavan kertoman mukaan hän on kokenut omat vanhemmuuden taitojen kyseenalaistamisen vaikeaksi asiaksi vankeusaikana, jonka vuoksi perhesuhteita ei oltu päästy tukemaan sillä tavalla, miten vanki olisi niitä toivonut tuettavan.

“(..) Kenelle työntekijälle satut joutumaan tai pääsemään.. Joku on vähän enemmän perehtynyt tämmösiin lapsiasioihin ja joku on vaan joku perus sossu,

ja joku on vaan niin paatunut ja tiedätkö ollut kolmekymmentä vuotta siellä ja 'nämä asiat nyt on vaan tehty näin, ja sä olet rikollinen ja ei sulla pitäisi mitään olla'." V2

Haastateltavat kokivat jokseenkin Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunnan asenteiden vaikuttavan perhesuhteisiin kohdistetun tuen saantiin sekä tutkintavankeusaikana että vankeusaikana. Asenteellisuutta haastateltavat olivat kohdanneet sekä tutkintavankeus- että vankeusaikana. Osa haastateltavista vangeista kokivat tullessa kohdatuiksi vain vankeina, ilman vanhemman statusta. Myös yksilöllinen kohtaaminen jäi puutteelliseksi ennakkoasenteiden vuoksi. Haastateltavat kuitenkin totesivat monien käyttävän vanhemmuutta tekosyynä saada itselleen etuuksia sen varjolla, joten syyt ennakkoasenteiden syntyyn olivat tiedossa ja ymmärsivät osittain näin myös sitä, mistä ennakkoasenteet voivat johtua.

"Joskus joku kävi sanomassa siellä erkassakin (eristysosastolla), että 'Mistä me voidaan tietää, että just sä olet se tyyppi, jolla nämä lapsen liittyvät asiat on ollut aikaisemmin niin kun sä väität niitten olevan, että ymmärrätkö, että täällä on kymmeniä muita vankeja, jotka käyttävät niitä lapsiasioita hyväkseen saadakseen jotain'. Jotain etuja itsellensä tai jotain.." V2

"Olis toivonut kokonaisuudessa huomiota semmoseen positiivisuuteen, siihen, että otetaan ihmiset ihmisinä ja pyritään siihen, että ne onnistuu, eikä lyttäämää." V6

Yksi haastatelluista vangeista kertoi kokeneensa vankeusaikana perhesuhteiden kannalta haastavimmaksi asiaksi vanhemmuuden taitojen kyseenalaistamisen. Vanki koki, että omaa vanhemmuutta ja vanhemmuuden taitoja oli pitänyt todistella, jotta hänet olisi nähty myös äitinä vankistatuksen takaa.

"(..) Kyseenalaistaminen (vanhemmuuden taitojen) oli kaikista pahin, taistella sitä vastaan, kun sä et voinut muuttaa sitä mielipidettä, ei nyt ehkä tarvitsekaan, mutta.. En mä tiedä." V6

Kahden haastateltavan vastauksissa vankila koettiin laitoksena, jossa perhesuhteiden tukemismahdollisuudet nähtiin hyvin rajallisina. Toinen haastateltavista kuvasi saaneensa tukea perhesuhteisiin riittävästi niissä puitteissa, missä vankila voi tukea tarjota. Perhesuhteiden tukemiseksi käsitettiin lähinnä tapaamisten mahdollistaminen ja niiden järjestäminen ja näiden toimien nähtiin toteutuneen vankeusaikana.

"No, mutta milläs sitä (perhesuhteita) nyt vankilassa voidaan tukea, kun järjestämällä ja mahdollistamalla niitä tapaamisia" V2

“Et kyllä mä koen, et mä olen ihan tarpeeksi saanut tukee siinä, kun on annettu.. Päästetty silleen kulkemaan, et pääsee näkemään. (..) Ku se nyt on kuitenkin vankila. Et tosi harva vanki näkee edes lapsia, niin mä pääsin kuitenkin niin useasti ja niin paljon näkemään.” V3

Haastatellut vanhemmat toivat esille haastatteluissaan omien kokemusten lisäksi myös lasten kokemuksia vanhemman vankeudesta. Vangitun vanhemman tutkintavankeudesta johtuva epä tietoisuuden koettiin aiheuttavan lapselle erilaisia huolia vanhemmasta. Lapset kantoivat huolta esimerkiksi vanhemman hyvinvoinnista ja muuten vankilaan liittyvistä arkisista asioista.

”Piiirretyt ja kaikki ja pienenä kun leikitään rosvoa ja poliisia ja kaikki se mielikuva mikä vankila on ja niissä tapaamisissa aika paljon sitten. Ja piirrettiinkin, että minkälainen selli mulla on. (..) Puhuttiin näistä murhaajista ja kaiken maailman hirveistä kriminaaleista, rikollisista. Et ihan selkeästi huoli minun voinnista ja mikä ei tietenkään saisi olla..” V2

Tutkintavankeuden aikana lasten tilanne koettiin hyvin haastavaksi ja vaikeaksi, sillä lapsille ei osattu antaa vastauksia heidän kysymyksiinsä, eikä puolisoilla ollut tietoa, miten lapsen kanssa asioista olisi hyvä keskustella. Yksi haastateltava vangeista kertoi puolison kokemuksesta, jossa tiedon puutteesta johtuen yksinkertaisetkin vankeuteen liittyvät asiat koettiin haastavaksi.

“Kun siinä oli niin pitkät ajat, ettei voinut edes puhelimella soittaa ja pitää minkäänmoista yhteyttä niin se oli aika radikaali liike. Niin se on tosi vaikea selittää lapsille” P5

“Niin mies tulee sitten sinne tapaamiseen ja on jättämässä mulle rahaa sinne portilla, niin siellä portilla vaan kysellään, et olenko mä tutkari (tutkintavanki) vai jo vankeus(vanki), niin tämä on siellä, että ‘Ööö, niinku mikä?’ ...Ja sitten sun pitäisi tietää se koodi, miten vankilassa käyttäydytään ja kaikki semmoset.” V1

“Ne (lapset) oli varmaan aika järkyttyneitä, koska.. Se on ollut niitten lasten kanssa aika paljon ja kuljettanut niitä ja ollut niitten kanssa ja hoitanut niitä.” P5

Haastateltavat kertoivat asioista, jotka ovat tuoneet turvaa lapsille vanhemman vankeustuomion aikana. Useimmat haastateltavista mainitsivat arjen pysyvyyden yhtenä vahvimpina vaikuttavina tekijöinä lapsen turvallisuuden tunteen toteutumiseen.

“Varmaan että arki on pysynyt samana, et kuviot ei ole kauheasti muuttunut, varmaan jonkun verran.” P8

“No varmaan se et niitä ei ole jouduttu riistää siitä tutusta ympäristöstä. Et kaikki säily periaatteessa ihan samalla tavalla, paitsi että isä ei ollut kuvioissa enää.” P7

Arjen pysyvyyden lisäksi kaksi haastateltavaa kertoivat muistakin lapsille turvaa tuovista tekijöistä. Yksi haastateltavista koki, että lapselle on vanhemman vankeusaikana tuonut turvaa vangin oma puhelin, johon myös lapsi pystyy soittamaan tarpeen tullen. Tällöin yhteydenpito vangitun vanhemman ja lapsen kanssa ei ole rajoittunut yhteen tiettyyn kellonaikaan. Toinen haastateltavista kertoi oman laajan tukiverkoston olleen turvaa tuova tekijä lapselle vanhemman vankeuden aikana. Haastateltava mainitsi perheen toiminnan vaikeasta tilanteesta huolimatta vähentävän huolen tunteita häneltä itseltään sekä rakentavan lapsille turvallisen kasvuympäristön toisen vanhemman puuttuessa arjesta.

“Puhelin.. Se et hän saa kiinni, et hän tietää, et siellä on. Se on ehkä se tärkein ollut. Ja se tulee just vaan avotalossa..” V1

“Meillähän on niin hyvä tukiverkosto ja lastemme äiti on aina lapset edellä.. Et mullahan on ollut tosi helppo lusia, et mulla ei ole ollut huolta missään vaiheessa, ettei lapsilla olisi ruokaa, tai vaatteita, tai niillä olisi muuten kurja ollut, et huolta ei ole ollut missään vaiheessa.” V4

Yksi haastatelluista vangeista kertoi myös lapsen turvallista arkea tukevaksi tekijäksi lapsen sijaisperheen. Haastateltava kertoi sijaisperheen olleen turvallinen kiinnittymisalusta lapselle uudessa arjessa. Hän koki turvallisen sijaisperheen tuovan lapsen elämään pysyvyyttä vaikean tilanteen keskellä.

“Kyllä mä luulen, että kuitenkin se, että pääsi sellaiseen perheeseen et.. Yks tosi järkyttävän suuri ilonaihe, et se sijaisperhe sattui olemaan ihan äärettömän hyvä, se on tasapainoinen perhe ja missä näkee, että niistä lapsista välitetään tosissaan.. Kyllä mä ajattelen, et se on se, joka on lasta kannatellut, se sijaisperhe.” V2

Haastateltavien mukaan puolisoiden ja lasten kokemukset erityisesti tutkintavankeusajasta olivat olleet vaikeita. Epätietoisuus tutkintavankeuteen ja tulevaan mahdolliseen vankeuteen liittyvistä asioista nousi esille kuudessa haastattelussa. Lasten kokemukset vanhemman vankeusajasta ja vankeudesta vapautumisesta vanhempien mukaan vaihtelivat hieman enemmän, kuin tutkintavankeusajan aikaiset kokemukset.

6.4 Haastateltavien muutostoiveet

Haastateltujen vankien ja heidän puolisoitten koettujen haasteiden perusteella nousi esille erilaisia kehittämiskohteita liittyen perhesuhteiden tukemiseen ja ylläpitoon. Tutkintavankeusaikaan liittyen haastateltavat toivat esiin enemmän haasteita, kuin toimivia perhesuhteita tukevia käytänteitä. Erityisesti haastateltavilla puolisoilla oli tutkintavankeusaikaan liittyviä haasteita ja he kokivat kyseisen ajan vaikeaksi myös lasten kannalta. Myös itse vangitsemishetkestä haastateltavilla oli vaikeita kokemuksia.

Tutkintavankeusaikana haastateltavat kertoivat kokeneensa melko paljon haasteita liittyen perhesuhteiden tukemiseen sekä huomioimiseen. Erityisesti puolisoilla oli paljon epätietoisuutta sekä tiedon saannin vähyyttä liittyen tutkintavankeusaikaan. Haastateltavat puolisoit kokivat jääneensä vaikeaan tilanteeseen, kun vangitun puolison asioista ei ollut saatu tietoa. Eräs haastateltava koki, että ei ollut saanut riittävästi tietoa tutkintavankeuteen liittyvistä yhteydenpitorajoituksista sekä siitä, että milloin rajoituksia oli poistettu. Näin ollen puheluiden aikana täytyi keskittyä miettimään, että mitä puhuu. Myös yksi haastateltavista vangeista koki, että puoliso on joutunut olemaan tutkintavankeusajan epätietoisuudessa.

“Kun ei tiennyt mistään mitään ja kaikki kyselee, eikä osaa vastata..” P8

“En, ei. Kukaan ei kertonut yhtään mitään (tutkintavankeuteen liittyvistä asioista).” P7

“Mä en muista tarkkaan, mutta semmoinen mielikuva, ettei me vielääkään oltaisi saanut puhua niistä, koska ei tiedetty, et oliko se kiellettyä vai ei. Koska kukaan ei koskaan sanonut, et saako puhua vai ei.” P8

“Koen, että hänkin (puoliso) oli epätietoisuudessa.” V4

Yksi haastatelluista puolisoista kertoi omalla aktiivisuudella olleen merkitystä tiedon saantiin erityisesti tutkintavankeusaikana. Tiedon saannin tarve korostui haastateltavien mukaan tutkintavankeusaikana. Hän koki jääneensä ilman tietoa vankeuteen liittyvistä asioista ja oli hakenut itse tietoa. Toinen puolestaan taas kuvasi puolison vangitsemisen jälkeen menneensä shokkiin, eikä ollut kyennyt itse hakemaan apua tai tietoa. Tiedonsaannin koettiin siis olevan kiinni puolison omasta aktiivisuudesta ja kyvystä pyytää sitä.

“Mä olen lukenut silloin just, kun se otettiin kiinni, niin netistä kaikkia mitä edes tarkoitetaan milläkin rikosnimikkeellä ja tälle. Et vähän itseopiskellut tätä juttua, kun mistään ei saanut mitään tietoa.” P8

“Kun tulee kova shokkitilanne niin ihminen ei oikein osaa hakee reittejä (mistä hakea apua) mä itsekin olin varmaan puoli vuotta ihan täysin suoritusstilassa, ihan putkikatseella vaan eteenpäin.” P5

Haastateltavat puoliset toivoivat, että tutkintavankeusaikana joku viranomainen olisi tarttunut perheen tilanteeseen ja antanut neuvoa sekä yleistä tietoa tutkintavankeuteen liittyvistä asioista. Tietoa kaivattiin esimerkiksi vangitsemiseen liittyvästä prosessinkulusta ja tukea perheelle tämän prosessin aikana. Eräs haastateltava antoi konkreettisen ehdotuksen listasta/lehtiöstä, minkä voisi jakaa perheelle, kun vanhempi vangitaan. Tämän listan haastateltava olisi kokenut hyödylliseksi perheelle, jotta siviilissä läheiset tietäisivät, mistä tukea sekä yleistä informaatiota toisen vanhemman vankeuden aikana voi saada. Yksi haastateltavista puolisoista olisi toivoinut, että viimeistään vangitun vanhemman siirtyessä tutkintavankeudesta vankeuteen olisi joku viranomaistaho tarttunut perheen tilanteeseen.

“Mun mielestä ne vois katsoa jostain rekisteristä et ‘ai tällä on semmonen tilanne’ ja lähettää postissa sen lehtiön, et siellä vois olla jotain numeroita, että tänne voit soittaa, jos on jotain, mitä et tiedä.” P5

“Kaikki oli kuitenkin, kun ei ollut mitään tietoa mistään, niin sitten jotenkin, et miten koko prosessi edes etenee. (..) Mutta sitten, kun tuli se tieto, että saa sen tuomion ja vielä niin pitkän, niin sitten olisi ehkä, et joku olisi niin kun tarttunut ‘et onko nyt tarvetta?’.” P8

“Olis (palveluohjaus hyödyttänyt) ja sitten varmaan se, et olis ollut joku semmoinen kontakti, et jos sulla herää mitä tahansa kysymyksiä, niin voit olla esimerkiksi tänne yhteyksissä, niin nämä osaa sulle kertoa, vaikka ei kertoisi, että missä on ja näin. Mutta semmosta yleistietoa siitä koko prosessikulusta.” P7

Tutkintavankeusajan yhteydenpitomahdollisuudet perheen kanssa koettiin vähäisiksi ja haastaviksi toteuttaa lasten kanssa. Useampi haastateltavista, sekä puolisoista että vangeista kertoivat, että soittoajat olivat ajoitettu keskelle päivää, lasten ollessa koulussa tai päivähoitossa. Rajattujen yhteydenpitomahdollisuuksien vuoksi lasten ja vankilassa olevan vanhemman yhteydenpitoon saattoi tulla pidempiä väliaikoja.

“Siellä eristysosastolla oli ne tietyt päivät, jolloin pysty soittaa ja tietty kellonaika. Joka toinen päivä kymmenen minuuttia, aamu yhdeksästä kymmentä yli yhdeksään. Ja silloinhan lapsi on koulussa.” V2

“Olisiko kolme neljä kuukautta mennyt, niin sitten mä aloin saada soittaa puolisolalle, mutta sittenhän ne oli aika ikävästi ne, et kun soitot piti tehdä neljään

mennessä, niin eihän kukaan lapsi siihen aikaan.. Kun just ollaan hakemassa päiväkodista ja koulusta.” V4

“Et olihan se aika hurjaa, et jos missasit sen puhelun niin se oli sitten siinä se yhteydenpito.” P8

Tutkintavankeuden aikana tapaamisvälit koettiin pitkiksi ja tapaamistilanteet lasten kannalta jännittäviksi. Haasteen tapaamisiin toi myös tapaamistilojen ahtaus useamman lapsen kanssa. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että tutkintavankeusaikana tapaamisista oli myös positiivisia kokemuksia esimerkiksi poliisivankilasta.

“Ja sitten se (tapaamishuone) oli vielä semmonen pieni huone, niin ne hyppi siellä seinille, mutta sitten isomman kanssa, niin kyllä sitä jännitti kuitenkin tosi paljon ja kieltämättä itseänikin, kun en ole ikinä edes putkassa ollut niin sitten et menet sinne yhtäkkiä ja katsomaan missä kunnossa toinen on.” P8

“Ja olihan meillä kuusi viikkoa niin, että me ei nähty ollenkaan ja se on kuusi viikkoa tosi pitkä aika lapsen elämässä, joka on äitinsä kanssa kasvanut..” V2

Vankeusaikaan liittyviin tapaamisiin yhdellä haastateltavalla puolisoilla oli kokemus siitä, että lapset ja vangittu vanhempi olivat saaneet vankeuden aikana tavata ainoastaan tapaamistiloissa, niin sanotuissa pleksitapaamisissa, jolloin vangin ja tapaajan välillä tapaamistilassa on pleksilasi. Tällöin lapset ja vangittu vanhempi eivät olleet saaneet koskettaa ja tavata aidosti kasvotusten vankeuden aikana kertaakaan. Kyseisistä tapaamisista muutkin haastateltavat olivat sitä mieltä, että ne eivät ole lapsille tarkoitettuja, vaan lapsille tulisi tarjota tapaamisia, joissa voivat olla vanhemman lähellä ja koskettaa. Haastateltava peräänkuulutti lapsen oikeutta myös vangittuun vanhempaansa, vaikka tapaamisten järjestäminen saattaisi tarvita tukitoimia tai resursseja tilanteen vuoksi enemmän. Hän myös koki, että lapset olisivat hyötynneet vanhempi-lapsi -tapaamisista, sillä kyseinen tapaamisvaihtoehto olisi mahdollistanut lapsille luontevamman kanssakäymisen vangitun vanhemman kanssa.

“Et oli se rikos mikä tahansa.. Niin sillä lapsella on oikeus siihen vanhempaan. Lastensuojelu päättää viimekädessä sen, et onko sillä vanhemmalla oikeutta siihen lapseen, mutta sillä lapsella on oikeus siihen vanhempaan. Jotenkin se, et kyllä mä uskon et yhdestä vankilasta sen verran paljon miehitystä löytyy, että lapsi ja isä voi tavata kasvotusten ja koskettaa.” P7

“Niin kuinka moni pieni lapsi viitsii istua siellä pleksin takana ja puhuu siihen puhelimeen, mistä hädin tuskin kuulet mitään, kun tilassa on monta muutakin ihmistä, jotka huutaa kaikki sinne luuriin.” V3

“Mä uskon, et siinä olisi ollut varmaan se (hyvä puoli), et ne olis pystynyt olemaan ehkä luontevammin (vanhempi-lapsi -tapaamisissa).” P7

Haasteet vankeusajan tapaamisissa liittyivät esimerkiksi tiedon saannin odottamiseen. Yksi haastateltava kertoi lasten elävän myös mukana jatkuvassa odotuksessa, jonka haastateltava koki vaikeimmaksi asiaksi lasten kannalta. Tulevia tapaamisia ja tietoa siitä, että saadaanko esimerkiksi videopuheluita anotulle ajankohdalle, odotettiin monesti pitkään. Perheen arki siviilissä oli haastateltavien mukaan näin ollen sidottu vangitun vanhemman tapaamis- ja yhteydenpitoaikoihin.

“Niistäkään (videopuheluista) ei aina tullut sitä informaatioo, kun vasta edeltävänä päivän, ettei pystynyt oikein..” P8

“Varmaan se odottaminen (oli vaikeinta). Et aina kun anottiin jotain, mikä liittyy yhteiseen tekemiseen tai heidän tuloon tai mun menoon kotiin niin.. Lapsikin elää sitä odotuselämää.” V1

Puolisot kokivat toisen vanhemman vankilatuomion käsittelyn lasten kanssa haastavaksi ja siihen koettiin tarvittavan ammattilaisen tukea. Omat voimavarat sekä tiedot ja taidot lapsen ikätason huomioivaan käsittelyyn mietityttivät muutamia haastateltuja puolisoita. Ulkopuolinen apu vankeustuomion käsittelyssä olisi tukenut lasten lisäksi myös vangin puolisoa ja hänen jaksamistaan.

“Mut kuitenkin paljon tekemisissä lasten kautta (lasten isään/vankiin), niin sitten se, että niin kun omat voimavarat ei riitä kertomaan ehkä sitten niille lapsille niitä asioita. Niin sitten se, että olisi sitä omaa niin kun jaksamista joku vahvistanut, joku esim. ulkopuolisen kanssa käynyt juttelemassa Risen (Rikosseuraamuslaitoksen) työntekijän kanssa tai et mitä mä voin lapsille sanoo (..) Ei minkäänäköistä (tukea vankilalta). Eikä silloinkaan, lasten kanssa ei käyty sitä asiaa sen koommin läpi. Eikä kukaan käynyt sitä niitten kanssa läpi, et se vaan sitten niin kun solju siinä muun arjen mukana.” P7

Muutosta toivottiin myös ohjeistuksen ja yleisen informaation saantiin vankeuden aikana. Esimerkiksi vankilan tapaamisessa ei ollut annettu ohjeistusta liittyen käytännön asioihin, kuten vessassa käyntiin.

“Että mitenhan pääsen vessaan (pleksitapaamisten aikana), et jos mä sieltä poistun vessaan, niin pääsenkö mä sinne takasin. Et ei mitään semmosta ohjeistusta, et kyllä aikuinen pystyy pidättelee, mutta kymmenvuotias, et joo kyllä se pystyy pidättelee, mutta ei sen jälkeen siihen puheluun keskity, vaan miettii vaan sitä, et mulla on pissahätä.” P7

Haastateltavien kokemukset Vanhempi vankilan portilla -hankkeesta toi esille monia tarpeita perhesuhteiden tukemisen osalta. Haastateltavat kertoivat Vanhempi vankilan portilla -hankkeen tuoneen apua ja tukea vankeusaikana koko perheelle, mutta myös erityisesti lapsille. Haastateltavista useampi kuvasi lasten vertaistukiryhmän olleen tärkeää toimintaa lapsille. Vanhempien mukaan lapsille oli kaivattu paikkaa ja tilaa, jossa heidän kanssaan ammattilaiset voivat käsitellä vanhemman vankeutta. Vanhemmat ovat kokeneet tärkeäksi sen, että on ollut työntekijöitä, jotka ymmärtävät lapsia vanhemman vankeuden keskellä ja pystyvät keskustelemana heidän kanssaan. Tämän lisäksi haastateltavat kokivat, että lapset ovat tarvinneet ammattiavun lisäksi vertaistukea, joka on auttanut lapsia käsittelemään vanhemman vankeudesta nousseita tunteita. Vertaistuki oli helpottanut lapsia tilanteessa, jossa olivat tunteneet olevansa täysin yksin.

“Tätä oli avopuolisoni kovasti kehunut, että lapset on rauhoittunut kovasti, kun pääsi tähän mukaan tähän (hankkeeseen), et ne jotenkin ymmärtää sitä asiaa.” V4

“Mun mielestä se on ollut tosi hyvä se lasten juttu, nimenomaan se vertaistukiryhmä, niin se on hyvä keksintö (Vanhempi vankilan portilla -hanke).” P5

“Just sen vanhimman (lapsen) kanssa just sen vertaistukiryhmän kautta se työntekijä (Vanhempi vankilan portilla -hankkeessa) tuli tosi tärkeäksi sitten. Se ehkä on kaivannut sellaista ja se tykkäsi tosi paljon siitä ryhmästä, että oli kiva huomata, että on muitakin ja ihan normaaleja.. Jotenkin koen, että siihen (lapseen) on vaikuttanut ehkä eniten tämä, et se on sen ikäinen jo, että ymmärtää ja muistaa.” P8

Haastateltavien muutostoiveet kohdistuivat useisiin perhetyöhön liittyviin asioihin. Eniten muutoksia he toivoivat tutkintavankeusaikana toteutettavaan perhetyöhön. Tutkintavankeusaikaan toivottiin tiedonkulun ja yhteydenpitomahdollisuuksien parantamista. Vanhempi vankilan portilla -hanke näytti vastanneen haastateltavien tarpeeseen saada erityisesti lapsille tukea vanhemman vankeusaikana. Tämä vahvistaa myös sitä, että vastaavanlaiselle toiminnalle on tarvetta jatkossakin.

6.5 Tarvittavia tukitoimia vankeuden eri vaiheissa

Vankeusajan nivelkohdiksi käsitämme vangin perheen polun mukaiset: Vanhemman vangitseminen, tutkintavankeudesta vankeuteen siirtyminen sekä vankeudesta vapautuminen. Näihin nivelvaiheisiin liittyen haastateltavat kertoivat erilaisia kokemuksia, mihin heidän kokemustensa mukaan olisi ollut hyvä kiinnittää huomiota. Vankeuden alkupään nivelvaiheissa toivottiin viranomaisilta saatavaa tukea ja vankeudesta vapautumisen vaiheessa korostettiin asteittaisen vapautumisen merkitystä perheelle.

Vangitsemishetki oli haastateltavien kertomien mukaan ollut lasten kannalta vaikeaa. Yhdessä tapauksessa vangitun vanhemman lapsi oli tullut kotiin samalla hetkellä, kun kotietsintää oli tehty, eikä lapsi saanut vanhempaa kiinni. Haastateltava koki, että vangitsemistilannetta olisi ollut hyvä käydä läpi lapsen kanssa jonkun viranomaisen taholta, jotta lapsen ei tarvitsisi jäädä yksin tilanteen herättämien ajatusten kanssa.

“Oli (lapsi) siis tulossa koulusta, niin sitten kun ne poliisit siellä tekee sitä kotietsintää.. Ja hän yrittää kovasti soittaa mulle, eikä saa mua kiinni.” V2

“Mutta sitten lapsen isä oli jo saanut tästä asiasta kuulla ja lapsi sitten isälleen ja isä sieltä sitten kertoi, että näin on nyt sitten käynyt äitille. Et se tuli vähän niin kun, et se olisi voinut vähän pehmeämmin tulla sieltä. (..) Me ollaan käyty monta kertaa keskustelua lapsen kanssa myöhemminkin (vangitsemistilanteesta), että mikä se hänen fiiliksensä on ollut, että ollaan sitä myöhemminkin purettu, että.. Ihan selkeästi on semmonen paikka, missä vois vähän petrata myöskin viranomaispuoli.” V2

Kaikille vangeille laadittavasta rangaistusajan suunnitelmasta haastateltavilla vangeilla oli mielipiteitä suunnitelman laatimisen ja sen käytännön toteutuksen ristiriidasta. Rangaistusajan suunnitelmiin kirjattiin useimpien haastateltavien kohdalla tavoitteeksi perhesuhteiden ylläpito, kuitenkin tukitoimet tapaamisten ja yhteydenpidon mahdollistamisen lisäksi jäivät vaille konkretiaa. Yksi haastateltu vanki koki, että rangaistusajan suunnitelmaan kirjatut tavoitteet eivät olleet auenneet hänelle, että mitä kyseisillä tavoitteilla käytännössä tarkoitetaan ja miten niitä edistetään. Pitkä odotus rangaistusajan suunnitelman laadintaan sekä päivitykseen koettiin myös haastavana asiana perhesuhteiden ylläpidon kannalta, sillä asioiden ei koettu etenevän tänä aikana. Haastattelun lainauksissa haastateltavat käyttävät rangaistusajan suunnitelmasta puhekieleen vakiintunutta lyhennettä ‘ransu’.

“Ihminen, jolla on viiden vuoden tuomio niin se voi olla ransu-päivityksessä kolmen vuoden päästä. Et ei ole kiirettä, niin otetaan nämä kiireisimmät ensin. Et sen jälkeen ihan ajelehtii, et mitä tässä tehdään? mitä täällä tapahtuu? Et mihin sun asiat menee, niin sä et tiedä oikeastaan ennen kun se ransu päivitetään..” V2

“Joo, kyllähän sinne tuli niitä perhetavoitteita sitten lisättiin.. Mutta eihän se oikein vaikuta sitten mihinkään millään tavalla, vaikka siellä ransussa lukisi vaikka mitä.. Et niitten tarvis sitten sitä noudattaa sitä tai tehdä mitään sen asian eteen, et itsestään se on kiinni.” V6

“Joo tottakai sinne kirjattiin ’perhesuhteiden ylläpito’, mutta ei se ole mulle vielä oikein tänäkään päivänä auennut, mitä se loppujen lopuksi merkkää..”

V4

Rangaistusajan suunnitelman päivityksestä yksi haastateltava näki puutteena alkuperäisten tavoitteiden ja nykytilan kohtaamisen ristiriidan. Vaikka uusia tavoitteita päivitettiin, jäivät ensimmäisen rangaistusajan suunnitelman aikaiset tavoitteet voimaan. Tämä ongelma nähtiin ensisijaisesti pitkää tuomiota suorittavalla vangilla. Haastateltava olisi toivonut rangaistusajan suunnitelman keskittyvän enemmän myös vanhemmuuteen liittyviin asioihin, eikä vanhoihin suunnitelmaan kirjattuihin tavoitteisiin. Hän kertoi myös, että vankeuden alussa tehtyyn rangaistusajan suunnitelmaan kirjatut toimet ja tavoitteet olivat osin virheellisiä, johtuen hänen omasta asenteestaan vankeuden alkupuolella, joka keskittyi vain vankeusajan mahdollisimman vaivattomaan suorittamiseen, ei niinkään todellisiin muutostarpeisiin. Hän toivoi rangaistusajan suunnitelman päivitystä, tai keskustelua tavoitteista, kun vankeusaikaa on kulunut jonkin aikaa ja mahdolliset todelliset tavoitteet ovat heränneet jo vangissa itsessään.

“Kyllähän sitä aika-ajoin päivitettiin. Kaikki rangaistusajan suunnitelman palaverit keskittyi enemmän päihteisiin, mulle luotiin kokoajan päihdeongelmaa.. Mä olin silloin jo ollut monta vuotta ilman päihteitä, niin mun mielestä ei pitäisi enää olla silleen että ’Sulla on ongelma, sulla on ongelma!’ vaan se on ylläpitovaihe ja silloin pitäisi tukea sitä.. Sitten keskityttiin enemmän noihin, vaikka voitaisiin keskittyä siihen vanhemmuuteen.” V6

“Ei päivitetty.. Ja sitähan olen puhunutkin jälkeenpäin.. Silloin kun olen tehnyt sen ensimmäisen rangaistusajan suunnitelman ja sinne on laitettu tavoitteet näin.. ’Ihan sama mitä sinne laitetaan, kuhan pääsen äkkiä pois tästä’ ajattelin puhtaasti vaan näin.. Niin mun mielestä pitäisi olla, että vähän ajan päästä ne laitettaisiin uusiksi, koska ei siinä ole mitään järkeä ja ei ne ole totuuden pohjaisia.” V6

Myös resurssien kohdennus ymmärrettiin syyksi ehkä mahdollisesti omien asioiden etenemisen hitauteen. Yksi haastateltava pohti, että rangaistusajan suunnitelman edistämisessä saattoi mennä edelle ne vangit, joilla oli perhesuhteiden suhteen haastavampi tilanne ja suurempi tarve tukitoimille.

“No ihmisetkin erilaisia ja sitten näkeehän sen varmaan, että sielläkin on ollut varmaan semmosta porukkaa, jonka kanssa on enemmän tarvinnut tätä vanhemmuutta esimerkiksi, tehdä töitä sen kanssa.. Semmosen, jonkun vuorovaiikutuksen tai.. Ja jollain on sillain, että ruvetaan vasta sitten ottaa niitä yhteyksiä niihin lapsiin.. On saattanut olla, ettei vaikka muutama vuoteen olla

oltu tekemisissä, et ehkä ne resurssit sitten painetaan semmosiin. Eikä semmoseen, josta näkee, että menee ihan hyvin.” V2

Sama haastateltavaa koki rangaistusajan suunnitelman luonnin prosessin hitauden sekä päivityksen puutteisiin vaikuttavan vahvasti myös Rikosseuraamuslaitoksen resurssipula varsinkin avolaitoksessa. Toisaalta hänellä oli myös kokemus siitä, että rangaistusajan suunnittelun prosessi on vuosien aikana muuttunut parempaan suuntaan vastaamaan tarpeita.

“Sen avon (avovankilan) heikkous, kun siellä niin pienellä porukalla painaa, niin et nuo saattaa sitten jäädä ja venähtää..” V2

“Ja mulla oli jo kokemus tästä ransun teosta, sehän on paljon muuttunut. Toinen on tehty 2008 ja nyt tehtiin 2017, niin se on kehittynyt se prosessi aika paljon. Ja nyt se vaikuttaa pikkusen järkevämmältä.” V2

Siinä missä vangitsemisen vaihe on suuri muutos perheen arkeen toisen vanhemman poissaolon takia, on sitä myös hetki, jolloin vapaus koittaa ja arki niin sanotusti normalisoituu. Perheen arki on varsinkin pitkän tuomion aikana muuttunut, samalla kuin toinen vanhempi on elänyt omaa arkeaan vankilassa. Vankeusajan viimeiseen nivelvaiheeseen, vapautumiseen, haastateltavat kertoivat erilaisia asioita, joihin olisi hyvä kiinnittää huomiota. Vapautumisvaiheeseen erityisesti haastateltavilla puolisoilla liittyi kokemuksia ja ajatuksia arjesta vapautumisen jälkeen. Eräs haastateltavista toivoi asteittaista vapautumista, jotta taas uudenlaiseen arkeen totutteleminen kaikille perheenjäsenille olisi helpompaa.

“Mun mielestä olisi hyvä sillain, et ensin olet lyhyitä aikoja (vankilasta pois), että käyt kotona ja sitten, jos menee hyvin, niin pidempiä aikoja. (..) Niin mun mielestä siihen vois vähän totutella, et se ei ole ihan helppo homma.” P5

Myös haastateltava, joka oli eronnut lasten toisesta vanhemmasta jo ennen vankeutta, toivoi suunnitelmallisempaa ja asteittaista vapautumista. Hän koki, että tämä olisi ollut lasten ja vapautuvan vanhemman suhteelle parempi, sillä silloin lapset voisivat totuttautua uuteen arkeen rauhassa.

“Se oli, et sitten kun hän sieltä tuli, niin hän vaan tuli. (..) Mutta tota se, että, että kun olisi joku selkeä suunnitelma, että olet kuukauden ollut vapaana ja kaikki on mennyt hyvin, niin sitten voit niin kun joka toinen viikonloppu tavata esimerkiksi vaikka yhden päivän.” P7

Kyseisen haastateltavan mukaan vangin vapautuminen oli ollut haastava kokemus lapsille, sillä lapset olivat tavanneet vangittua vanhempaa ainoastaan pleksilasin takaa koko vankeuden ajan. Lapsilla ja vanhemmalla ei ollut normaalia kanssakäymistä vankeuden aikana, joten heitä mietitytti se, että miten vanhemman kanssa voi vapautumisen jälkeen olla ja käyttäy-

tyä. Puoliso koki tämän lasten vieraantumisen johtuneen siitä, että lapset eivät olleet saaneet olla normaalissa vuorovaikutuksessa vangitun vanhemman kanssa, vaan tapaamisissa oli ollut aina pleksilasi välissä.

”Et voiko siihen (vapautuvaan vanhempaan) koskea tai voiko sitä halata tai mitään sille voi sanoa. Koska viimeinen muistikuva siitä on se, et siinä on se pleksi ja puhelin.” P7

Sama haastateltava ehdottikin vapautumisvaiheeseen verkostotapaamista, jonka avulla perhe siviilissä, vanki, Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä ja mahdollisesti lastensuojelun työntekijä suunnittelisi vapautumista ja keskustelisivat uuden arjen asioista. Haastateltava koki, että tällainen verkostopalaveri tukisi vapautumisvaiheessa vankia ja tämän lisäksi myös hänen perhettään.

”Mutta, et ehkä semmoinen, perhetyön joku verkostotapaaminen periaatteessa sitten vielä vankeusajan aikana, siinä lähellä loppua, niin olisi hyvä, koska siinä pystyisi sitten Risen (Rikosseuraamuslaitoksen) työntekijä ja miksei sosiaalityöntekijä niitä yhteisiä pelisääntöjä. (...) Ku ne kaikki olisi voinut periaatteessa hoitaa siinä, et sitten olisi ollut kaikki se koko paketti valmiina, kun hän (vanki) siirtyy (siviiliin). -Kun siihen oikeasti varmaan kannattasi panostaa, kun se helpottaisi huomattavasti sitä vapautuvaa ja sitten sitä sen perhettä, sen vapautuvan ympärillä.” P7

Myös eräs toinen haastateltavista puolisoista kaipasi vangin vapautumisvaiheessa järjestettävää keskustelua tulevasta uudesta arjesta. Puolisoa mietitytti perhedynamiikka vapautumisen jälkeen, sillä hän on silloin ollut pidemmän aikaa lasten kanssa yksin ja toisen vanhemman ollessa vankilassa on perheelle syntyneet sillä välin jo uudenlaiset rutiinit. Tässä tapauksessa vanki ei ollut vielä vapautunut, joten on hyvin mahdollista, että tällaista keskustelumahdollisuutta vielä tarjotaan vapautumisen lähestyessä.

”No ehkä se voisi olla hyvä (keskustelu vapautumisesta), koska mä olen kyllä vähän yrittänyt niistä vähän puhua, mutta musta tuntuu, että mun mies ei oikein käsitä.. Mua pelottaa, että se on niin jumittunut sinne.. Ens vuoden, kahden ja puolen vuoden päähän ja me ollaan menty eteenpäin. (...) Et se on ehkä sellainen, mihin voisi sitä tukea tai keskusteluapua ehkä joskus, että ainakin jos sen kerran. Ja olisi joku, joka osaisi kysyä niitä kysymyksiä, kun ei itse tajua, tai saa päähän niitä just silloin, olisi sellainen, joka tietäis näistä jutuisista. Kun nyt mä olen ollut niin kauan yksin ja ollut ainut, joka määrää täällä ja sitten mun pitäisi antaa sille toiselle periaatteessa tilaa olla siinä.” P8

Yksi haastateltavista vangeista puolestaan koki vapautumisen helppona vaiheena, jolloin normaali perhearki palasi ennalleen. Haastateltavan vapautumisen vaiheeseen ei liittynyt huolta käytännön arjen sujumisesta tai perhedynamiikasta eikä hän ollut kaivannut erityisiä muutoksia vapautumisen suunnitteluun ja käytännön toteutukseen.

“Siis mun ei tarvinnut ajatella, että miten mä menen siihen perheeseen. Vaan (puoliso) osittain huokasi, et huh äiti tuli.” V1

Vankeuden vaiheista erityisesti tutkintavankeusaika ja vapautumisen hetki nostivat eniten keskustelua haastatteluissa. Tutkintavankeusaikaan toivottiin kiinnitettävän huomiota enemmän perheen vaikeaan tilanteeseen siviilissä, jossa epätietoisuus ja heikko tiedonkulku vaikuttivat perheeseen huomattavasti. Myös itse vangitsemishetki oli haastateltavien mukaan raskas perheelle. Vapautumisen nivelkohtaan toivottiin enemmän keskustelua perheen kanssa ja tuen jatkumon suunnittelemista vapauden jälkeiselle ajalle.

7 Johtopäätökset

Tässä luvussa käsittelemme vastauksia tutkimuskysymyksiin peilaten niitä opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen. Johtopäätöksen on esitelty tutkimuskysymysten mukaan, jotka olivat: 1) Miten Rikosseuraamuslaitoksen perhetyö on onnistunut tavoitteessaan ylläpitää ja vahvistaa vangin perhesuhteita? 2) Miten vangit ja puoliset ovat kokeneet vankeusajan perhesuhteiden näkökulmasta? 3) Mitä muutoksia vankien ja heidän puolisoidensa mielestä tarvittaisiin vankiloissa toteutettavaan perhetyöhön ja vangin perhesuhteiden tukemiseen? 4) Mitä tukitoimia perhesuhteisiin tarvittaisiin vankien ja heidän puolisoidensa mielestä erityisesti vankeusajan nivelkohdissa?

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää haastateltavien vankien ja heidän puolisoidensa näkemyksiä siitä, että millä keinoin perhesuhteiden tukeminen vankeudessa onnistuu. Keskeisimmäksi johtopäätökseksi nousi esille yleisesti perhetyön ymmärtämisen haastavuus, kun toimintaympäristönä on rikosseuraamusalan suljettu laitos, joka jo itsessään lisää tukitoimien haastavuutta. Tämän lisäksi tulosten perusteella voidaan todeta, että vangin omalla aktiivisuudella on melko suuri merkitys tuen saantiin. Olennaisimpana kehitysehdotuksena Rikosseuraamuslaitoksen perhetyöhön nousee esille tiedonkulun parantaminen, joka helpottaisi erityisesti vangin perhettä. Myös yhteistyö eri toimijoiden välillä siviilin puolella katsottiin varsinkin vangin perhettä tukevaksi toiminnaksi. Tuen saamisen vaikeus perheelle tiedon puutteen vuoksi koettiin haasteelliseksi, varsinkin vankeusajan alussa muuttuneeseen arkeen sekä vapautumisen vaiheeseen.

7.1 Hyviä käytänteitä perhesuhteiden tukemisen kannalta

Rikosseuraamuslaitoksen perhetyön tavoitteessa ylläpitää ja vahvistaa vangin perhesuhteita (2019a) on opinnäytetyön tulosten mukaan onnistuttu ainakin tapaamisten järjestelyjen ja

joidenkin yhteydenpitokäytänteiden osalta. Perhetyö koettiin vastausten perusteella tärkeäksi osaksi vankeutta ja monet tukimuodot koettiin toimiviksi. Tulosten mukaan perhettä ja lapsia huomioitiin tapaamisten järjestelyssä tarjoamalla lapsiystävällisiä tapaamistiloja vangeille ja heidän perheilleen. Tapaamisten järjestelyihin oltiin pääsääntöisesti tyytyväisiä. Mikäli lapsia oli tapaamiseen tulossa useita, annettiin useammassa tapauksessa mahdollisuus isompien tilojen käyttöön vankilassa mahdollisuuksien mukaan.

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjausten (2019a) mukaan koko Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstöllä on vastuu perhetyöstä toteutumisesta. Perhetyö tulee huomioida tehtävään nimettyjen henkilöiden lisäksi myös muun henkilöstön toimesta. Lapsiystävälliseen kohtaamiseen on kiinnitettävä kaikissa työtehtävissä huomiota. (Rikosseuraamuslaitos 2019a.) Haastateltavien mukaan henkilöstön suhtautuminen lapsiin olikin pääasiassa ollut ymmärtäväistä ja kärsivällistä. Tulosten mukaan perhesuhteita tuettiin vankeusrangaistuksen aikana erilaisten vankiloiden työntekijöiden toimesta. Perhesuhteissa tukeneiksi henkilöiksi nimettiin muun muassa diakoneja, vankilan johtaja sekä sosiaalityöntekijöitä. Valvontaa suorittava henkilökunta miellettiin haastattelujen tulosten mukaan enemmän etäiseksi vain omaa ydintehtävää suorittaviksi virkamiehiksi, vaikka muutamia positiivisia kokemuksia ja kohtaamisia valvontahenkilöstön kohtaamisesta myös perhesuhteiden osalta haastateltavilla oli. Vankilasijoittelussa tulee ottaa huomioon vangin perhesuhteiden säilyminen vankilatuomion aikana, sekä rangaistusajan suunnitelman mukaisen toiminnan jatkuminen (VL 4 luku 8§; Rikosseuraamuslaitos 2019b). Haastatteluiden tulosten perusteella tämä on otettu huomioon mahdollisuuksien mukaan.

Vuodesta 2015 lähtien joissakin vankiloissa on mahdollistettu myös Skype-puhelut vangin ja hänen perheensä välillä (Rikosseuraamuslaitos 2019a). Tämä käytäntö oli haastatteluista saatujen tulosten perusteella koettu toimivaksi keinoksi ylläpitää perhesuhteita, mikäli perheellä oli vankilalle maantieteellisesti pitkä matka. Videopuheluiden avulla vanki pääsee osittain näkemään perheen arkea siviilissä ja saa paremman kontaktin lapsiin. Tämä oli koettu tarpeelliseksi erityisesti pienempien lasten kohdalla. Haastateltavista osa toivoi Skype-puheluiden määrällistä lisäämistä tämän hetkisten vankilan tarjoamien mahdollisuuksien lisäksi.

Vankeusaikana saatu tuki nähtiin auttavan myös muissa elämän haasteissa ja vaikeiden asioiden käsittelyssä. Vaikka vankeuden ei koettu olevan ainoa eikä paras keino, mutta tietynlainen päätepiste missä oli pakko pysähtyä pohtimaan ja käsittelemään asioita. Joillekin vankila saattaa olla tilaisuus saada apua. Rikosseuraamuslaitoksen yhtenä perhetyön muotona toimii myös vanhemmuutta tukevat kurssit ja ohjelmatyö (Rikosseuraamuslaitos 2019a). Tulosten mukaan ohjelmat ja ryhmät koettiin hyväksi, joskin niissä koettiin olevan hieman toistoa, kun samat aiheet käytiin läpi monesti pitkän vankeusajan aikana.

7.2 Perheen kokemuksia vankeusajasta

Tarja Sassi (2016, 37) on kirjoittanut läheisen vankeusrangaistuksen olevan aina kriisi. Haastateltavien kertoman mukaan lapsilla oli herännyt erilaisia tunteita vanhemman vankeuden aikana. Vanhemman vangitseminen oli haastateltavien näkemysten mukaan ollut lapselle vaikea ja jopa traumaattinen kokemus. Erityisesti tutkintavankeusaikaan liittyi huoli vanhemman voinnista, kun vanhempaa ei ollut nähty pitkään aikaan, eikä hänen olinpaikkaansa välttämättä vielä tiedetty. Positiivisia kokemuksia löytyi vankeusajasta, jolloin sosiaalitoimen ja vankilan yhteistyössä oli mahdollistettu ylimääräisiä vanhempi-lapsi -tapaamisia, joiden tarkoitus oli normaalin yhteydenpidon lisäksi käsitellä vanhemman vankeutta sekä aikaisempaa elämänsäkäyttäen työkaluna esimerkiksi elämänjangan työstämistä.

Tulosten perusteella vanhemman vankeus on lapselle vaikeasti käsiteltävä asia. Vanhemman vankeusrangaistus voi aiheuttaa lapsen vieraantumista vanhemmastaan, erityisesti silloin, mikäli lapsi ei tapaa vanhempaansa vankeuden aikana (Sassi & Huhtimo 2006, 22). Vanhempien kokemusten mukaan osaa lapsia oli mietityttänyt vanhemman vapautumisen hetkellä se, miten vanhempaan voi vankeuden jälkeen suhtautua tai miten hänen seurassaan tulisi käyttäytyä. Tämä tuli ilmi varsinkin, jos lapsi ei ollut saanut tavata vanhempaansa vankeusaikana niin, että fyysinen läheisyys olisi tapaamisissa mahdollistettu. Tämä oli aiheuttanut vieraantumista vangitusta vanhemmasta. Lapsen epätietoisuus tulevasta korostui mahdollisista omista tulevaisuuden ammatinvalinnoista. Eräässä haastattelussa nousi esille lapsen pohdinta siitä, että vaikuttavatko omasta vanhemmasta rekisteriin jäävät merkinnät mahdolliseen tulevaan uraan esimerkiksi turvallisuusalalla. Vankeusaikana lapsille puolestaan turvaa tuoneiksi tekijöiksi tuloksissa mainittiin muun muassa avovankilassa vangin saama oma puhelin, turvallinen ja pysyvä arki kotona, lähipiiriltä saatu tuki sekä sijaisperhe. Ensi- ja turvakotien liiton Vanhempi vankilan portilla -hankkeen yhtenä tavoitteena onkin vahvistaa myös lapsen turvallista arkea vanhemman vankeusrangaistuksen aikana (Ensi- ja turvakotien liitto 2019, 3).

Tulosten perusteella useampi haastateltavista olivat sitä mieltä, että valvotut tapaamiset, eli niin sanotut pleksitapaamiset eivät ole ideaalein vaihtoehto perhesuhteiden ylläpidon kannalta. Haastateltavilla oli hieman eriäviä mielipiteitä avovankilan viikonlopun mittaisiin perhetapaamisiin, toinen haastateltava koko viikonlopun tapaamiset raskaana, koska se tarkoitti kotona asioiden järjestelyä viikonloppuvierailun onnistumisen vuoksi. Toinen haastateltava odotti kovasti tulevia viikonlopun yli kestäviä vierailuja, koska koki, että puoliso pääsee tutustumaan perheen arkeen konkreettisesti, vastuualueiden ollessa sovitusti jaettuna niin, että vankilassa oleva vanhempi suunnittelee ja järjestää perheen ruokailut viikonlopun ajalle.

Haastateltavat puoliset kokivat toisen vanhemman vankeusrangaistuksen käsittelemisen lapsen kanssa vaikeaksi ja toivoivat siihen tukea. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjausten (2019a) mukaan vanhemman vankeudesta tulisi lapselle kertoa ensisijaisesti lapsen oma vanhempi. Tulosten mukaan tämä koettiin kuitenkin etenkin haastateltavien puolisoitten

mukaan haastavaksi toteuttaa yksin siviilissä, ilman tukea. Vanhemmat kaipasivat tukea viranomaistahoilta siihen, että miten vankeusrangaistusta lapsen kanssa tulisi käsitellä. Lapset voivat reagoida vanhemman vankeuteen hyvin eri tavoin (Enroos 2015b, 43), jonka vuoksi siviilissä olevalla vanhemmalla ei välttämättä ole yksin keinoja ottaa vankeutta puheeksi lapsen kanssa.

Rikosseuraamuslaitoksen arvoin (2019c) kuuluu muun muassa ihmisarvon kunnioittaminen ja usko ihmisen kykyyn muuttua ja kasvaa. Tulosten perusteella kokemukset yksilöllisestä kohtaamisesta vaihtelivat, osa haastateltavista kokivat vankistatuksen jättävän vanhemmuuden alleen ja tämän vaikuttavan vanhemmuustaitojen kyseenalaistamiseen. Tästä huolimatta myös hyviä kokemuksia haastateltavilta henkilöstön kohtaamistaidoista löytyi.

7.3 Haastatteluista kerättyjä kehitysehdotuksia

Tulosten perusteella haastateltavat kertoivat muutostoiveita liittyen erityisesti tutkintavankeusaikaan, jolloin arki kotona muuttuu radikaalisti ja epätietoisuus on suurimmillaan. Perhe jää osittain ulkopuoliseksi vangin elämästä. Vangin perheenjäsenet siviilissä voivat olla hyvin epätietoisia siitä, mistä apua voisi hakea ja missä sitä olisi tarjolla (Rikosseuraamusvirasto 2003, 19). Opinnäytetyön tuloksien mukaan haastateltavat olivat kokeneet epätietoisuuden koskeneen erityisesti tutkintavankeusaikaa, jolloin perheet eivät olleet kokemustensa mukaan saaneet tietoa riittävästi esimerkiksi vankeusprosessista. Haastateltavat olivat kokeneet tiedon hankkimisen ja tuen etsimisen jääneen puolison vastuulle. Viranomaisia kaivattiin tuen tarjoamiseen, sillä tuloksien perusteella osalla puolisoilla ei itsellä ollut voimavaroja vaikeassa tilanteessa etsiä itse tilanteeseen apua.

Osittain epätietoisuuden koettiin vaikeuttavan myös vankeusaikana. Esimerkiksi tulevista perhetapaamisista saattoi tulla tieto samana päivänä, jolloin perhe ei välttämättä kerennyt tapaamiseen johtuen pitkästä välimatkasta kodin ja vankilan välillä. Heikko tiedonkulku varsinkin tutkintavankeuden aikana koettiin haastavaksi, varsinkin puolisoitten osalta, epätietoisuus vaikeutti jo muutenkin haastavaa tilannetta toisen vanhemman puuttuessa arjesta. Tuloksissa kävi ilmi, että toimivaksi oli koettu Vanhempi vankilan portilla -hankkeen kautta saatu infovihko, jossa kerrottiin mahdollisista reiteistä hakea tilanteeseen apua. Tällaisen oppaan ottamista Rikosseuraamuslaitoksen puolesta vakituiseksi käytänteeksi olisi hyvä pohtia. Oppaan avulla voitaisiin tarjota tukea, neuvontaa ja palveluohjausta vangin perheelle siviiliin. Rikosseuraamuslaitoksen perhetyöhön kuuluu perhekuntoutuksen ja yhteydenpidon järjestämisen lisäksi neuvonta ja ohjaus sekä perheeseen kriisitilanteissa annettu tuki (Sassi & Huhtimo 2006, 22-25). Tulosten mukaan tiedot vangin asioista ja vankeusprosessista koettiin kulkevan huonosti perheelle siviiliin ja haastateltavat kokivat palveluohjauksen olleen vähäistä. Tämä kehitysehdotus nousi monissa haastatteluissa esille. Rikosseuraamuslaitoksen perhetyön olisi hyvä sisältää myös palveluohjausta (Rikosseuraamuslaitos 2019a). Vangin tai hänen läheisensä pyytäessä tukea tai neuvoa, olisi hyvä käytänne ohjata heitä tuen piiriin, mikäli tilan-

teeseen ei Rikosseuraamuslaitoksella ole tarjota tukea. Palveluohjausta helpottaisi opas, missä keskitetysti olisi koottu vangin perheelle tietoa tuen tarjoajista.

Epätietoisuus nousi esiin myös tilanteissa, joissa vanki ja perhe odottivat päätöksiä tapaamisista ja lomista. Päätökset saattoivat tulla joissain tilanteissa jopa samana tai edellisenä päivänä ja varsinkin perheissä, joissa oli useampia pieniä lapsia, asia koettiin haastavaksi ja omaa arkea rajoittavaksi. Lapsen näkökulmasta myös jatkuva 'odotuselämä' koettiin raskaaksi.

Tuloksissa nousi esille, että osa haastateltavista käsittivät perhetyön suppeampana käsitteenä, eivätkä näin ollen mieltäneet siihen kuuluvan muuta kuin tapaamiset ja yhteydenpidon. Osan haastateltavien vankien mukaan perhetyötä on ollut tästä syystä vaikea toteuttaa, sillä muita tukimuotoja ei ole heidän näkemystensä mukaan ollut. Perhetyön käsitteen avaaminen vangitun vanhemman kanssa olisi tarpeen, jotta vangilla olisi tarpeeksi tietoa ja käsitystä siitä, millä kaikilla keinoin perhesuhteita pystytään tukemaan. Rikosseuraamuslaitoksen perhetyöhön lapsi- ja perhetyön linjausten (2019a) mukaisesti kuuluu tapaamisten ja yhteydenpidon mahdollistamisen lisäksi lapsen tuen tarpeen selvittäminen yhteistyössä muiden viranomaistahojen kanssa, perhesuhteiden ja vanhemmuuden tukeminen, verkosto- ja viranomaisyhteistyö sekä muu perhesuhteita tukeva, kuntouttava ohjelmatyö. Perhetyöhön kuuluu siis monia erilaisia tukimuotoja, mutta osalle vangeista ja heidän perheistään tukimuodot näyttävät lähinnä tapaamisina ja yhteydenpitona. Tämän vuoksi olisi tarpeen keskustella vankien kanssa perhetyön tukitoimista ja sen vaihtoehtoista tarkemmin.

Ensi- ja turvakotien liiton Vanhempi vankilan portilla -hanke oli vastannut tulosten mukaan monien haastateltavien tarpeisiin erityisesti lasten osalta. Hankkeesta saatu tuki ja lasten vertaistuki oli koettu erittäin tarpeelliseksi tukimuodoksi. Vanhemman vankeus aiheuttaa lapsessa monenlaisia tunteita, joita voi olla vaikeaa käsitellä (Sassi 2016, 35). Saatu tuki oli auttanut lapsia vanhemman vankeudesta johtuneiden tunteiden käsittelyssä. Tulosten perusteella hanke vaikuttaa vastanneen tarpeeseen huomioida lapsia enemmän vanhemman vankeusaikana. Jotta perhesuhteita pystytään pitämään mahdollisimman hyvin yllä, vaatii se tiivistä ja toimivaa yhteistyötä viranomaisten ja perheen välillä (Sassi & Huhtimo 2006, 22). Yhteistyö tukisi erityisesti lapsen huomioimista vankeuden aikana.

7.4 Huomioitavaa vankeusajan nivelkohdissa

Vankeusajan nivelkohdiksi käsitämme vangin perheen polun mukaiset vaiheet: Vanhemman vangitseminen, tutkintavankeudesta vankeuteen siirtyminen sekä vankeudesta vapautuminen. Näihin nivelkohtiin liittyen tulosten perusteella nousi asioita, joihin toivottiin kiinnitettävän huomiota enemmän. Vangitsemisen ja vapautumisen vaiheisiin kohdistui tuloksissa eniten huomioitavia asioita.

Ensimmäiseen nivelvaiheeseen, vanhemman vangitsemiseen huomiota tulisi haastateltavien mukaan kiinnittää lapsen yksilölliseen tilanteeseen siviilissä sekä ikätasoiseen kohtaamiseen. Tulosten perusteella vanhemman äkillinen vangitseminen on lapselle hyvin vaikeasti käsiteltävä tilanne. Rangaistusajan suunnitelma laaditaan henkilön lähtiessä suorittamaan vankeutta (L2005/767). Tämä tarkoittaa sitä, että tutkintavankeudessa olevalla vangilla ei ole vielä rangaistusajan suunnitelmaa, eikä tästä johtuen ole tavoitteita ja keinoja esimerkiksi perhesuhteiden ylläpitämistä varten. Vangin vanhemmuuden huomioiminen jo vankeuden alussa helpottaisi perhettä siviilissä. Tulosten perusteella vanhemmuuden ja perhesuhteiden ylläpitoon sai paremmin tukea vasta tutkintavankeuden ja rangaistuaajansuunnitelman teon jälkeen.

Vapautumisen suunnittelu tulisi aloittaa hyvissä ajoin vankeuden aikana, jotta vapautuminen sujuisi asteittain (Sassi & Huhtimo 2006, 22-25). Tuloksissa myös haastateltavat korostivat asteittaisen vapautumisen tärkeyttä, sillä se tukisi perheen ja vangin sopeutumista uuteen arkeen helpommin. Tämänhetkisen, vaikkakin progressiivisen, vapautumisen prosessin katsottiin olevan melko jäykkä. Erityisesti perheelle siviiliin asteittainen vapautuminen ei ollut tulosten mukaan näkynyt kovin konkreettisina asioina. Vangit pyritään vapauttamaan asteittain, jotta yhteiskuntaan paluu olisi mahdollisimman hallittua (Rikosseuraamuslaitos 2014). Tämä tarkoittaa sitä, että suljetusta vankilasta lähtökohtaisesti tarkoituksena olisi vapautua avovankilan ja/tai valvotun koevapauden kautta. Vaiheittaisen vapautumisen on tarkoitus mahdollistaa vangin oman vastuun lisäämisellä valmiuksia kohti vapautta, samalla kuin ulkopuolinen kontrolli vähenee. Rangaistusajan suunnitelman laadinnassa otetaan huomioon vangin valmiudet suhteessa avovankilasijoituksen edellytyksille ja motivoida häntä tähän vaadittaviin toimiin. (Rikosseuraamuslaitos 2017b.)

Vaiheittainen vapautuminen koettiin helpottavan aikaa kohti arkea vapautumisen jälkeen. Kuitenkaan progressiivinen vapautuminen koko prosessin osalta ei välttämättä näyttäytynyt konkreettisesti siviilissä odottavan perheen näkökulmasta perhesuhteita ja vapautumisvaihetta tukevana tekijänä. Tulosten perusteella tähän toivottiin keskittämään huomiota esimerkiksi lomien lisäämistä vapautumisen lähestyessä, jotta vapautumista voitaisiin käytännössä harjoitella ja koko perhe kerkeäisi näin ollen totutella uuteen arkeen helpommin. Perhesuhteet nähdään uusintarikollisuudelta suojaavina tekijöinä (Enroos 2015a, 55) ja vapautumisen nivelvaiheeseen on tärkeää panostaa, sillä vaiheittaisen vapautumisen tavoitteena on auttaa vankeja palaamaan yhteiskuntaan mahdollisimman hallitusti (Rikosseuraamuslaitos 2014). Huomion kiinnittäminen samalla integroitumiseen yhteiskuntaan ja perhesuhteiden tukemiseen auttaa näin ollen varmasti myös uusintarikollisuuden ehkäisyssä.

Arola-Järven (2012, 17) mukaan vapautuminen on yksi tärkeä nivelkohta vankeusprosessissa. Tällöin konkretisoituvat riskit ja tarpeet. Tästä syystä suunnitelmallinen vapautuminen ja perhesuhteiden tilanteen kartoittaminen uudelleen olisivat tärkeitä asioita uuden arjen kannalta. Saatujen tulosten perusteella vapautumisen lähestyessä yhteinen verkostopalaveri per-

heen kanssa tukisi perhesuhteita. Palaverin avulla voitaisiin keskustella sekä vangin että puolison odotuksista ja näkemyksistä liittyen uuteen arkeen. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjausten (2019a) mukaan valvottua koevapautta suunniteltaessa täytyy kuulla lapsen mielipide asiasta. Hyödyllistä voisi olla kuitenkin pohtia vapautumiseen liittyvän keskustelun mahdollisuutta perheen kanssa myös silloinkin, kun vanki ei vapaudu valvotun koevapauden kautta, vaan suljetusta tai avoimesta vankilasta suoraan. Lapsi- ja perhetyön linjauksiin (Rikosseuraamuslaitos 2019a) on kirjattu perhetyöhön kuuluvan myös verkostotyö. Verkostotyötä on linjauksissa sivuttu lähinnä viranomaisverkostotyöhön liittyen. Tulosten perusteella verkostotyö myös vangin perheen kanssa olisi toivottu asia. Läheisten kanssa tehtävä verkostotyö tarjoaa mahdollisuudet selvittää eteenpäin, sillä asioista on keskusteltu yhdessä ja erilaisia näkökulmia ja ehdotuksia pohdittu (Hannula 2009). Tuloksissa nousi esille näkökulma siitä, että keskustelua vapautumisesta on vaikea käydä pelkästään perheenjäsenten kesken, sillä oikeita kysymyksiä ja sanoja on vaikeaa asettaa puolison yksin. Tähän kaivattiin tukea viranomaispuolelta, jotta vapautumisessa pohdituttavia asioita saataisiin käsiteltyä yhdessä ja avoimesti.

Tuen jatkumoa koskien perhesuhteita haastateltavien kokemusten perusteella ei ollut monen kohdalla suunniteltu. Tuen jatkumon mallia on kehitetty projektiluontoisesti Hämeenlinnan seudulla Kriminaalihuollon tukisäätiön toimesta KuVa-projektissa 2004-2006. Kuitenkin tämän projektin pääpainona on ollut vaikuttaa vapautuvan kriminogeenisiin tekijöihin, kuten rikollisuudelle myönteisten asenteiden vähentämiseen sekä yhteiskuntamyönteisyyteen lähinnä työtoiminnan kautta. Vaikka toiminnan tavoitteet ulottuvat sosiaalisiin sidoksiin ja kokonaisvaltaiseen elämäntavan muutokseen, ei keskeisenä tavoitteena ole kuitenkaan perhesuhteiden tukeminen. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2006.) Mikäli vapautumisen vaiheessa järjestettäisiin verkostopalaveri vangin läheisten kanssa, voitaisiin samalla suunnitella tuen jatkumoa yhdessä siviiliin.

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjausten (2019a) mukaan vapautumisen nivelvaiheeseen kohdistuvat perhesuhteita tukevat tukitoimet liittyvät vahvasti viranomais- ja verkostoyhteistyöhön. Kriminaalihuollon tukisäätiö (Krits) ja Ensi- ja turvakotien liiton vanhempi vankilan portilla -hanke toteuttavat tukitoimia kohdennetusti vapautumisvaiheeseen. Näitä ovat esimerkiksi vanhemmuus- ja lapsiryhmät sekä perheleirit. Haastateltavistamme lähes kaikki olivat Ensi- ja turvakotien liiton hankeperheitä, jotka olivat saaneet tukea perhesuhteiden ylläpitämiseen vankeusaikana ja vapautumisen jälkeen hankkeen kautta. Yhden hankkeen ulkopuolisen haastateltavan kokemuksessa perhe oli jäänyt vaille tukea vapautumisvaiheessa. Tähän saattoi vaikuttaa myös perheen tilanne, jossa vankilassa oleva vanhempi ei ollut asunut vangitsemishetkellä perheen luona. Tämä voisi olla mahdollinen kohta kehittämiselle, että myös vapautuvan vangin ja etälästen sekä lähivanhemman perhesuhteita tuettaisiin tarvittavin tukitoimin. Näin vältettäisiin epätietoisuutta lähivanhemman omista pohdinnoista vapautuvan vangin vanhemmuustaidoista vapautumisen hetkellä.

8 Pohdinta

Tässä luvussa pohdimme opinnäytetyömme prosessia kokonaisuutena, mitä haasteita ja oppimiskokemuksia siihen on liittynyt sekä siihen liittyviä ammattieettisiä näkökulmia. Lisäksi pohdimme opinnäytetyömme onnistumista eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmasta. Pohdinnan lopuksi käsittelemme opinnäytetyön tuloksista nousseita kehittämisehdotuksia.

8.1 Opinnäytetyön prosessi

Aihe opinnäytetyöllemme valikoitui Laurean opinnäytetyö-torilta, jossa satuimme olemaan samaan aikaan viereisillä penkeillä. Tartuimme opinnäytetyön aiheeseen, koska Rikosseuraamuslaitoksen perhetyö kiinnosti meitä molempia. Aikaisempaa tietoa ei meillä juurikaan ollut, joten perehdyimme aiheeseen huolella erityisesti suunnitelmavaiheessa. Opinnäytetyö oli meille molemmille ensimmäinen tutkimustyö, josta olemmekin saaneet paljon uusia näkökulmia ja oppineet uutta. Tulevaisuudessa ammattilaisina osaamme opinnäytetyön pohjalta huomioida perhetyöhön liittyviä erityiskysymyksiä. Olemme kehittyneet ammatillisesti prosessin aikana ja pystymme hyödyntämään opinnäytetyöstä saatuja oppimistilanteita ja tuloksia tulevaisuudessa työssämme.

Opinnäytetyön teon aikana saimme hyvää harjoitusta prosessikirjoittamisesta, eli tekstiä muovasimme useaan otteeseen uudestaan, ennen kuin se saatiin lopulliseen muotoonsa. Aikaa olimme varanneet opinnäytetyön tekemiseen tammikuusta joulukuuhun 2019 asti. Pitkä aikataulu osoittautui onnistuneeksi valinnaksi, sillä eri vaiheisiin kului yllättävän paljon aikaa. Prosessikirjoittamisessa lisähaasteena oli se, että meidän oli osattava kirjoittaa yhdessä ja uskallettava myös muokata toisen kirjoittamaa tekstiä. Emme olleet vielä opinnäytetyön aiheen valitsemisen aikaan tehneet yhteistyötä kirjallisten tehtävien parissa. Kuitenkin ehdimme harjoitella yhteistyössä kirjoittamista muutamissa tehtävissä ja artikkelissa ennen varsinaista opinnäytetyön kirjoittamisen aikaa. Huomasimme jo silloin, että kirjoitustyyliimme ovat melko yhteneväiset sekä pystymme hyvässä yhteistyössä muuttamaan ja täydentämään toistemme tekstejä. Molempien omat vahvuusalueet ovat prosessin edetessä löytyneet ja löytäneet paikkansa yhdessä prosessimaisessa tavassa tuottaa tekstiä.

Parityönä tekeminen sujui yllättävän hyvin loppuun asti, eikä se tuottanut suurempia vaikeuksia. Heti opinnäytetyösuunnitelmaa kirjoittaessamme sovimme aina asiat, mitä kumpikin seuraavaan kertaan mennessä tekee. Kirjoitimme alussa myös eri värein, joten pystyimme helposti katsomaan, mitä toinen on lisännyt tai muokannut. Sovimme tasaisesti aikoja, jolloin tapasimme kasvotusten ja kirjoitimme tekstiä yhdessä. Teoreettista viitekehystä kirjoittaessa tekstiosuuksia pystyimme vielä jakamaan suhteellisen helposti, mutta erityisesti tulokset-, johtopäätökset- ja pohdinta- luvut vaativat enemmän yhdessä kirjoittamista. Huolehdimme koko opinnäytetyöprosessin läpi siitä, että kirjoittaminen ja kaikki muut prosessiin kuuluvat asiat jakautuivat meidän kesken tasaisesti.

Opinnäytetyöprosessin aikana kohtasimme erilaisia haasteita. Alkuun pohdimme lasten haastattelemista, sillä olisimme halunneet tuoda lasten näkökulmaa enemmän esille. Pohdimme ja perehdyimme asiaan tarkemmin, jonka jälkeen yhteisesti tulimme johtopäätökseen, että lasten haastattelut on hyvä rajata opinnäytetyöstä pois. Niihin liittyi eettisiä haasteita, kuten haastattelukysymysten laatiminen ymmärrettäviksi ja lapsen ikätasoon sopiviksi (Kallinen ym. 2018, 88). Päädyimme siihen, että haluamme kuitenkin säilyttää lasten näkökulman opinnäytetyössä ja sitä pyrimmekin vanhempien haastatteluiden kautta tuomaan esille. Haastatteluiden sopimiseen ja järjestelyihin kulunut aika yllätti meidät. Olimme onneksi varanneet aikaa kesäkuun puolelle, jotta haastattelujen kanssa ei tule kiire. Johtuen suhteellisen pitkistä välimatkoista ja kolmen ihmisen aikataulujen sovittamisesta yhteen jokaisen haastattelun kohdalla, oli haastattelujen sopiminen melko aikaa vievää.

Saimme haastateltavien yhteystiedot Ensi- ja turvakotien liiton Vanhempi vankilan portilla -hankkeen yhteyshenkilöiltä. Pyrimme saamaan haastateltavia suhteessa puolet vankeja tai vapautuneita vankeja ja puolet puolisoita. Lopulta tavoitteeseen päästiin, vaikka aluksi haastattelupattereiden käyttö aiheutti haasteita osan mahdollisten haastateltavien ollessa statukseltaan molempia, niin vankeja kuin puolisoita. Haastattelut sovimme ja toteutimme suunnitellun aikataulun mukaisesti. Haastatteluissa vähäiset alkutiedot vaikeuttivat osaa haastatteluista, kun kysymyksien asettelut olivat kohdennettu erilaisella taustalla. Kuitenkin puolistrukturoitu teemahaastattelu antoi mahdollisuuden muokata kysymysrunkoa hieman enemmän tilanteeseen sopivaksi, joka taas antoi vastauksiin hieman eri näkökulmaa. Haastatteluihin oman haasteen toi myös se, että perhetyön käsitteen ymmärtäminen ja sen sisäistäminen, mitä Rikosseuraamuslaitoksen perhetyöhön kaiken kaikkiaan kuuluu, oli haastavaa haastateltaville. Kerroimme haastattelujen aluksi sen, mitä perhetyö pitää sisällään, mutta olisimme voineet avata käsitettä alusta alkaen vielä tarkemmin.

Haastattelukysymysrungot testasimme kahdella vangilla ja yhdellä vangin puolisoilla. Haastatteluiden edetessä kävi testauksesta huolimatta ilmi, että olisimme voineet vielä lisätä jo alun alkaen haastatteluun osuuden, jossa avaamme perhetyön käsitettä, sekä sen eri muotoja Rikosseuraamuslaitoksessa. Näin toimimme lopuissa haastatteluissa ja kaikissa haastatteluissa tarpeen mukaan. Koimme, että perhetyön käsitteen vaikeudesta johtuen osassa haastatteluissa vastaukset olivat hieman ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi haastateltava saattoi kokea, ettei ollut saanut tukea perhesuhteisiin ollenkaan. Tarkentavien kysymysten jälkeen löytyi kuitenkin positiivisia kokemuksia tukitoimista liittyen vangin perheeseen. Tämä toi haasteita meille aineiston analyysiin ja johtopäätöksien tekemiseen, sillä joudimme pohtimaan tarkasti, että tulkitsemme haastatteluja oikein. Koska vankilamaailma on meillekin opiskelijoina lyhyen kokemuksen jälkeen vielä hieman vieras, olisi haastatteluista voinut alussa tehtävä käsitteen avaus auttaa myös meitä haastattelijoina tehokkaammin saamaan tietoa aiheesta. Kuitenkin haastattelut sujuivat mielestämme pääpiirteittäin hyvin ja lisäkysymyksillä saimme tarpeenmukaista tietoa ja vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

Olellaisen tiedon lisäksi saimme paljon mielenkiintoista tietoa myös aihetta sivuten. Haastatteluista voi nousta esiin paljon mielenkiintoisia asioita, mutta tutkimuksessa tulee pysyä juuri tämän tutkimuksen kannalta olellaisissa asioissa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104). Koimme, että haastatteluissamme olisi ollut hyödyllistä materiaalia paljonkin. Yhtenä haasteena opinnäytetyöprosessissa koimmekin sen, että aineistoa analysoitaessa tuli pitää mielessä työmme tutkimuskysymykset ja pysyä niiden kannalta olellisten aiheiden parissa. Ylimääräisiä asioita jouduimme rajaamaan jonkin verran pois. Tutkimuskysymyksemme rajasivat opinnäytetyötämme ja antoivat suuntaviivat sisällönanalyysille, johon valikoitui 155 lainausta haastatteluista.

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset päivitettiin opinnäytetyöprosessin aikana, samaan aikaan haastattelujen toteutusvaiheen kanssa. Opinnäytetyösuunnitelmassa käytimme lähteenä edellisiä, vuonna 2013 laadittuja, linjauksia. Uudet linjaukset julkaistiin keväällä 2019, jonka vuoksi päivitimme teoriaa kesän aikana. Haastatteluista olimme kerenneet suorittaa jo lähes kaikki, ennen kuin uudet linjaukset päivitettiin. Uusista lapsi- ja perhetyön linjauksista olisi voinut olla hyötyä haastatteluissa, sillä esimerkiksi perhetyön tarkempaa tuoretta määritelmää olisimme voineet avata haastatteluissa enemmän.

8.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyömme luotettavuuteen kiinnitimme huomiota heti alusta alkaen. Oikeiden käsitteiden sekä sopivan teoriapohjan valitseminen auttaa siihen, että tutkimuksella mitataan sitä, mitä on tarkoituskin mitata (Metsämuuronen 2006, 48). Tätä varten testasimme haastattelu-runkomme etukäteen, jotta saisimme kommenttia siitä, että olemmeko kysymysten kanssa oikealla suunnalla. Yksi haastattelurungon testaaajista valikoitui loppujen lopuksi myös haastatteltavaksi, sillä vankien puolisoja oli haastavaa löytää haastatteltavaksi. Laadullisen tutkimuksen validiteettia, eli luotettavuutta, on vaikeampaa laskea, kuin määrällisessä tutkimuksessa. Muun muassa tarkka dokumentointi lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Kananen 2014, 146-147; 153-154.) Opinnäytetyömme luotettavuutta lisätään prosessin julkisuudella, eli sillä, että tehdyt asiat raportoitii yksityiskohtaisesti opinnäytetyön jokaisessa vaiheessa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 165). Opinnäytetyöhön on hyvä kirjata myös mahdolliset haastattelujen häiriötekijät, virhetulkinnat ja itsearviointi tilanteesta (Hirsjärvi ym. 2018, 232). Huolehdimme koko prosessin ajan, että opinnäytetyöhön tulee raportoitua kaikki tehdyt vaiheet.

Opinnäytetyöprosessimme aikana työskentelimme hyvän tieteellisen käytännön mukaan. Hyvään tieteellisen käytännön mukaisesti tutkimus muun muassa suunnitellaan, toteutetaan ja raportoidaan yksityiskohtaisesti sekä käytetään eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012; Tuomi & Sarajärvi 2018, 150-151.) Huolellisuuteen keskittyminen opinnäytetyön suunnitelmassa, haastatteluissa sekä kaikessa kirjoittamisessa auttaa takaamaan sen, että tutkimus olisi toteutettu hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti.

Tutkimuksen aineisto pohjautuu vankien ja heidän puolisoitten kokemuksiinsa, jonka perusteella pohdimme kehittämideoita. Tästä johtuen vastaajat eivät aiheen suhteen ole täysin objektiivisia. Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on kerätä haastateltavilta ihmisiltä heidän näkökulmiaan asioihin, joten tällöin tarkoituksena ei olekaan saada täysin objektiivista ”totuutta” asioista (Kallinen ym. 2018, 85). Itse opinnäytetyön toteuttajina huolehdimme siitä, että pysyimme objektiivisina tutkimuksen eri vaiheissa. Tutkijoina pyrimme puolueettomuuteen siten, että haastateltavan kertomus ei suodattuisi tutkijan oman kehyksen läpi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160).

Opinnäytetyötä varten haastattelimme yhteensä kahdeksan henkilöä. Tämä ei määrällisesti ole iso joukko, mutta laadullisessa tutkimuksessa ei pyritäkään tilastollisiin yleistyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Pääsääntöisesti opinnäytetöiden ja pro gradu-töiden laadullisten tutkimusten aineistojen koot ovat pieniä verrattuna määrälliseen tutkimukseen. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään saamaan mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta ilmiöstä, jolloin tärkeämpää on se, että haastateltavilla henkilöillä olisi mahdollisimman paljon kokemusta tutkittavasta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.) Tarkoituksena ei ole löytää tilastollisia säännönmukaisuuksia tai tehdä yleistettäviä päätelmiä, vaan ennemminkin ymmärtää tutkimuskohdetta (Hirsjärvi ym. 2018, 181). Opinnäytetyömme haastateltavilla oletimme olevan arvokasta ja laajaa kokemusta tutkittavasta asiasta, sillä he itse tai heidän läheinen ovat olleet vankilassa ja näin ollen ovat kokeneet ilmiön läheltä. Haastattelujen jälkeen koimme saaneemme olennaista ja arvokasta tietoa nimenomaan oikeilta henkilöiltä. Vangin lapsi jää monissa tapauksissa sivualalle tuen tarvetta määriteltäessä, koskien erityisesti lapsen ja vankilassa tuomiotaan suorittavan vanhemman vuorovaikutussuhteen ylläpidon erityistarpeita. Tämän opinnäytetyön avulla pyrimme tuomaan tutkimuksessamme tietoisuuteen myös vangin perheen lasten näkökulmaa ja kokemuksia Vangin perheen polun vaiheista.

8.3 Tutkimuksen hyödyllisyys ja jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa tietoa vankilan perhetyöstä, sen toteutumisesta ja kehitysehdotuksista. Mielestämme onnistuimme tavoitteessamme, sillä saimme haastatteluita laajasti tietoa vankien, puolisoitten ja lapsien kokemuksista perhetyön toteutumisesta vankeuden eri vaiheissa. Näiden tulosten perusteella pohdimme mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Olisi mielenkiintoista tietää, millaisia tuloksia vastaavanlaisella tutkimuksella saisi haastatteleamalla vankeja ja heidän puolisoitaan, ketkä eivät ole olleet mukana perhetyöhön liittyvissä hankkeissa. Lisäksi suuremmalla tutkimusotoksella voitaisiin saada laajemmin näkemyksiä vangeilta ja heidän läheisiltään Suomen vankiloissa toteutettavasta perhetyöstä. Haastateltavissamme oli vankeja jokaiselta rikosseuraamusalueelta, mutta kahdeksan henkilön otos on silti melko pieni verrattaessa Suomen koko vankimäärään.

Toinen jatkotutkimusaihe voisi liittyä lapsen kokemuksiin vanhemman vankeudesta. Tutkimalla aihetta lasten näkökulmasta olisi mahdollista saada tarkempaa tietoa siitä, milloin ja mil-

laista tukea lapset kaipaavat vanhemman vankeuden aikana. Emme olleet itse opinnäytetyön tekijöinä tarpeeksi kokeneita tutkimaan näin sensitiivistä aihetta lasten parissa. Koimme, että saimme kuitenkin tuotua lasten ääntä ja kokemuksia esille vanhempien haastattelujen kautta. Tämän lisäksi olisi hyvä silti toteuttaa tutkimusta nimenomaan lasten näkökulmasta liittyen vanhemman vankeuteen. Kiinnittämällä enemmän huomiota lapsiin ja perhesuhteiden tukemiseen, voidaan myös pyrkiä vaikuttamaan rikollisuuden ylisukupolvisuuteen.

Lähteet

Painetut

Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Ruusu-
vuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere:
Vastapaino. 145-162.

Arola-Järvi, A. 2012. Suunnitelmallisen vankeusajan käsikirja. Rikosseuraamusalan koulutus-
keskuksen oppikirja 1/2012. Tampere: Tampereen yliopistopaino- Juvenes Print.

Enroos, R. 2015 a. Perhe vankeinhoidon arviointikäytäntöjen ja moraalisen järkeilyn kohtee-
na. Teoksessa Enroos, R. (toim.) Vankila, vanhemmuus ja lapsi- Näkökulmia perhekäytäntöi-
hin. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Enroos, R. 2015 b. Vankila, vanhemmuus ja lapsi. Näkökulmia perhekäytäntöihin. Rikosseu-
raamusalan koulutuskeskus.

Enroos, R. 2008. Vankila lapsuudessa- lapset vankilassa: Tutkimus lapsista, joiden elämää
äidin vankeus värittää. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2008. Vammala: Vammalan Kirja-
paino.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö.
Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2018. Tutki ja kirjoita. 22. painos. Helsinki: Tammi.

Kallinen, K., Pirskanen, H. & Rautio, S. 2018. Sensitiivinen tutkimuksessa. Menetelmät, koh-
deryhmät, haasteet ja mahdollisuudet. EU: UNIPress.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opin-
näytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Jyväskylä: Suo-
men Yliopistopaino- Juvenes Print.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammatti-
korkeakoulun julkaisuja- sarja. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino- Juvenes Print.

Kivivuori, J., Aaltonen, M., Näsi, M., Suonpää, K. & Danielsson, P. 2018. Kriminologia: Rikolli-
suus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus.

Laitinen, M. 2004. Häväistyt ruumiit ja rikotut mielet. Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksu-
aalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere: Vastapaino.

Luomanen, J. & Nikander, P. 2017. Haavoittuvat haastateltavat? Teoksessa Hyvärinen, M.,
Nikander, P. & Ruusu- vuori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
287-296.

McNeill, F. A desistance paradigm for offender management. *Criminology and Criminal Justice*
6 (2006): 47.

Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International
Methelp.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Pösö, T. 2005. Kun paikka menee tutkijaan. Teoksessa Hänninen, S., Karjalainen, J. & Lahti, T. (toim.) Toinen tieto: kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino. 118- 135.

Ranta, J. & Kuula-Luumi, A. 2017. Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 413-426.

Rikosseuraamusvirasto. 2003. Perhe muurin toisella puolella. Vammala: Vammalan kirjapaino.

Sassi, T. 2016. Lapsi ja vanhemman rangaistus. Teoksessa (toim.) Lindström, J. & Kumlander, K. 2016. Omaisten yhteiskunnallisia paikannuksia. Ammattilaisten ja omaisten kokemina. Helsinki: Laurea julkaisut. 35-42.

Sassi, T. & Huhtimo, P. (toim.) 2006. "Kun perhe lusii". Opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Kriminaalihuollon tukisäätiön opas 1/2006. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Uusitalo, T. 2006. Miten päästä yli mahdottoman? Narratiivinen tutkimus itsemurhamenetyksistä. Acta Universitatis Lapponiensis 105. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Sähköiset

Council on Crime and Justice. 2006. Children of incarcerated parents. Luettu 29.8.2019.
<https://static.prisonpolicy.org/scans/ccj/CCJ%20CIP%20FINAL%20REPORT.pdf>

Ensi- ja turvakotien liitto a. Tietoa liitosta. Luettu 23.3.2019.
<https://ensijaturvakotienliitto.fi/tietoa-liitosta/>

Ensi- ja turvakotien liitto b. Hankkeet. Luettu 23.2.2019.
https://ensijaturvakotienliitto.fi/tietoa-liitosta/hankkeet/#vanhempi_vankilan_portilla

Gramer, L., Goff, M., Peterson, B., Sandstorm, H. 2017. Parent-Child Visiting Practices in Prisons and Jails A Synthesis of Research and Practice. Urban institute. Luettu 1.11.2019.
https://www.urban.org/sites/default/files/publication/89601/parent-child_visiting_practices_in_prisons_and_jails.pdf

Granfelt, R. 2007. Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa: Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Luettu 23.3.2019.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/OEH8hc2Fb/2-2007_Oppisin_elamaan_riippuvuuteni_kanssa.pdf

Hannula, M. 2009. Verkostotyö. Luettu 25.9.2019.
<https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeyön-menetelmat-ja-koulutus/verkostotyö>

Heinonen, H. 2018. Vangin lapsen asema ja oikeudet lastensuojelussa. Luettu 3.11.2019.
<https://www.kriti.fi/2018/02/vangin-lapsen-asema-ja-oikeudet-lastensuojelussa/>

Helsingin kaupunki. 2016. Hankkeet sosiaali- ja terveysala. Ylisukupolvinen huono-osaisuus. Luettu 19.3.2019. <https://www.hel.fi/static/sote/hankkeet/ylisukupolvinen.pdf>

Kivivuori, J. & Lindeborg, H. 2010. Negative life events and self-control as correlates of self-assessed re-offending probability among Finnish prisoners. *European Journal of Criminology* 7(2). Luettu 23.3.2019. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1477370809354139>. 123-139.

Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2006. Kuntouttava vankityö Hämeenlinnan seudulla, Projektin 2004-2006. KuVa-kansio. Luettu 27.9.2019. <https://docplayer.fi/17217865-Kuntouttava-vankityo-hameenlinnan-seudulla-ku-va-kansio.html>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2018. Normaalisuusperiaate. Luettu 29.8.2019.
<https://www.kriti.fi/2018/02/normaalisuusperiaate/>

Linderborg, H., Suonio, M., Lassila, T. 2014. sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu 1/2014. Luettu 31.10.2019.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusar-ja/NdFcArAZr/RISE_1_2014_Sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_280214web_versio1.3.pdf

L1050/2018. Tietosuojalaki. Luettu 25.2.2019. <http://www.finlex.fi>

L1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Luettu 26.2.2109. <http://www.finlex.fi>

L767/2005. Vankeuslaki. Luettu 24.9.2019. <http://www.finlex.fi>

Mielenterveystalo. Lapsi Puheeksi -johdanto. Videoleike, apulaisjohtaja Karoliina Taruvuori, Riihimäen vankila. Luettu 11.3.2019. https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/lapset_puheeksi/Pages/LP-tutuksi.aspx

Monimuotoiset perheet. Ammattilaiset ja opiskelijat. Luettu 17.3.2019.
<https://monimuotoisetperheet.fi/ammattilaiset-ja-opiskelijat/>

Rikosseuraamuslaitos. 2014. Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2015-2018. Luettu 25.9.2019.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/jWlkNswGd/TTS_2015_2018.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2017a. Organisaatio. Luettu 1.4.2019.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017b. Vangin sijoittaminen tai siirtäminen avolaitokseen ja avolaitoksesta suljettuun vankilaan. Luettu 24.9.2019.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/saannokset/maarayksetjaohjeet/vanginsijoittaminen-tai-siirtaminen-avolaitokseen-ja-avolaitoksesta-suljettuun-vankilaan-70042017.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2019a. Lapsi- ja perhetyön linjaukset. Luettu 20.8.2019.

https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi-ja_perhetyon_linjaukset_2019.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2019b. Vankeusrangaistukseen tuomittujen sijoittelu ja siirtäminen. Luettu 24.9.2019.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vankeusrangaistukseen-tuomittujensijoittelujasiirtaminen.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2019c. Arvot ja strategia. Luettu 28.2.2019.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>.

Ryynänen, H. & Suomela, M. Lähelle: Selvitys yhteydenpitokäytännöistä ja niiden mahdollisista esteistä vankien ja heidän läheistensä välillä. Luettu 28.2.2019. https://www.krit.fi/wp-content/uploads/2018/04/lahelle_raportti.pdf

Suomen palveluohjaus yhdistys. 2019. Palveluohjauksen työtavat. Luettu 31.10.2019.

<https://www.palveluohjaus.fi/mita-palveluohjaus-on/palveluohjauksen-tyotavat/>

Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Luettu 5.2.2019. http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf

Terveystieteiden tutkimuskeskus. 2016. Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus. Luettu 10.4.2019. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/huono-osaisuuden-ylisukupolvisuus

Tietoarkisto. 2015. Fyysinen säilytys. Luettu 9.4.2019.

<https://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/fyysinen-sailytys.html#havittaminen>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Luettu 16.3.2019. <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Luettu 16.3.2019.

https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Unicef. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Luettu 5.2.2019.

https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Ylisassi, H., Seppänen, L., Uusitalo, H., Kalavainen, S. & Piispanen, P. 2016. Aktivoiva lähityö. Vankiloiden valvonta- ja ohjaushenkilöstö vuorovaikutuksellista lähityötä kehittämässä. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2/2016. Luettu 17.3.2019.

https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/qmR5zNYVd/RISE_2_2016_Aktivoiva_lahityo_WEB.pdf

Julkaisemattomat

Ensi- ja turvakotien liitto. Vanhempi vankilan portilla -hanke. Luentomateriaalit 5.2.2019.

Nurminen, N. 2018. Riskiarvioinnista yksilölliseen kuntoutukseen. Luentomateriaalit 22.8.2018.

Kuviot

Kuvio 1: Vangin perheen polku (Ensi- ja turvakotien liitto 2019)	9
Kuvio 2: Lainauksista pelkistykseen - Esimerkkitaulukko sisällönanalyysistä	27
Kuvio 3: Alaluokista pääluokkiin - Esimerkkitaulukko sisällönanalyysistä.....	27

Liitteet

Liite 1: Rikosseuraamuslaitoksen tutkimuslupa.....	67
Liite 2: Ensi- ja turvakotien liiton tutkimuslupa	69
Liite 3: Haastattelurunko vangeille.....	70
Liite 4: Haastattelurunko puolisoille	72
Liite 5: Suostumus haastatteluun	74
Liite 6: Sisällönanalyysi	75

Liite 1: Rikosseuraamuslaitoksen tutkimuslupa

Tutkimuslupa

30.4.2019

19/332/2019

Opiskelijat
 Maija Hell
 Tuuli-Maaria Kaisto
 Laurea- ammattikorkeakoulu
 Sosionomi

Hakemuksenne 16.4.2019

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea ammattikorkeakoulun sosionomiopintojen opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajana toimii lehtori Karoliina Nikula. Työelämän yhteyshenkilö on projektipäällikkö Pirjo Kotkamo Ensi- ja turvakotien liitosta.

Tutkimuksen aihe

Vangin perhesuhteiden tukeminen - Kehittämistarpeiden selvitys vangin ja heidän läheisten kokemusten pohjalta.

Tutkimuksen toteutus

Haastattelut, jotka on kohdennettu vangeille ja heidän puolisoilleen. Osa haastateltavista suorittavat vielä tuomiotaan Rikosseuraamuslaitoksen alaisuudessa, joko vankilassa tai koevapaudessa. Tarvittavat haastateltavien yhteystiedot saadaan opinnäytetyön tilaajalta Ensi- ja turvakotien liitolta. Haastateltavat ovat mukana liiton Vanhempi vankilan portilla- hankkeessa.

Lupahakemus

Haette lupaa tutkimuksen toteuttamiseen.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti. Vankien haastatteluista tulee informoida kyseisen vankilan johtajaa tai apulaisjohtajaa ja haastattelut tulee tehdä vankilan johtajan tai apulaisjohtajan suostumuksella.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää sähköinen kopio tai paperikopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle.

Pauli Nieminen
kehitysjohtaja

Peter Blomster
erikoistutkija

Tiedoksi

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja
Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja
Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja

Liite 2: Ensi- ja turvakotien liiton tutkimuslupa

TUTKIMUSRAPORTTI TULEE PÄIHITTÄÄ ENSI- JA
 TURVAKOTIEN LIITON KÄYTTÖÖN. TUTKIMUKSESSA
 TULEE HOUDATTA YLEISÄ TUTKIMUSKÄSITTEÄ
 PERIAATTEITA. OIKELLISUUDelta on ERIKOISEN
 PYÖDETÄVÄ HUOMIUS JA MUKAANMÄÄRÄTÄVÄ
 TIEDONVAIKUTUSMÄÄRÄYS VELVOITETA.

HELSINKI 17.5.2015

Riitta Järvelä

RIITTA JÄRVELÄ

Laurea Hallinto
 Ratatie 22, 01300 Vantaa

Puhelin (09) 8868 7150
 Faksi (09) 8868 7200

etunimi.sukunimi@laurea.fi
 www.laurea.fi

Y-tunnus 1046216-1
 Kotipaikka Vantaa

PÄÄTTÄÄ

Liite 3: Haastattelurunko vangeille

Haastattelujen teemat ja kysymykset vangeille

1. Ennen vankeutta ja perustiedot

Monesko vankilakausi sinulla on/oli?

Kuinka pitkä tuomio sinulla on/oli? Olitko vangittuna tutkinnan aikana (**Jos vastaus myöntävä, lisäkysymykset "vangitseminen" teeman alla**)? Jos olit, niin kuinka kauan tutkintavankeus ajallisesti kesti?

Kertoisitko, millainen elämäntilanne sinulla tässä vaiheessa oli? Millainen suhde sinulla oli lapseen/lapsiisi tässä vaiheessa?

2. Vangitseminen

Oliko lapsenne paikalla vangitsemisen aikaan? Miten asiaa käsiteltiin lapsen kanssa?

Milloin (ja miten) lapsesi sai tietää, että olet vangittuna?

Mahdollistettiinko yhteydenpito puolisoon/lapsiin tutkintavankeuden aikana?

Miten puoliso/lapsesi kokivat tutkintavankeusajan?

Koitko puoliso saaneen tarpeenmukaisesti tietoa tutkintavankeusajan aikaisista mahdollisista rajoituksista koskien yhteydenpitoa?

Huomioitiinko vanhemmuutesi tutkintavankeuden aikana?

Miten sait tavata perhettäsi/läheisiäsi tutkintavankeuden aikana?

Oliko tutkintavankeuden aikana tarjolla tukitoimia koskien perhesuhteiden ylläpitoa?

Otettiinkö perhesuhteet puheeksi rangaistusajan suunnitelmaa laatiessa?

Miten perhe huomioitiin rangaistusajan suunnitelmassa? Millaisia perhesuhteiden tukitoimia rangaistusajan suunnitelmaan kirjattiin?

3. Vankeuden aikana

Miten rangaistusajan suunnitelmaa toteutettiin perhesuhteiden tavoitteiden osalta? Otettiinkö perhesuhteet tai niissä tapahtuneet muutokset puheeksi rangaistusajan suunnitelmaa päivitettyäessä?

Millaisia käytännön tukitoimia perhesuhteisiin sait vankeuden aikana? Keneltä sait tukea vankilassa?

Ovatko perhesuhteesi muuttuneet vankeusaikana? Jos ovat, niin miten?

Millaista tukea jäit kaipaamaan perhesuhteiden tukemisessa?

Miten sait pitää yhteyttä perheeseesi vankeuden aikana? Koetko, että vangin omalla aktiivisuudella on merkitystä yhteydenpidon toteutumiseen?

Minkä ajattelet olleen lapsellesi vaikeinta vankeusaikana? Minkä ajattelet luoneen turvallisuuden tunnetta?

Onko sinulla tietoa, otettiinko vanhemman vankeustuomio puheeksi lapsen kanssa jonkun muun lapsen kehitystä seuraavan toimijan kanssa? (Jos niin minkä? Esimerkiksi neuvola/lastensuojelu/koulukuraattori?)

Miten saitte tavata perheen kanssa vankeuden aikana? Miten käsityksesi mukaan he (puoliso ja lapsi) sen kokivat?

Miten näet lapsen näkökulmasta tapaamisten järjestelyt ja toteutuksen toimivuuden? (aikataulut, tilat, siirtymiset)

Mitkä perhesuhteiden tukitoimet koit hyväksi vankeuden aikana ja miksi?

4. Vapautuminen

Millaisia perhesuhteisiin liittyviä tukitoimia kirjattiin vapauttamissuunnitelmaan?

Koitko saamasi palveluohjauksen riittäväksi? Miten tukitoimien jatkoa suunniteltiin vapautumisen jälkeiseen aikaan?

Vapauduitko valvotun koevapauden kautta? Miten perhe huomioitiin sen toteutuksessa? Kysyttiinkö lapselta mielipidettä valvottuun koevapauteen?

Suunniteltiin vapautumisvaiheessa tukea siviiliin? Millaista? Miten se on toteutunut?

Minkälainen elämäntilanne sinulla on nyt? Millainen suhde sinulla on nyt lapseesi?

Miten vankilasta saatu tuki on auttanut perhettänne?

Liite 4: Haastattelurunko puolisoille

Teemat ja kysymykset puolisoille

1. Ennen vankeutta ja perustiedot

Kuinka pitkä tuomio puolisollassi on/oli?

Kertoisitko, millainen elämäntilanne sinulla tässä vaiheessa oli? Millaiseksi kuvailisit perhesuhteenne ennen puolisosi vankeutta?

Oliko puolisosi vangittuna tutkinnan aikana (**Jos vastaus myöntävä, lisäkysymykset "vangitseminen" teeman alla**)? Jos oli, niin kuinka kauan tutkintavankeus ajallisesti kesti?

2. Vangitseminen

Miten ja milloin sait tietää, että puoliso on vangittuna? Saitko riittävästi tietoa tilanteesta?

Oliko lapsenne paikalla vangitsemisen aikaan? Miten asiaa käsiteltiin lapsen kanssa?

Milloin lapselle kerrottiin, että vanhempi on vangittuna?

Mahdollistettiinko yhteydenpito puolisoon tutkintavankeuden aikana?

Miten sinä ja lapsesi koitte tutkintavankeusajan?

Koitko saaneesi tarpeenmukaisesti tietoa tutkintavankeusajan aikaisista mahdollisista rajoituksista koskien yhteydenpitoa?

Miten sait tavata puolisoasi tutkintavankeuden aikana?

Oliko tutkintavankeuden aikana tarjolla tukitoimia koskien perhesuhteiden ylläpitoa?

Millaista tukea saitte vangitsemisen (mahdollisen tutkintavankeuden) aikana?

Millaista tukea olisit kaivannut kotiin puolison (mahdollisen) tutkintavankeuden aikana?

Mitkä perhesuhteiden tukimuodot koit hyväksi?

3. Vankeuden aikana

Miten sait pitää yhteyttä puolisoosi vankeuden aikana?

Miten sait tavata puolisoa vankeuden aikana? Miten lapset saivat tavata vangittua vanhempansa?

Millaisiksi koitte (sinä ja lapset) tapaamiset?

Millaista tukea saitte perhesuhteiden ylläpitoon vankeuden aikana?

Otettiinko vanhemman vankeustuomio puheeksi lapsen kanssa jonkun muun lapsen kehitystä seuraavan toimijan kanssa? (Jos niin minkä? Esimerkiksi neuvola/lastensuojelu/koulukuraattori)

Minkä ajattelet olleen haastavinta lapselle vankeusaikana? Minkä ajattelet luoneen turvallisuuden tunnetta?

Millaista tukea saitte perheellenne kotiin puolison vankeuden aikana? Kuka tukea tarjosi ja järjesti?

Ovatko perhesuhteesi muuttuneet vankeusaikana? Jos ovat, niin miten?

Millaisia tukitoimia jäit mahdollisesti kaipaamaan?

Mitkä tukitoimet koit hyväksi vankeuden aikana ja miksi?

4. Vapautuminen

Vapautuiko puoliso valvotun koevapauden kautta? Miten perheenne huomioitiin sen toteuttamisessa? Kysyttiinkö myös lapselta mielipide valvottuun koevapauteen?

Suunniteltiiniko vapautumisvaiheessa tukea siviiliin? Millaista? Miten se on toteutunut? Oliko palveluohjaus riittävää?

Miten koet vankeuden aikana toteutetut tukitoimet auttaneen teitä perheen välisissä suhteissa?

Millainen elämäntilanne teillä on nyt?

Liite 5: Suostumus haastatteluun

Saatekirje tutkimukseen
osallistuvalla

Tekijät

Maija Hell ja Tuuli-Maaria Kaisto/ Laurea- ammattikorkeakoulu

Maija.hell@student.laurea.fi tuuli-maaria.kaisto@student.laurea.fi

Opinnäytetyön tilaaja

Ensi- ja turvakotien liitto

Opinnäytetyön tarkoitus

Tarkoituksena on selvittää vankien, entisten vankien sekä heidän puolisoidensa kokemuksia perhesuhteiden tukemisesta vankeuden eri vaiheissa. Tavoitteena on saada tietoa siitä, mitkä olisivat vankien ja puolisoiden näkökulmastaan tarvittavat toimenpiteet, jotta suunnitelmiin kirjatut keinot todella kävisivät toteen. Lisäksi tavoitteena on, että haastatteluista saatuja tietoja voidaan hyödyntää Ensi- ja turvakotien liiton Vanhempi vankilan portilla- hankkeen kehitystyössä.

Opinnäytetyö toteutetaan vapaamuotoisina teemahaastatteluina. Osiot ovat:

- Taustatiedot ja aika ennen vankeutta
- Vangitseminen
- Vankeusaika
- Vapautuminen

Haastattelut:

- Haastatteluun on varattu aikaa 1-2 tuntia, haastattelu nauhoitetaan
- Haastateltavien yhteystietoja ei enää säilytetä haastattelun jälkeen
- Nauhoitteet tuhoaan heti aineiston litteroinnin, eli haastattelujen ääninauhojen tekstimuotoon saattamisen jälkeen
- Haastateltavat pysyvät anonyymeinä koko prosessin ajan sekä julkaistussa opinnäytetyössä
- Aineistoon ei kirjoiteta tunnistettavia tietoja ja aineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua
- Henkilötietoja ei säilytetä, eikä haastatteluista ilmenneitä tunnistetietoja luovuteta ulkopuolisille
- Osallistuminen on vapaaehtoista ja haastateltavilla on oikeus perua osallistumisensa missä tahansa tutkimuksen vaiheessa
- Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseus- tietokannassa (theseus.fi)

Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen

Olen saanut kirjallista tietoa opinnäytetyön toteutuksesta ja sen tarkoituksesta (katso saatekirje). Olen tietoinen, että:

- Osallistuminen on täysin vapaaehtoista
- Suostumuksen voi peruuttaa missä vaiheessa tahansa
- Haastattelut nauhoitetaan
- Tunnistetiedot ovat luottamuksellisia ja niitä ei luovuteta ulkopuolisille
- Henkilötietojani ei säilytetä haastattelujen jälkeen

Allekirjoituksellani suostun osallistumaan haastattelututkimukseen.

Haastateltavan allekirjoitus: _____

Nimenselvennys: _____

Päivämäärä ja paikka: _____

Haastattelijoiden allekirjoitukset

ja nimenselvennykset: _____

_____

Liite 6: Sisällönanalyysi

Lainaus	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
"..kun mä aina olin läsnä niin sitten kun häviät siitä yhtäkkiä ja ensimmäisen kerran kuulee monen kuukauden päästä et.. Kyllä se huoli on ollut kova.." H4	Yhteydenpidon tärkeys lapsille tutkintavankeuden aikana	Kokemukset yhteydenpidon tärkeydestä turvallisuuden tunteen luomisessa	Lapsille turvaa tuoneet asiat vankeus aikana	Kokemukset vankeusajasta puolison ja lapsen näkökulmasta
"Meillähän on niin hyvä tukiverkosto ja lastemme äiti on aina lapset edellä.. Et mullahan on ollut tosi helppo lusia, et mulla ei ole ollut huolta missään vaiheessa, ettei lapsilla olisi ruokaa, tai vaatteita, tai niillä olisi muuten kurja ollut, et huolta ei ole ollut missään vaiheessa" H4	Tukiverkoston merkitys lasten turvallisuuden tunteeseen	Tukiverkoston merkitys turvallisuuden tunteen luomisessa		
"Varmaan se odottaminen. Et aina kun anottiin jotain, mikä liittyy yhteiseen tekemiseen tai heidän tuloon tai mun menoon kotiin niin.. Lapsikin elää sitä odotuselämää" H1	Tapaamisten päätösten tulon odotus ja epätietoisuus lapsen haasteena vanhemman vankeusaikaa	Lapsien kokemat haastavat asiat vanhemman vankeusaikana	Kokemukset asioista, mitkä on koettu haastaviksi vankeusaikana	
"Varmaan se epätietoisuus tutkintavankeuden ajan, kun poliisithan ei sitten kerro mitään oikein kenellekään.." H8	Epätietoisuus haasteena lapselle vanhemman tutkintavankeuden aikana			
"Sen avon heikkous, kun siellä niin pienellä porukalla painaa, niin et nuo saattaa sitten jäädä ja venähtää.." H2	Puutteet rangaistusajan suunnitelman määräaikaissa päivityksissä henkilökunnan resurssien puutteessa	Kokemus henkilökunnan resurssien vaikutuksesta rangaistusajan suunnitelman päivitykseen	Kokemukset rangaistusajan suunnitelman teosta ja päivityksestä	Kokemukset vankeusajan nivelkohtien tukitoimista
"Ja mulla oli jo kokemus tästä ransun teosta, sehän on paljon muuttunut.. Toinen on tehty 2008, ja nyt tehtiin 2017, niin se on kehittynyt se prosessi aika paljon. Ja nyt se vaikuttaa pikkusen järkevämmältä.." H2	Positiivinen tapahtunut muutos rangaistusajansuunnitelman laatimisessa n. kymmen vuoden aikana	Kokemus rangaistusajan suunnitelman kehityksestä		